

Stephen C. Thaman*

SUĐENJA PRED NOVOM RUSKOM KAZNENOM POROTOM I NULIFIKACIJA KAZNENOG ZAKONA U NJEZINU PRAVORIJEKU: POUKE ZA POROTOM INSPIRIRANU REFORMU U EUROAZIJI I ŠIRE**

Sadržaj: I. Uvod: prolog; laičko sudjelovanje u suđenju u povijesti europskog kontinenta i Rusije; opći pregled procedure u porotnim suđenjima u Rusiji. II. Zavisnost sudbene vlasti (judiciary) i razina do koje su porote zamijenile suca u utvrđivanju krivnje: percipirana zavisnost i korupcija sudstva; “podoptuživanje” kako bi se izbjeglo porotno suđenje; hoće li se porotna suđenja izbjeći uvođenjem priznanja krivnje (guilty pleas); odricanje od prava na porotno suđenje. III. Neovisnost suca u stranačkom porotnom suđenju: tajni dogovori suca i tužitelja u “traganju za istinom” i sprječavanju oslobađajućih presuda; uporaba iznuđenih priznanja; tajna suđenja i tajni dokazi. IV. Humanizacija presude: kontrola pitanja krivnje i kazne: sudsko dokinuće ovlasti porote da utvrđuje krivnju; pitanje porotne nulifikacije kaznenog zakona; uloga porote u izricanju kazne. V. Dokidanje porotnog dokinuća kaznenog zakona: rašireno ukidanje oslobađajućih porotnih pravorijeka: problem: sustav bez oslobađajućih presuda; nepostojanje stranačkog postupka pred prizivnim sudovima; revnost u ukidanju oslobađajućih presuda; pretvaranje stranačkog postupka u oružje protiv obrane: ukidanje oslobađajućih presuda na temelju složenosti pravila stranačkog i porotnog postupka; postoje li predmeti u kojima nikakav ishod osim osuđujuće presude nije prihvatljiv; prizivna politika VSRF u komparativnoj perspektivi; ne bis in idem (double jeopardy) i ograničenje mogućnosti ukidanja oslobađajućih presuda. VI. Je li eliminacija mješovitih sudova i ekspanzija porote u Rusiji stvorila priliku građanima za sudjelovanje u “školi za demokraciju” i vladavini prava: redukcija laičkog sudjelovanja Zakonom iz 2001.; je li porotno suđenje bilo “škola za demokraciju” u očima samih porot-

---

* Stephen C. Thaman, Professor of Law, Saint Louis University School of Law, USA

** Prijevod članka *The Nullification of the Russian Jury: Lessons for Jury-Inspired Reform in Eurasia and Beyond*, objavljenog u: *Cornell International Law Journal*, Vol. 40, No.2, 2007. Uz dopuštenje autora, s engleskog na hrvatski jezik preveo Miljenko Cvitanović.

nika. VII. Zaključak: može li neovisna ruska porota konačno uskrnuti i poslužiti kao model za Euroaziju i drugdje: obvezna nadležnost sudova s laičkim sudjelovanjem; uporaba više nezavisnih mješovitih sudova za djela manje težine; ograničavanje stranačkih prava oštećenika; pojednostavnjivanje oblika presude; ograničenje prizivne nadležnosti drugostupanjskih sudova.

I. UVOD

A. Prolog

Porotno suđenje doživjelo je osobit preporod u Rusiji između 1993. i 1994.¹ Taj preporod i prijelaz s inkvizitornog na akuzatorni postupak bili su okosnica *Koncepta reforme pravosuđa*, koji je gotovo jednoglasno izglasao Vrhovni sovjet Ruske Sovjetske Federativne Socijalističke Republike (RSFSR) 21. listopada 1991., dok se Sovjetski Savez urušavao.² Reforme su percipirane kao primarni katalizatori demokratizacije i humanizacije sovjetsko-ruskog sustava kaznenog pravosuđa u vrijeme kad je država napuštala totalitarni režim i plansko gospodarstvo u korist demokracije i kapitalizma.³

U kasnijim godinama *perestrojke*, “restrukturiranja” sovjetskog sustava koje je provodio Mihail S. Gorbačov, povećanje slobode tiska (takozvana *glasnost* ili transparentnost) dovela je do rasprostranjene kritike sudstva iz sovjetske ere zbog njegove nesposobnosti da pruži kakvoću pravde dostojnu civilizirane zemlje.⁴ Sovjetska sudska vijeća sastojala su se od jednog profesionalnog suca i dva suca prisjednika zvana “narodni prisjednici” (*people’s assessors*). Potonje su podsmješljivo nazivali i “klimavcima” (*nodders*) budući da su bili posve ovisni o utjecaju profesionalnog suca, kojeg međutim nisu

---

¹ Vidi općenito Stephen C. Thaman, *The Resurrection of Trial by Jury in Russia*, 31 STAN. J. INT’L, 61 (1995) (kronološki prikaz prijelaza Rusije na porotna suđenja u ranim 1990-ima).

² *O Kontseptsii Sudebnoy Reformy*, VEDOMOSTI RSFSR, izdanje br. 44, prilog br. 1435 (1991), reprintano u KONTSEPTSIIA SUDEBNOY REFORMY V ROSSIYSKOY FEDERATSII (1992) [u daljnjem tekstu: *Koncept reforme pravosuđa*].

³ *Id.*, str. 40-41, 80, 85.

⁴ Studija iz 1986. pokazala je da je svake godine otprilike 2.500 građana bivalo nezakonito uhićeno, a više od 3.000 nezakonito suđeno. Todd Foglesong, *Habeas Corpus or Who Has the Body? Judicial Review of Arrest and Pretrial Detention in Russia*, 14 WIS. INT’L L. J., 541, 547 (1996). Kao središnja činjenica otkrivene su osude mnogih nevinih osoba. Simbolična za ovu situaciju bila je osuda na smrt dvanaest nevinih osoba u Vitebsku za zločine Mihaševiča, manijaka koji je ubio 33 žene. Najmanje jedna nevinna osoba je pogubljena. V.V. MELNIK, ISKUSSTVO ZASHCHITY V SUDE PRISIAZHNYKH, 25-26 (2003).

uspjeli svrhovito nadzirati.⁵ Profesionalni suci, s druge strane, posve su ovisili o naputcima partije ili drugih mjesnih dužnosnika (takozvani “telefonski zakon”)⁶ i moćnom uredu javnog tužitelja (*prokuratura*). To je rezultiralo rutinskim potvrđivanjem (*rubber-stamping*) rezultata preliminarne istrage i gotovo potpunom odsutnošću oslobađajućih presuda, unatoč tome što je loša kvaliteta policijske istražne djelatnosti bila univerzalno prepoznata.⁷

Istražna tijela, koja nisu mogla ili nisu htjela valjano istraživati kaznena djela, posegnula su za iznuđivanjem priznanja.⁸ Stranačko ispitivanje vjerodostojnosti dokaza, koje su u tajnosti prikupljala tijela kaznenog progona (*law enforcement officials*), gotovo da i nije postojalo, budući da su stranački postupak i presumpcija nevinosti bili prokazani kao institucije buržujске pravne kulture.⁹ Raspravni sudac u stvarnosti bi unaprijed donio odluku o predmetu u predraspravnoj fazi, a zatim bi se na glavnoj raspravi preobrazio u prosuđivača činjenica, naoružanog ekvivalentom presumpcije krivnje.¹⁰ Ako bi se dokazi pokazali nedostatnima za utvrđenje krivnje, sudac bi vratio predmet istražnim tijelima kako bi se iznašli “novi” dokazi. Ako novi dokazi ne bi bili nađeni, predmet bi jednostavno iščeznuo bez oslobađajuće presude za okrivljenika.¹¹

Novi stranački sustav porotnog suđenja preliminarno je uveden 1993.-1994. u devet političkih sastavnica Ruske Federacije.¹² Novi Ustav Ruske Federacije iz 1993. propisivao je pravo na suđenje pred porotom, stranački postupak, presumpciju nevinosti, i obvezno izdvajanje nezakonitih dokaza.¹³ Napokon, novi Zakon o kaznenom postupku Ruske Federacije, donesen

⁵ Vidi Thaman, *supra* bilješka 1, str. 67. Ovi “narodni prisjednici” također su nazivani i “pijunima u rukama sudaca” i “nijemim sucima”. V. V. MELNIK, ISKUSSTVO DOKAZAZY-VANIJA V SOSTIAZATEL'NOM UGOLOVNOM PROTSESSJE, 19 (2000).

⁶ U anketi 120 sudaca, provedenoj 1988., 60 ispitanika izjavilo je da su im tijekom godine pristupili stranački ili vladini dužnosnici s prijedlogom za rješenje pojedinih predmeta. GORDON B. SMITH, REFORMING THE RUSSIAN LEGAL SYSTEM, 68 (1996). Druga studija procijenila je da su stranački dužnosnici intervenirali u 10 do 12 posto svih predmeta. *Id.*

⁷ Vidi Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 66-68.

⁸ ROBERT CONQUEST, THE GREAT TERROR: A REASSESSMENT, 121-24 (1990).

⁹ I. L. PETRUHIN, TEORETICHESKIE OSNOVY REFORMY UGOLOVNOGO PROTSESSA V ROSSII, PART II, 122 (2005).

¹⁰ Više o tome kako je ova “predrasuda iz spisa” trovala sovjetsko-ruske procese, vidi L. M. KARNOZOVA, VOZROZHDENNYI SUD PRISIAZHNYKH 155 (2000). Više o tome kako je ona najvažniji razlog za sudsku pristranost prema tužitelju, vidi MELNIK, *supra*, bilješka 5, str. 35.

¹¹ Peter H. Solomon, Jr., *The Case of the Vanishing Acquittal: Informal Norms and the Practice of Soviet Criminal Justice*, 39 SOVIET STUDIES, 531, 547 (1987).

¹² Zakon o poroti iz 1993. dopunio je sovjetski Zakon o kaznenom postupku iz 1960. (urednik N. P. Kipnis, 2. izd. 2001). [u daljnjem tekstu ZKP-RSFSR].

¹³ Članak 47. Ustava Ruske Federacije (usvojenog 12. prosinca 1993.) jamči pravo na suđenje pred porotom, a članak 20. pravo na suđenje pred porotom kad je za djelo zapriječena

u prosincu 2001., proširio je porotno suđenje na cijelu državu, s izuzetkom Čečenije, u 2003.-2004. god. Isti propis u potpunosti je odstranio sovjetska mješovite sudove s narodnim prisjednicima.¹⁴ Ovaj članak istražiti će mjeru do koje je ruski porotni sustav ostvario određene ciljeve ključne za reformaciju sovjetske inkvizitorne prakse.

U II. dijelu razmatrat ću pitanje kako prijenos ovlasti za utvrđivanje krivnje sa profesionalnih sudaca na porotnike-laike u kaznenim postupcima može unaprijediti neovisnost ruskih sudaca. Nakon kratkog prikaza političkih utjecaja na suce, raspravljam o zakonskim i praktičnim čimbenicima koji stvarno ograničavaju broj predmeta koji dolaze pred porotu. Tu pripadaju ograničenje nadležnosti porotnog suda, manipulacija optužnicom kako bi se zaobišla porota i *plea bargaining* ili odricanje optuženika od prava na porotno suđenje.

U III. dijelu istražiti će mjeru do koje su presumpcija nevinosti, nova pravila stranačkog postupka i pravila o izuzimanju dokaza (*exclusionary rule*) zauzdali tužiteljevu premoć nad raspravnim sucem i povećali broj oslobađajućih presuda u slučaju nedovoljnih dokaza. Istaknut ću opseg do kojeg iznuđena priznanja još uvijek ulaze u ruska porotna suđenja, neobičnu ulogu žrtve kao tužiteljeva "trojanskog konja" u novom stranačkom postupku, zloporabu vraćanjem predmeta istražiteljima prije nego što porota donese odluku i postojanost tajnih suđenja i tajnih dokaza.

IV. dio usredotočuje se na mjeru do koje je uvođenje porotnog sustava humaniziralo primjenu kaznenih propisa. U tu bi svrhu isključivo porota morala biti nadležna za utvrđivanje krivnje i morala bi osloboditi okrivljenika ako dokazi nisu dovoljni da se krivnja utvrdi izvan svake razumne sumnje. Reformatori su zaista smatrali da bi porotnici morali biti izuzeti od stroge primjene zakona i donositi oslobađajuće presude iz humanitarnih razloga, čak i ako dokazi definitivno upućuju na krivnju. Također su ovlastili porotu da određuje blaže kazne u skladu sa svojom savješću. Nažalost, čak i u predmetima u kojima je porota odlučivala Vrhovni sud Ruske Federacije (VSRF) u

---

smrtna kazna. *Konstitutsia Rossiyskoy Federatsii*, KONSTITUTSII STRAN SNG (1999), str. 262-296 [u daljnjem tekstu: Ustav RF] (preveo autor). Rusija je 1996. proglasila moratorij na izvršavanje smrtne kazne, ali kazna je još uvijek uključena u ruski Kazneni zakon. *Vidi* Stephen C. Thaman, *Comparative Criminal Law and Enforcement: Russia*, u: *ENCYCLOPEDIA OF CRIME & JUSTICE* 207, 215 (urednik Joshua Dressler, 2. izd. 2001). Članak 123(4) propisuje stranački postupak; članak 49(1) jamči presumpciju nevinosti te, napokon, članak 50(2) traži izuzimanje nezakonito prikupljenih dokaza. Ustav RF, *supra* u ovoj bilješci. Navedena prava bila su zapravo već uključena amandmanom na sovjetski Ustav do 1992. *Vidi* Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 77.

¹⁴ UGOLOVNO-PROTSESSUALNYY KODEKS ROSSIYSKOY FEDERATSII (2005) [u daljnjem tekstu: UPK RF] (usvojen u državnoj dumi 22. studenog 2001., odobren od Vijeća Federacije 5. prosinca 2001., potpisao ga Predsjednik Ruske Federacije 18. prosinca 2001.). (Državna дума i Vijeće Federacije dva su doma ruske Savezne skupštine, nap. prev.).

stvarnosti je preuzimao porotničku nadležnost za utvrđivanje krivnje, svodeći ih na puke utvrđivače činjenica, dok je konačnu ovlast za odluku o krivnji prepuštao sucu. Ova podjela rada oduzima poroti njezinu ključnu ovlast i narušava njezinu ulogu kočnice moći raspravnog suca.

V. dio opširno govori o čimbenicima koji dovode do velikog broja ukidanja (*reversal*) oslobađajućih presuda. Žalbu na oslobađajuću presudu može uložiti tužitelj ili oštećenik, a rusko pravo ne traži da se žalba uloži pravodobno. Tako VSRF, nadležan za sve žalbe u porotnim predmetima, ima gotovo neomeđeno diskrecijsko pravo ukinuti (*overturn*) presudu porotnog suda. On zaista ukida veliku većinu oslobađajućih presuda na koje se uloži žalba. Liberalna pravila o žalbi omogućuju sucu i tužitelju da tajnim dogovorom počine povrede postupka, kako bi se u slučaju oslobađajuće presude presuda mogla ukinuti. Čak i bez takvih tajnih dogovora, pravila stranačkog postupka i pravila o izdvajanju dokaza, zajedno sa zbunjujućim ruskim specijalnim pravorijekom porote, omogućuju VSRF-u da protiv okrivljenika okrene pravila koja su prvotno zamišljena kao njihova zaštita. To čini jamstva ljudskih prava neučinkovitima i zapravo održava na životu inkvizitornu praksu o pravnim lijekovima koja je bila glavno uporište stare sovjetske "nepogrešive" pravde.

Cilj uvođenja porotnog suđenja bio je uključiti građane u obavljanje sudbene funkcije i demokratizirati sudstvo kao granu vlasti. Namjera zakonodavca bila je podučiti građane vladavini prava i razviti javno pouzdanje u sudstvo i pravni sustav. U VI. dijelu članka stoga ću iznijeti argumente za i protiv potpunog ukidanja suda s laičkim procjeniteljima i razmotriti je li taj mogao biti demokratski preobražen i očuvan kao sud za kaznena djela srednje težine. VI. dio također govori o stavu ruskih građana prema obvezi sudjelovanja u poroti, kako prospektivno tako i retrospektivno.

U VII. dijelu sa žaljenjem zaključujem da se ove ruske reforme čine kao demokratsko uljepšavanje sustava koji danas funkcionira na isti način kao i njegov prethodnik. Umjesto da omogući poroti da se suprotstavi staroj kaznenoj jurisprudenciji lišenoj oslobađajućih presuda, sudovi i zakonodavac udružili su se kako bi dokinuli rusku porotu kao nezavisno pravosudno tijelo. Preporučit ću čitatelju reforme za rehabilitaciju ruskog porotnog sustava, koje bi se mogle pokazati poučnima i za bivše sovjetske republike u Euroaziji¹⁵ i

---

¹⁵ Pravo na suđenje pred porotom jamči se u sljedećim postsovjetskim ustavima: Ustav Republike Armenije, članak 91(2), KONSTITUTSII STRAN SNG (1999), str. 66; Ustav Kazahstana, članak 75(2), KONSTITUTSII STRAN SNG (1999), str. 184; Ustav Ukrajine, članci 124(4), 127(1), 129(2), KONSTITUTSII STRAN SNG (1999), str. 399-400; Ustav Gruzije, članak 82(5), http://www.constcourt.gov.ge/?item_id=17&language_id=2. Zakonodavstvo je već u postupku implementiranja suđenja pred porotom u Azerbajdžanu, vidi *Ugolovno-protsessual'nyy kodeks Azerbaydzhanskoj Respubliki*, Zakon br. 907-II, §§ 24(1), 78(3), 79, 82, 362-80 (14. srpnja 2000.) [u daljnjem tekstu: ZKP Azerbajdžan] i Kazahstanu, vidi *Ugolovno-protsessual'nyy kodeks Respubliki Kazahstan*, §§ 543-77 (16. siječnja 2006.) [u daljnjem

za države na Dalekom istoku,¹⁶ gdje totalitarni ili autoritarni sustavi, ili oni u kojima dominira sudac, kontinuirano stvaraju znatan broj pogrešnih presuda.¹⁷

No, prije analize navedenih pitanja, važno je ukratko ocrtati starija ruska iskustva s porotnim suđenjem i mješovitim sudom od 1864. god. do raspada Sovjetskog Saveza. Ruska iskustva tih godina teku usporedo s usponom i padom porote na europskom kontinentu i razvojem njezina inkvizitornog rođaka, mješovitog suda sa sucima prisjednicima. Njezina iskustva također su važna za analizu pitanja postavljenih u članku. Nakon tog kratkog historijata slijedi kratak sažetak pravila procedure porotnog suđenja u Rusiji.

B. Laičko sudjelovanje u suđenju u povijesti europskog kontinenta i Rusije

Pitanje laičkog sudjelovanja dotiče se načela podjele vlasti.¹⁸ Najrepresivnije režime u ljudskoj povijesti podržavali su profesionalni suci od karijere bez sudjelovanja laika i inkvizitorni sustav u kojem je ideologija “istraživanja istine” imala prednost pred brigom za ljudska prava. Demokratske zemlje koje njeguju ravnopravnost građana mogu postojati bez laičkog sudjelovanja, ali represivnim diktaturama teško je postojati *uz laičko sudjelovanje*, osim ako se ono ne izobliči u kvazisud (*kangaroo court*) koji samo potvrđuje što god se od njega zatraži.¹⁹

Laičko sudjelovanje u izricanju pravde tradicionalno se doživljavalo kao “pravo-obveza” demokratskog građanstva.²⁰ Ono služi legitimizaciji izricanja kazni, jačanju povjerenja javnosti u sustav kaznenog pravosuđa i poučavanju pojedinaca da poštuju zakon.²¹

---

tekstu: ZKP Kazahstan]; *Zakon Respubliki Kazahstan, O prisiazhnykh zasedateley*, br. 121 (16. siječnja 2006.) [u daljnjem tekstu: Zakon o poroti Kazahstana].

¹⁶ Citiranje priloga u istom izdanju Cornella koje govori o reformama u Japanu i Koreji.

¹⁷ U svezi s demokratskim Japanom, vidi David T. Johnson, *Plea Bargaining in Japan*, u: THE JAPANESE ADVERSARY SYSTEM IN CONTEXT, 140, 161 (urednici Malcolm M. Feeley & Setsuo Miyazawa, 2002). Malen postotak oslobođajućih presuda, 0,11% u 1992., pripisuje se japanskom “preciznom pravosuđu” (*seimitsu shihō*). Karl-Friedrich Lenz, *Länderbericht: Japan*, u: DIE BEWEISAUFNABME IM STRAFVERFAHRENSRECHT DES AUSLANDS 195, 204 (urednik Walter Perron, 1995).

¹⁸ De Tocqueville smatrao je to primarno političkom institucijom. ALEXIS DE TOCQUEVILLE, *DE LA DÉMOCRATIE EN AMÉRIQUE*, Vol. I, 371-73 (1981).

¹⁹ *Id.*, str. 374 (“Svi vladari koji su željeli zasnovati u sebi izvor svoje moći i upravljati društvom umjesto da dozvole društvu da upravlja njima, uništili su instituciju porote ili su je oslabili.”).

²⁰ Stephen C. Thaman, *Spain Returns to Trial by Jury*, 21 HASTINGS INT’L & COMP. L. REV., 241, 265 (1998).

²¹ *Duncan v. Louisiana*, 391 U.S., 145, 187-188 (1968) (Harlan, J., izdvojeno mišljenje).

U kasnom sedamnaestom i ranom osamnaestom stoljeću pravo na suđenje pred porotom postalo je ujedinjujući poklič vjerskih disidenata i republikanaca u njihovoj borbi protiv represije.²² Preobražaj porote od institucije običajnog prava u kočnicu despotizma zaslužno je za konstitucionalizaciju prava na suđenje pred porotom u SAD-u²³ i zato što je ono postalo borbeni poklič u Francuskoj revoluciji i antimonarhističkim pokretima na europskom kontinentu koji su uslijedili.²⁴

Porotno suđenje uvedeno je u Francusku 1789. god. i u većinu njemačkih država nakon revolucija iz 1848. (iako su rajnske države očuvale tu instituciju od vremena Napoleonove okupacije). Porota je proširena na cijelu Njemačku ujedinjenjem 1871. Rusija je uvela porotno suđenje velikim pravosudnim reformama cara Aleksandra II. iz 1864., a slijedile su je gotovo sve europske zemlje, s izuzetkom Nizozemske.²⁵ Ali te reforme nisu bile samo političke. Porotno suđenje doživljeno je kao sredstvo očuvanja presumpcije nevinosti, principa neposrednog izvođenja dokaza i načela usmenosti te dokaznog standarda slobodnog “unutarnjeg uvjerenja” (*intime conviction*) – sve što je postalo neophodno u bilo kojem civiliziranom sustavu kaznenog pravosuđa.²⁶

Konkurentski oblik laičkog sudjelovanja bio je u kontinentalnoj Europi sud prisjednika ili “mješoviti sud”, prvi put uveden kao *Schöffengericht* 1818. u Württembergu, a kasnije uvršten u njemački ZKP iz 1871. za lakša kaznena djela. U svojem klasičnom obliku, mješoviti sud imao je oblik vijeća od jednog profesionalnog suca i dva narodna prisjednika koji su kolegijalno odlučivali o svim pitanjima prava, činjenica i kazne.²⁷ Protivnici porotnog suđenja širom Europe željeli su ukinuti porotni sud, kome su prigovarali za “skandalozne oslobađajuće presude” i “dokinuće zakona” na temelju javnog mnijenja, neznanja ili otvorene pobune porotnika. Također su kritizirali podjelu rada između sudaca o činjenicama (porotnika) i sudaca o pravu (sudaca profesionalaca) zasnovanu na umjetnoj podjeli između činjeničnih i pravnih pitanja. Problem s porotom bio je i taj što žalbeni postupak zahtijeva obrazloženu

---

²² THOMAS ANDREW GREEN, VERDICT ACCORDING TO CONSCIENCE: PERSPECTIVES ON THE ENGLISH CRIMINAL TRIAL JURY, 1200-1800, 153-355 (1985).

²³ Ustav SAD, amandman VI.

²⁴ FRANÇOISE LOMBARD, LES JURÉS: JUSTICE REPRÉSENTATIVE ET REPRÉSENTATIONS DE LA JUSTICE, 146-50 (1989).

²⁵ Za sažetu listu europskih i drugih zemalja koje su prihvatile porotno suđenje nakon Francuske revolucije vidi Neil Vidmar, *The Jury Elsewhere in the World*, u: WORLD JURY SYSTEMS, 428-32 (urednik Neil Vidmar, 2000).

²⁶ *Vidi* K.J. MITTERMAIER, DAS VOLKSGERICHT IN GESTALT DER SCHWUR- UND SCHÖFFENGERICHTE, 21 (1866).

²⁷ CHRISTOPH RENNIG, DIE ENTSCHEIDUNGSFINDUNG DURCH SCHÖFFEN UND BERUFSRICHTER IN RECHTLICHER UND PSYCHOLOGISCHER SICHT, 33-34 (1993).

presudu. Neki njemački pobornici mješovitog suda iznosili su i šovinističke argumente: *Schöffengericht* je drevna njemačka institucija, a porota je bila englesko-francuska institucija koja nije imala korijene "u narodu".²⁸

Zamjena europskih monarhija totalitarnim režimima u osvit Prvog svjetskog rata dovela je do ukidanja porotnog suđenja i njegove zamjene njemačkim modelom mješovitog suda: u Rusiji 1917. nakon Boljševičke revolucije i u Njemačkoj 1924. nakon ukaza ministra pravosuđa Emmingera. Fašisti u Italiji eliminirali su porotna suđenja 1931., diktator Francisco Franco slijedio je njihov primjer u Španjolskoj 1939., a kolaboracionistička višijevska vlada u Francuskoj učinila je isto 1941. Italija i Francuska zadržale su mješoviti sud, koji su, doduše, nazivali asizni sud, dok je Španjolska u potpunosti uklonila laičko sudjelovanje.²⁹

U Rusiji prije 1864. sudovi su bili podložni notorno korumpiranim pokrajinskim guvernerima i prodavali su pravdu najboljem ponuđaču.³⁰ Reformama iz 1864. postavljen je okvir za neovisno sudstvo s doživotnim mandatom sudaca i uvedeno je porotno suđenje kao daljnje jamstvo oslobađanja pravosuđa od kontrole izvršnih vlasti i lokalnih utjecaja. Boljševički Ukaz o sudovima od 7. prosinca 1917., međutim, dokrajčio je neovisno sudstvo i zamijenio je porotu mješovitim sudom sastavljenim od jednog profesionalnog suca, biranog na pet godina od strane mjesnih partijskih dužnosnika, i dva "narodna prisjednika", koje su birali radnici, seljaci ili članovi stambenih zadruga.³¹ Iako je njemački *Schöffengericht* najraniji moderni model mješovitog suda, boljševički mješoviti sud bio je najutjecajniji model u svjetskim razmjerima, budući da je poslužio kao uzor za mješovite sudove u bivšim sovjetskim republikama, Istočnoj Europi, Kini i Vijetnamu.³²

---

²⁸ Peter Landau, *Schwurgerichte und Schöffengerichte in Deutschland im 19. Jahrhundert bis 1870*, u: THE TRIAL JURY IN ENGLAND, FRANCE, GERMANY: 1700-1900, 292-302 (urednik Antonio Padoa Schioppa, 1987). Za gledište koje povezuje rastuću antipatiju prema poroti i podršku mješovitom sudu s trijumfom pozitivizma u Njemačkoj i utjecajem Ferrija i Garofala, talijanskih teoretičara društvene obrane, vidi RICHARD VOGLER, A WORLD VIEW OF CRIMINAL JUSTICE, 61-64, 236-38 (2006).

²⁹ Stephen C. Thaman, *Europe's New Jury Systems*, u: WORLD JURY SYSTEMS, *supra*, bilješka 25, str. 324.

³⁰ MELNIK, *supra*, bilješka 5, str. 20-21.

³¹ SAMUEL KUCHEROV, THE ORGANS OF SOVIET ADMINISTRATION OF JUSTICE: THEIR HISTORY AND OPERATION, 34-44 (1970).

³² *Vidi* Stephen C. Thaman, Japan's New System of Mixed Courts: Some Suggestions Regarding Their Future Form and Procedures, 2001 ST. LOUIS-WARSAW TRANSATL. L.J., 89, 91.

C. Opći pregled procedure u porotnim suđenjima u Rusiji

Današnja procedura pred ruskim porotnim sudovima zasnovana je na ZKP RF iz 2001. i ne razlikuje se bitno od procedure iz Zakona o poroti iz 1993.³³ Mnogo njegovih karakteristika posuđeno je iz ZKP-a³⁴ i Zakona o sudovima³⁵ iz 1864., koji su bili na snazi do Boljševičke revolucije iz 1917.

Okrivljenik ima pravo na suđenje pred porotom u svim kaznenim predmetima koji su u nadležnosti sudova drugog stupnja izvorne jurisdikcije, koja uključuje kaznena djela zapriječena smrtnom kaznom, kao što je teško ubojstvo, druga teška kaznena djela i neka lakša kaznena djela.³⁶ To pravo pripada okrivljeniku i on se na njega mora pozvati.³⁷

Porotnici se biraju među registriranim biračima prema mjestu počinjenja djela. Moraju imati najmanje 25 godina i protiv njih se ne smije voditi kazneni postupak niti smiju imati neizbrisanih osuda.³⁸ Najmanje 20 potencijalnih porotnika mora se pojaviti na sudu kako bi moglo započeti biranje porotnika.³⁹ Tijekom biranja porotnika stranke, uključujući oštećenika, mogu prethodno ispitivati nepristranost potencijalnih porotnika (*voir dire*), što se obavlja na zatvorenoj sjednici.⁴⁰ Nakon mogućih zahtjeva za obrazloženim izuzećem (*challenges for cause*), ako preostane više od 14 od izvornih 20 porotnika, zastupnik optužbe, a nakon nje i obrane, može iskoristiti pravo na zahtjev za neobrazloženim izuzećem (*peremptory challenge*). Ako je oštećenik tražio da

³³ Za detaljan opis biranja porote i rasprave po zakonu iz 1993 vidi Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 95-129

³⁴ *Ustav ugovornog sudoproizvodstva* (potpisao Car Aleksandr II., 20. studenog 1864.), reprintan u: 8 ROSSIYSKOE ZAKONODATEL'STVO X-XX VEKOV, 120-251 (urednik B.V. Vilenski, 1991) [u daljnjem tekstu: UUS 1864].

³⁵ *Uchrezhdenie Sudebnykh Ustanovlenii* (potpisao Car Aleksandr II., 20. studenog 1864.), reprintan u: 8 ROSSIYSKOE ZAKONODATELSTVO X-XX VEKOV, *supra*, bilješka 34, str. 32-82 [u daljnjem tekstu: USU 1864].

³⁶ Za popis djela za koja se sudilo pred porotom vidi UKP RF, *supra*, bilješka 14, § 31(3). Za djela sa zapriječenom smrtnom kaznom postupak se vodio pred vojnim sudovima od 1864. do 1917. SAMUEL KUCHEROV, COURTS, LAWYERS AND TRIALS UNDER THE LAST THREE TSARS, 204 (1953).

³⁷ Pri završetku preliminarne istrage istražitelj, pravno obrazovan službenik Ministarstva za unutarnje poslove, upoznaje optuženika s pravom na suđenje pred porotom odnosno alternativno s pravom na suđenje pred vijećem od tri profesionalna suca. UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 217 (5).

³⁸ Federalnyy zakon, *O prisiazhnykh zasedateley federalnykh sudov obshchey yurisdikzii Rossiyskoy Federatsii*, br. 113-F3, § 3(2)(1) (20. kolovoza 2004.), <http://www.garant.ru/law/12036631-000.htm> [u daljnjem tekstu: Zakon o porotnicima iz 2004.]. Porotnici u predrevolucionarnoj Rusiji morali su imati između 25 i 70 godina. USU 1864, *supra*, bilješka 35, § 81(2).

³⁹ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 327(3).

⁴⁰ *Id.*, § 328(8), (23).

sudjeluje u postupku, tada predstavlja jednog od zastupnika optužbe i može iskoristiti pravo na zahtjev za peremptornim izuzećem zajedno s javnim tužiteljem.⁴¹ Ako ima više od jednog okrivljenika, oni moraju glasovati prilikom svakog zahtjeva za peremptornim izuzećem ili ih ravnomjerno razdijeliti među sobom.⁴² Porota se na kraju sastoji od 12 porotnika i 2 zamjenika.⁴³

Rusko porotno suđenje započinje čitanjem optužnice, nakon čega sudac pita okrivljenika je li razumio optužnicu i hoće li se očitovati krivim ili nevinim.⁴⁴ Nakon toga optužba i obrana drže uvodne riječi.⁴⁵ Ako je okrivljenik odlučio iskazivati, može to učiniti u bilo kojem trenutku rasprave.⁴⁶ Ako okrivljenik ne želi iskazivati na početku rasprave, zastupnici optužbe iznose svoje dokaze, a nakon njih obrana.⁴⁷ Za razliku od Sjedinjenih Američkih Država, žrtva, ili *poterpevsij*, ima sva prava stranke u postupku. Ona može svjedočiti, iznositi dokaze, davati prijedloge, imati pravnog zastupnika, izvršiti potpun uvid u zapisnik iz preliminarne istrage, održati završnu riječ, i uložiti žalbu bilo na osuđujuću bilo na oslobađajuću presudu.⁴⁸

Nakon završnih riječi slijedi formuliranje popisa pitanja koja se podastiru poroti.⁴⁹ Popis pitanja, detaljno objašnjen u tekstu koji slijedi, sadržava odvojena pitanja koja se bave bićem kaznenog djela (*corpus delicti*), istovjetnošću okrivljenika i krivnjom ili nevinošću okrivljenika. Također može uključivati pitanja isključenja protupravnosti ili otegotnih i olakotnih okolnosti.⁵⁰ Nakon završnih riječi, raspravni sudac sumira predmet, odnosno dokaze i stavove stranaka, i objašnjava pravo koje se ima primijeniti kroz pravila odlučivanja, naglašavajući presumpciju nevinosti, razrješenje dvojbe u korist okrivljenika i načelo da ni okrivljenikova šutnja ni nezakoniti dokazi ne mogu biti dokaz krivnje.⁵¹

---

⁴¹ Thaman, *supra* bilješka 1, pod 225. *Vidi* Thaman, *supra*, bilješka 29, str. 243-44, za raspravu o ulozi žrtve u ruskim porotnim suđenjima.

⁴² UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 328 (12)-(16).

⁴³ *Id.*, §§ 30(2), 328(21). Predrevolucionarni porotni sud sastojao se od dvanaestoro porotnika kojima je predsjedalo troje profesionalnih sudaca, tipično za kontinentalnu Europu toga vremena. *Vidi* Thaman, *supra*, bilješka 29, pod 28.

⁴⁴ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 273.

⁴⁵ *Id.*, § 335(1).

⁴⁶ *Id.*, § 274(3).

⁴⁷ *Id.*, § 274(2).

⁴⁸ *Id.*, § 42.

⁴⁹ *Id.*, §§ 336, 337.

⁵⁰ *Id.*, § 339. O usporednim dijelovima UUS 1864 također će se govoriti *infra*. Nap. prev.: *excuse* i *justification* instituti su anglo-američkog kaznenog prava. *Excuse* (dosl. isprika, izgovor) odnosi se na počinitelja i obuhvaća npr. naše institute prinude, nebrojivosti i krajnje nužde, a *justification* (dosl. opravdanje) odnosi se na djelo i obuhvaća, primjerice, samoobranu ili obranu drugih.

⁵¹ *Id.*, § 340.

Porotno odlučivanje o krivnji mora trajati najmanje tri sata, osim ako porota ne donese jednoglasnu odluku i prije.⁵² Ako porota nakon tri sata ne može donijeti jednoglasnu odluku, može to učiniti većinom glasova. Ako su glasovi podijeljeni, smatra se da je na pitanje krivnje odgovoreno u korist okrivljenika. Porota može predložiti blagost pri kažnjavanju, što mora rezultirati kaznom ispod zakonskog maksimuma, a ponekad i ispod minimuma.⁵³

Nakon vijećanja, raspravni sudac priprema presudu i, ovisno o odgovorima na pitanja u pravorijeku, donosi oslobađajuću presudu ili pravno kvalificira dokazana protupravna djela.⁵⁴ Na odluke o krivnji ili oslobođenju mogu se ulagati žalbe kasacijskom sudu na temelju povreda zakona, povreda pravila kaznenog postupka, nepravilne primjene kaznenog zakona ili "nepravične presude".⁵⁵ Pravomoćne presude, bilo osuđujuće ili oslobađajuće, koje su prošle kroz kasacijski sud mogu se uputiti na izvanrednu reviziju ili se predmeti mogu iznova otvoriti zahvaljujući novim dokazima.⁵⁶

II. ZAVISNOST SUDBENE VLASTI (*JUDICIARY*) I RAZINA DO KOJE SU POROTE ZAMIJENILE SUCA U UTVRĐIVANJU KRIVNJE

A. Percipirana zavisnost i korupcija sudstva

Jedan od glavnih ciljeva pravosudne reforme u Rusiji nakon *perestrojke* bio je stvoriti sudstvo nezavisno od izvršne vlasti. Međutim, komentatori su primijetili porast ovisnosti sudstva o Uredu predsjednika Ruske Federacije Vladimira Putina.⁵⁷ To se postiglo znatnim povećanjima plaća i predsjednikovom kontrolom nad predsjednicima sudova kroz njegovu ovlast imenovanja.⁵⁸

---

⁵² *Id.*, § 343. Ta su pravila izvedena iz predrevolucionarnog zakona. Thaman, *supra*, bilješka 1, n. 389.

⁵³ *Id.*, § 349(2) (odnosi se na Kazneni zakon Ruske Federacije (*Ugolovnyy Kodeks Rossiyskoy Federatsii*, § 65(1) (Prospekt 2005) [u daljnjem tekstu: UK RF])).

⁵⁴ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 351.

⁵⁵ *Id.*, § 379(1).

⁵⁶ *Id.*, §§ 402-19.

⁵⁷ Sergej Pašin, bivši sudac Moskovskog gradskog suda i jedan od najistaknutijih glasova reforme u Jeljcinovo vrijeme, tvrdi da je nova prevlast Predsjednika nad sudovima rezultat utjecaja Dmitrija Kozaka, voditelja pravosudne reforme u Administraciji Predsjednika, koji je također imao utjecaja u donošenju UPK RF i drugih zakona. Yevgeniy Natarov, *Sudy Bogdykhanov*, GAZETA.RU. (Nov. 26, 2003), *dostupno u*: DAYDZHEST TSENTRA SODEYSTVIA PRAVOSUDIUI PRI FONDE INDEM [u daljnjem tekstu: INDEM] (Nov. 14-30, 2003), <http://www.cja.ru/pages/index2.htm>. (Administracija Predsjednika Ruske Federacije posebno je izvršno tijelo Predsjednika RF, osnovano 1991., nap. prev.).

⁵⁸ Prema Dmitriju Kozaku, Administracija je namjeravala 2006. god. učetvorostručiti sudačke plaće kako bi se smanjila ovisnost sudaca o regionalnoj vlasti. Grigoriy Vdovin, *Razra-*

Moglo bi se reći da postoji okomita zavisnost: suce nižih područnih sudova kontroliraju njihovi predsjednici,⁵⁹ koje opet kontroliraju viši regionalni i teritorijalni sudovi,⁶⁰ a njih pak kontrolira VSRF. Suci koji protuslove volji tužitelja ili sudskoj hijerarhiji premještaju se na trivijalne predmete ili se posve istjeruju iz pravosuđa.⁶¹

Još jedan razlog za zabrinutost je korumpiranost sudaca. Mito, iako možda raširenije u građanskim i trgovačkim sudovima, pojavljuje se i na kaznenim sudovima.⁶² Korupcija je, čak i po izvještajima predsjedničke administracije, glavni razlog što je javno povjerenje u sudove nisko.⁶³

---

botka Reformy Zaniala Okolo Chetyrekh Mesiatsev, STRANA.RU (26. svibnja 2001.), <http://strana.ru/state/kremlin/2001/05/26/990875332.html>

⁵⁹ Predsjednici sudova, a sada nova Pravosudna administracija, odlučuju kada suci mogu dobiti novac za preuređenje svojih stanova, itd. T. G. MORŠČAKOVA, ROSSIYSKOE PRAVOSUDIE V KONTEKSTE SUDEBNOY REFORMY, 193 (2004).

⁶⁰ Prema Solomonu i Foglesongu, "stabilnost odluka" ili odsutnost ukidanja presuda odlučuje kad će područni sudac biti promaknut. PETER H. SOLOMON, JR. & TODD S. FOGLESONG, COURTS AND TRANSITION IN RUSSIA, 49-51 (2000); *usp.* S. Pomorski, *Justice in Siberia: A Case Study of a Lower Criminal Court in the City of Krasnoyarsk*, 34 COMMUNIST & POST-COMMUNIST STUD., 447, 455 (2001) (tvrdeći da postoje dva kriterija koja određuju hoće li područni sudac biti promaknut: (1) stabilnost odluka i (2) "brzo rješavanje predmeta"). Svaki sudac i svaki područni sud imaju imenovanog nadzornika (*kurator*) na sudu višeg ranga koji je istovremeno neformalni mentor i službeni sudac njihovih odluka u kasaciji. *Id.*, str. 50-51.

⁶¹ Sergej Pašin kaže da je odbio poslušati zapovijedi članova prokurature i predsjednice Moskovskog gradskog suda Jelene Jegorove da ignorira očite znakove torture u postupku trojice osumnjičenih za otmicu nekog ruskog poslovnog čovjeka, a kao rezultat toga nije dobivao važne predmete i dvaput su ga pokušali razriješiti. Andrew Jack, *Justice System*, FIN. TIMES, 9. travnja 2001., *reprintano u*: PERICLES RUSSIAN LAW LETTER, br. 9 (Pericles ABLE Project, Moscow, Russia). Sutkinja Moskovskog gradskog suda Olga Kudeškina otkrila je da je glavni prokurator vršio pritisak na njezine kolege kako bi donijeli određene odluke u pojedinim predmetima, a Jegorova mu je pružala podršku pokušavajući suspendirati suce koji su se opirali. *Supreme Court Upholds Dismissal of Judge for Criticizing Prosecutors*, RFE/RL NEWSLINE (RFE/RL, Prag, Republika Češka), 20. siječnja 2005., *na* <http://www.rferl.org/newsline/2005/01/1-RUS/rus-200105.asp>. Također je tvrdila da je više od osamdesetoro sudaca otišlo s njezinog suda zbog grubih metoda Jegorove. Olga Kudeškina, *Otkrytoe pismo prezidentu RF V.V. Putinu*, NOVAIA GAZETA, 14. travnja 2005., <http://2005.novayagazeta.ru/nomer/2005/18n/n18n-s42.shtml>.

⁶² *Vidi* Kudeškina, *supra*, bilješka 61, za raspravu o "cjenicima".

⁶³ Ivan Suhov, *Nastorazhivaiushchiy Pokazatel'*, VREMIA NOVOSTEY, 28. siječnja 2004. Anketa s početka 2004. utvrdila je da 58% populacije vjeruje da su sudovi neučinkoviti i da 17% nema povjerenja u njih. *Id.* Druga anketa, kasnije iste godine, pokazala je da 46% ispitanika ima negativan stav prema sucima i da samo 12% vjeruje da je većina sudaca poštena i da nije podložna korupciji. 62% ispitanika napomenulo je da suci ne zasnivaju svoje odluke isključivo na zakonu, već i na "drugim okolnostima". 40% onih koji su to tvrdili kazali su da te okolnosti uključuju osobne sudačke interese, a 8% da uključuju politički pritisak drugih grana vlasti. *Public Confidence in Judges Weak*, RFE/RL NEWSLINE, 18. listopada 2004.

B. "Podoptuživanje" kako bi se izbjeglo porotno suđenje

U Europi postoji duga povijest izbjegavanja porotnog suđenja namjernim "podoptuživanjem" tako da predmet ne ispuni uvjete za porotno suđenje zbog prekvalifikacije djela na blaže. To se u Engleskoj postiže tzv. "either-way" deliktima za koje se postupci mogu voditi pred porotom ili pred magistratskim sudom sastavljenim od tri suca laika, a i u Francuskoj kroz nekodificiranu praksu zvanu *correctionnalisation*.⁶⁴

U Rusiji, u prvoj godini nakon povratka porotnog suđenja, svi su se predmeti odnosili na ubojstvo, a samo 12 od prvih 109 postupaka odnosilo se na zločine za koje nije bila zapriječena smrtna kazna. To je bila uobičajena praksa i u Španjolskoj.⁶⁵ Neki izvještaji kazuju da su se i ruski istražitelji naočigled bavili tom praksom kako bi se izbjegla porotna suđenja.⁶⁶

C. Hoće li se porotna suđenja izbjeći uvođenjem priznanja krivnje (*guilty pleas*)?

Ruski reformatori znali su da jedini način na koji si Amerika može priuštiti sustav porotnih suđenja jest da ima razvijen *plea-bargaining* sustav, koji rješava više od 90% svih kaznenih predmeta.⁶⁷ Radna grupa koja je izradila prijedlog ZKP RF čak se koristila uslugama američkih pravnika, koje je osiguralo američko Ministarstvo pravosuđa pozivom da se pomogne u izradi poglavlja posvećenog konsenzualnim i sumarnim postupcima.⁶⁸ Taj nacrt, predstavljen Ruskoj dumi, izvorno je uključivao proceduru oblikovanu prema talijanskom *patteggiamentu*, koja se primjenjuje na djela s najvećom kaznom

---

⁶⁴ STEPHEN C. THAMAN, COMPARATIVE CRIMINAL PROCEDURE: A CASEBOOK APPROACH, 141-43 (2002).

⁶⁵ Thaman, *supra*, bilješka 29, str. 325-26.

⁶⁶ Georgij Celms, *Gospoda Prisiazhnye, Zabudte. . .*, RUSSKIY KURER, 24. siječnja 2004., *dostupno u*: INDEM, *supra*, bilješka 59 (25. siječnja – 7. veljače 2004.). *Pašim* primjećuje da će istražitelj optužiti, umjesto za ubojstvo s otegotnim okolnostima, za "nanošenje teških ozljeda sa smrtnom posljedicom", za koje se djelo ne sudi pred porotom. Leonid Nikitinski, *Prestuplenie i opravdanie*, MOSKOVSKIE NOVOSTI, 8. travnja 2003., *dostupno u*: INDEM, *supra*, bilješka 59 (7. - 11. travnja 2003.).

⁶⁷ CHARLES H. WHITEBREAD & CHRISTOPHER SLOBOGIN, CRIMINAL PROCEDURE. AN ANALYSIS OF CASES AND CONCEPTS, 666 (4. izd. 2000.).

⁶⁸ Izradio sam nacrt poglavlja za radnu skupinu u siječnju 2001. i predstavio ga na sastanku stručnjaka u travnju 2001. u Moskvi. O američkom utjecaju na *plea bargaining* u Rusiji vidi Matthew J. Spence, *The Complexity of Success: The U.S. Role in Russian Rule of Law Reform*, 60 CARNEGIE PAPERS, 13 (2005), na <http://www.carnegieendowment.org/files/CP60.spence.FINAL.pdf>.

do tri godine zatvora i rezultira umanjnjem kazne okrivljeniku na trećinu kazne koja bi mu bila inače izrečena.⁶⁹

Očito, sustav sumarnih postupaka koji se primjenjuju na djela sa zaprijećenim kaznama od tri godine zatvora ili manje ne bi znatno umanjio broj porotnih suđenja, budući da se ona primarno vode za teška ubojstva i druga teška djela. Stoga, kako bi se proširio njezin doseg, nova ruska procedura primjenjuje se na sva kaznena djela za koja je propisana kazna do pet godina zatvora.⁷⁰ Područje primjene novog skraćenog postupka prošireno je 7. srpnja 2003. donošenjem saveznog zakona na sva djela sa zaprijećenom kaznom do 10 godina zatvora.⁷¹

Nova ruska procedura razlikuje se od svog talijanskog pretka i po tome što se stranke ne mogu žaliti protiv sporazumnih presuda na sljedećim osnovama: nedovoljna dokazna baza (budući da sudac ne mora dati obrazloženje za svoje mišljenje); povreda pravila kaznenog postupka; nepravilna primjena kaznenog zakona ili nepravličnost presude.⁷² U svjetlu nedostatka nezavisnosti ruskog sudstva, konverzija izvorne talijanske verzije, koja traži sudsku kontrolu i obrazloženje, u površni *plea-bargaining* na američki način, ali bez prava na žalbu, razlog je za zabrinutost.⁷³ Nije tajna da američki *plea-bargaining* svoje glatko funkcioniranje duguje drakonskim kaznama zaprijećenim za kaznena djela u saveznom sustavu i u većini država, što zapravo prisiljava svakoga (uključujući i neke nevine osobe) da priznaju krivnju.⁷⁴ Prošireno područje primjene nove procedure također znači da će se ona u Rusiji primjenjivati na znatan broj djela za koja se postupci vode pred porotom. Iako djela za koja je

---

⁶⁹ O *patteggiamentu* vidi THAMAN, *supra*, bilješka 64, str. 153-58. *Patteggiamento* odgovara proceduri iz čl. 190.a hrvatskog ZKP.

⁷⁰ *Soglasie obvinaemogo s pred' iavlennym emu obvineniam. Vidi* KOMMENTARIY K UGOLOVNO-PROTSESSUALNOMU KODEKSU ROSSIYSKOY FEDERATSII, 540-44 (urednici D. N. Kozak i Je. B. Mizulina, 2002) [u daljnjem tekstu: *Komentari* 2002]. Procedura nije tražila "potvrđno izjašnjavanje o krivnji" ili priznanje. Okrivljenik bi jednostavno dao formalnu izjavu da ne osporava sadržaj optužnice. *Id.*, str. 541.

⁷¹ UPK RF, *supra* bilješka 14, § 314(1). S dopunama iz 2003., § 316(5) UPK RF sada glasi: "Sudac ne istražuje i ne ocjenjuje dokaze skupljene u kaznenom dosjeu."

⁷² *Id.*, §§ 317, 379.

⁷³ *Sergej Pašin* strahuje da je "tekuća vrpca koja svodi ljude na razinu logorske prašine (*into the condition of camp dust*) posebno učinkovita ljeti kad je nemoguće disati u centrima za istražni pritvor, a tuberkuloza cvjeta. Tada će pritvorenik priznati bilo što kako bi ga što prije kaznili i otpremili u kaznenu koloniju gdje se lakše živi." *Sergej Pašin, Novorozhdennomu na zubok*, NOVYE IZVESTIIA, 23. srpnja 2003., *dostupno u*: INDEM, *supra* bilješka 59 (8. - 17. srpnja 2003.).

⁷⁴ Stephen C. Thaman, *Gerechtigkeit und Verfahrensvielfalt. Logik der beschleunigten, konsuellen und vereinfachten Strafprozessmodelle*, u: RECHT- GESELLSCHAFT-KOMMUNIKATION: FESTSCHRIFT FÜR KLAUS F. RÖHL, 313 (2003); Mirjan Damaška, *Negotiated Justice in International Criminal Courts*, 2 J. INT'L CRIM. JUST., 1018, 1028 (2004).

zaprijećena kazna veća od 10 godina zatvora, uključujući i ubojstvo,⁷⁵ pokušaj ubojstva, ubojstvo javnog dužnosnika,⁷⁶ terorizam ili teška djela protiv države⁷⁷ i teške ratne zločine ili druge zločine protiv čovječnosti,⁷⁸ ne bi bila podložna konsenzualnim postupcima, velik dio drugih djela to bi bio. Među ostalim tu spada ometanje pravde, podmićivanje službene osobe, usmrćenje iz nehaja, piratstvo i djela povezana s organiziranim kriminalom.⁷⁹

Hoće li novi sustav konsenzualnih stipulacija stvoriti novo sredstvo zaobilaženja porotnog sustava, ostaje da se vidi. Povijesni dokazi upućuju na to da priznanje krivnje u sovjetsko-ruskom mješovitom sustavu tradicionalno nije dovelo do smanjenja kazne. Zbog iznimno nekvalitetnih istraga, okrivljenici koji nisu priznali krivnju često su dobivali manje kazne ili su se njihovi predmeti vraćali na daljnju istragu.⁸⁰ Za razliku od prakse drugih država, ruski Kazneni zakon ne smatra priznanje krivnje olakotnom okolnošću, osim ako se počinitelj dragovoljno pojavi pred državnim službenicima i aktivno potpomo-gne uhićenje suokrivljenika i popravljavanje štete nastale djelom.⁸¹

⁷⁵ Među onima koji uključuju ubojstvo su: §§ 105(2), 126(3), 131(3). UK RF, *supra*, bilješka 54. Međutim, ako tužitelj namjerno podoptuži kako bi djelo prošlo ispod praga od deset godina, *plea-bargaining* je moguć.

⁷⁶ *Id.*, §§ 277, 295, 317.

⁷⁷ *Id.*, §§ 205, 206(2)-(3), 209, 275, 276, 278, 279, 381.

⁷⁸ *Id.*, §§ 353, 357, 358.

⁷⁹ *Id.*, §§ 208(1) (formiranje kriminalnih grupa); 211(1) (otmica vozila bez ozbiljnih posljedica); 212(1) (izazivanje nereda); 227 (piratstvo bez otegotnih okolnosti (*non-aggravated piracy*)); 263(3) (kršenje pravila željezničkog prometa sa smrtnom posljedicom); 267(3) (sabotaža prijevoza sa smrtnom posljedicom); 269(3) (kršenje pravila izgradnje cjevovoda sa smrtnom posljedicom); 290(3) (podmićivanje službene osobe); 294-305, 321 (svi se odnose na ometanje pravde); 304 (poticanje na mito u gospodarskom poslovanju); 322(2) (nezakonit prelazak državne granice); 359 (plaćeništvo bez otegotnih okolnosti); 360 (napad na osobu ili instituciju pod međunarodnom zaštitom). *Petruhin* procjenjuje da je sada više od 200 kaznenih djela podložno konsenzualnim postupcima. PETRUHIN, *supra*, bilješka 9, str. 105. *Plea bargaining* korišten je 1,5 puta više u 2005. nego u 2004., pri čemu se 2,4% "dogovora" dešavalo u sudovima na regionalnoj razini, na kojima se vode postupci pred porotom. *Statisticheskaiia Spravka o Rabote Sudov Obshchey Yurisdikzii za 2005. god.*, http://www.cdep.ru/material.asp?material_id=90 [u daljnjem tekstu: *Sudska statistika 2005*].

⁸⁰ V. Mahov i M. Peškov, *Sdelka o Priznanii Viny*, 7 ROSSIYSKAIA YUSTITSIIA, 17-18 (1998).

⁸¹ UK RF, *supra*, bilješka 54, § 61(1)(i). Neformalno "pogađanje", međutim, događalo se u sovjetskom kaznenom postupku, posebno u odnosu na okrivljenike koji su postali doušnici i pomagali policiji da riješi druge zločine. To je obično dovelo do toga da oni koji bi surađivali ne bi bili optuženi za određene zločine. S. Milicin, *Sdelki o Priznanii Viny: Vozmozhen li Rossiyskiy Variant?* 12 ROSSIYSKAIA YUSTITSIIA, 41-42 (1999).

D. Odricanje od prava na porotno suđenje

Pravo okrivljenika na suđenje pred porotom mora se zahtijevati na kraju preliminarne istrage kad se sastavlja prijedlog optužnice.⁸² U protivnom se smatra da se odrekao tog prava. Međutim, okrivljenik koji se pozvao na to pravo može ga se odreći na preliminarnom saslušanju.⁸³ To nije bio slučaj ni u predrevolucionarnoj Rusiji,⁸⁴ ni u novom španjolskom Ustavu, gdje je porotno suđenje obvezno za sve predmete u sudskoj nadležnosti.⁸⁵ Unatoč potpunoj nemogućnosti da mješoviti sud donese oslobađajuću presudu, većina ruskih optuženika iz razdoblja prije 2003. koja je imala pravo na porotno suđenje odabrala je suđenje na sudu s prisjednicima – “klimavcima”. U prvih osam mjeseci nakon vraćanja porotnog suđenja, između 1. siječnja i 1. rujna 1994., okrivljenici su zahtijevali porotno suđenje u samo 254 od prvih 1.465 predmeta pokrenutih u 9 porotnih jurisdikcija. Razgovori s mnogim tužiteljima, odvjetnicima i sucima koji su sudjelovali u prvim predmetima doveli su me do zaključka da su istražitelji, tužitelji i branitelji nagovorili okrivljenike da se odreknu porotnog suđenja zbog straha i popratne nevoljkosti da prihvate zahtjeve novog sustava.⁸⁶

Postotak okrivljenika podobnih za porotno suđenje koji su iskoristili to pravo bio je tek 20,4% u 1994., porastao je na 30,9% u 1995., 37,3% u 1996. i 37% u 1997.⁸⁷ Povremeno bi okrivljenici uspjeli s tvrdnjama da su bili prisiljeni ili dovedeni u zabludu kako bi se odrekli porotnog suđenja i dobili bi drugu priliku.⁸⁸ Od 1997. do 2001. samo 39% onih koji su mogli izabrati porotno suđenje to su i učinili, a samo 23% ih je i nastavilo do presude porotnog suda.⁸⁹

U 2003., nakon donošenja ZKP RF u 2001., porotna suđenja održana su u 85 od 98 teritorijalnih jedinica RF, pri čemu su se 62 nove jedinice priključile

---

⁸² UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 424; UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 217(5).

⁸³ UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 432 (¶ 4-5); UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 325.

⁸⁴ M. V. NEMYTINA, ROSSIYSKIY SUD PRISIAZHNYKH, 24 (1995).

⁸⁵ Španjolski Ustav ne daje okrivljeniku pravo na suđenje pred porotom, ali članak 125. Ustava shvaća suđenje pred porotom kao pojavni oblik prava građana na “sudjelovanje u obavljanju sudbene funkcije.” *Vidi* Thaman, *supra*, bilješka 20, str. 256-58. Ruski zakonodavac mogao je zasnovati svoj argument na članku 32(5) Ustava RF, koji kaže da “građani Ruske Federacije imaju pravo sudjelovati u obavljanju sudbene funkcije.”

⁸⁶ Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 87-88. Sergej Pašin tvrdio je da tijela kaznenog progona vrše pritisak na odvjetnike kako bi se njihovi klijenti odrekli prava na suđenje pred porotom. Nikitinski, *supra*, bilješka 66.

⁸⁷ Thaman, *supra*, bilješka 29, str. 326.

⁸⁸ *Predmet Zelikove*, br. 170, 98 (22. travnja 1998.).

⁸⁹ *Obzor Sudebnoy Praktiki Rossmotreniia Ugolovnykh del s Uchastiem Prisiazhnykh Zasedateley*, 7 BIULETEN VERKHOVNOGO SUDA ROSSIYSKOY FEDERATSII [u daljnjem tekstu: BVS RF] (2002), na <http://www.supcourt.ru/bulletin/02/02-07/b120.htm> [u daljnjem tekstu: VSRF-JR (2001)].

1. siječnja 2003. te još četrnaest 1. srpnja 2003. Samo 18% okrivljenika izabralo je porotno suđenje u 2003.⁹⁰ 10,7% u 2004. i 12% u 2005.,⁹¹ znatno manje nego u dvije godine prije širenja.⁹²

III. NEOVISNOST SUCA U STRANAČKOM POROTNOM SUĐENJU

A. Tajni dogovori suca i tužitelja u “traganju za istinom” i sprječavanje oslobađajućih presuda

Prema starom ZKP RSFSR, dužnost suca da utvrdi istinu bila je postavljena tako da je sudac mogao odbiti izreći oslobađajuću presudu u slučaju razumne sumnje u krivnju ako bi ustanovio da postoje druge “mjere predviđene zakonom” koje bi se mogle primijeniti radi “zaokružene, potpune i objektivne istrage okolnosti nužnih i dostatnih da se riješi predmet”.⁹³ Tako je sudac mogao odbiti presuditi, pod izgovorom da nema dovoljno dokaza, i vratiti predmet istražitelju da prikupi nove dokaze.

U sustavima inkvizitornog pravosuđa presumpcija nevinosti nije učinkovita, a raspravni inkvizitor mogao je vratiti predmet istražnom inkvizitoru kad god je smatrao da postoje praznine u istrazi ili pitanja koja se mogu razjasniti.⁹⁴ SSSR nije bio usamljen u tom pogledu.⁹⁵

---

⁹⁰ *Obzor po Delam Rassmotrennym Sudami s Uchastiem Prisiazhnykh Zasedateley v 2003 Godu*, http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=165 [u daljnjem tekstu: VSRF-JR (2003)]. U 286 predmeta, što čini 30% ukupnog broja predmeta, okrivljenici su povukli svoj zahtjev za suđenje pred porotom na preliminarnom ispitivanju. 78 predmeta prema 174 okrivljenika (7,3% svih predmeta) vraćeno je tužitelju na daljnju istragu. Na kraju, samo 9% svih predmeta završilo je presudom na porotnom sudu, dok su 182 predmeta, u odnosu na 421 okrivljenika, još uvijek bila neriješena krajem godine. *Id.*

⁹¹ *Vidi* Sudsku statistiku 2005., *supra*, bilješka 79.

⁹² Na kraju preliminarne istrage postavljen je zahtjev za suđenje pred porotom u 33,6% svih predmeta u 2001. i 31% predmeta u 2002., pri čemu je 31,3% ostalo pri svom zahtjevu za suđenje pred porotom tijekom preliminarne istrage u 2001. godini i 25,8% u 2002. *Obzor Praktiki Kassatsionnoy Palaty Verkhovnog suda RF za 2002 god po Delam, Rassmotrennym Kraevymi i Oblastnymi Sudami s Uchastiem Prisiazhnykh Zasedateley*, http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=170 [u daljnjem tekstu: VSRF-JR (2002)].

⁹³ UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 20.

⁹⁴ *Mihajlovskaja* gleda na ovlast raspravnog suca da vrati predmet na daljnju istragu kao na “fetišizaciju” traganja za istinom, što pretvara sud u ruku kaznene istrage i obvezuje ga da ponovi ono što tijela preliminarne istrage i tužitelj nisu mogli napraviti kako treba. I. B. Mihajlovskaja, *Sotsialnoe Naznachenie Ugolovnoy Yustitsii i Tsel ugolovnog Protsesta*, GOSUDARSTVO I PRAVO br. 5, 111, 116 (2005).

⁹⁵ U Nizozemskoj predmet se još uvijek može prebacivati amo-tamo s raspravne faze na istražnog suca, kao i u starom sovjetsko-ruskom sustavu. Stewart Field i dr., *Prosecutors, Exa-*

Iako su se predmeti mogli vraćati s glavne rasprave u fazu istrage prije revolucije i u ranom sovjetskom pravu, osnove za to bile su ograničene. Tek 1961. postala je ta praksa rasprostranjena.⁹⁶ Vraćanje radi dodatne istrage rutinski je služilo za davanje istražiteljima još jedne prilike da pripreme predmet ili da se omogući da predmet “nestane” bez oslobađajuće presude, koja je značila stigmu za državno pravosuđe.⁹⁷

Predmeti s nedovoljno dokaza često su se završavali presudama za lakša djela i osudom na već izdržanu kaznu, što je rezultiralo trenutačnim oslobađanjem okrivljenika.⁹⁸ Oslobađajuće presude bile su znak da sustav ne funkcionira i da su istražna tijela povrijedila prava okrivljenika zadržavajući ga duže vrijeme u pritvoru uz nedovoljno dokaza (a gotovo svi okrivljenici završavali su u istražnom pritvoru). Budući da je prokuratura nadzirala sve istrage, oslobodjenje je značilo uvredu dostojanstva najmoćnijeg tijela u pravosuđu.⁹⁹

Po sovjetsko-ruskom pravu, vraćanje predmeta na dodatnu istragu bilo je dopušteno prije rasprave, za vrijeme rasprave, pa čak i u žalbenom postupku, ako bi nadležni sud vjerovao da istraga nije bila “zaokružena, potpuna i objektivna”.¹⁰⁰ S ponovnim uvođenjem porotnih suđenja 1993. većina pred-

---

mining Judges, and Control of Police Investigations, u: CRIMINAL JUSTICE IN EUROPE, str. 229-42. U Francuskoj raspravni sudac može narediti da istražni sudac, policija ili član suda tijekom rasprave poduzme nove istražne radnje. C. PR. PEN. §§ 283, 463; JEAN PRADEL, *PROCÉDURE PENALE*, 30, 317, 667 (9. izd. 1997).

⁹⁶ *Vidi* SOLOMON & FOGLESONG, *supra*, bilješka 60, str. 144. Postotak oslobađajućih presuda pao je s 9% u 1945. god. na otprilike 1% u 1970. HENRIKE FRANZ, *DIE HAUP-TVERHANDLUNG IM RUSSISCHEN STRAFVERFAHREN*, 54, (2000).

⁹⁷ *Vidi* Solomon, *supra*, bilješka 11, str. 543-47, za klasičnu studiju prakse u sovjetskim vremenima. U 1960-ima i 1970-ima područni su sudovi vraćali oko 80.000 do 90.000 predmeta godišnje na “dodatnu istragu”, što je činilo 3,7% svih predmeta u 1967., 2,7% u 1968., 3,7% u 1969., 3,9% u 1970., 4,2% u 1971. i 4,6% u 1972. PETRUHIN, *supra*, bilješka 9, str. 88. 8,7% predmeta vraćeno je u 1988. i 8,1% u 1987. FRANZ, *supra*, bilješka 96, str. 53.

⁹⁸ Suce se široko doživljava kao da nemaju hrabrosti da donesu oslobađajuću presudu i u više od polovine predmeta vraćenih na daljnju istragu oni su utvrdili da su optuženici krivi na temelju očito nedostatnih dokaza, ali su ih osudili na već izdržani pritvor, što je dovelo do njihova oslobađanja. Human Rights Watch, *Confessions at any Cost: Police Torture in Russia*, 120-22 (1999). Pomorski je primijetio predmete na sudu u Krasnojarsku koji su vraćeni na daljnju istragu i u kojima su donesene presude na već izdržani pritvor kad nedvojbeno nije bilo dovoljno dokaza za osudu. Pomorski, *supra*, bilješka 60, str. 463-64.

⁹⁹ U “sustavu statističkog vrednovanja sudačke aktivnosti”, dominantnom u SSSR i Rusiji, na oslobađajuću presudu gleda se kao na “kvar”. MORŠČAKOVA, *supra*, bilješka 59, str. 178. Riječima Petruhina, “nevinim osobama sudi se godinama kako bi ih se oslobodilo” tek da bi se njihovi predmeti vratili na daljnju istragu. *Id.*, str. 99-100. Kakvoća kaznene istrage mjerila se brojem postignutih osuda. FRANZ, *supra*, bilješka 96, str. 54. Manjak oslobađajućih presuda u sovjetska se vremena opravdavao ispravnim vođenjem i zaokruženom naravi preliminarne istrage. I. B. MIHAJLOVSKAIA, TSELI, FUNKTSII, I PRINTSIPY ROSSIYSKOGO UGOLOVNOGO SUDOPROIZVODSTVA, 13 (2003).

¹⁰⁰ UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 343 (¶ 1).

meta vraćenih na daljnju istragu vraćala se prije izbora porote.¹⁰¹ Učestalije su, međutim, tužitelji počeli vraćati predmete istražitelju nakon što je porota bila izabrana i na raspravi čula veći broj dokaza. To se dogodilo, na primjer, u drugom modernom suđenju koje sam pratio u Moskovskom regionalnom sudu 1994.¹⁰² Oštro sam kritizirao tu praksu, koja je potkopavala porotni sustav, presumpciju nevinosti i načelo *ne bis in idem*.¹⁰³ Nakon ponovnog suđenja, taj je predmet završio osuđujućom presudom, na temelju istih dokaza, ali pred drugim sucem.¹⁰⁴ Osim toga, većina predmeta vraćenih na dodatnu istragu u porotnim i neporotnim suđenjima nakon proglašenja zakona o poroti iz 1993. vratila se na raspravu, omogućivši tako tužitelju još jedan "pokušaj".¹⁰⁵ Ipak, s porastom kritika tog instituta, broj porotnih i neporotnih kaznenih predmeta vraćenih istražitelju od strane raspravnog suca na dodatnu istragu pao je sa 9,7% u 1997. na 7,3% u 1998.¹⁰⁶

Ustavni sud RF (USRF) konačno je u travnju 1999. poduzeo mjere da ograniči tu praksu, objavivši da sudske vraćanje predmeta na daljnju istragu vrijeda presumpciju nevinosti, u nedostatku zahtjeva jedne od stranaka.¹⁰⁷ Tekst odluke USRF je jasan: ako nema dovoljno dokaza za osudu, raspravni sud mora donijeti oslobađajuću presudu, bez obzira na to je li zahtjev postavio sudac ili tko od tužitelja. Unatoč tome, VSRF se, čak i nakon odluke USRF iz 1999., povremeno koristio propustom raspravnog suca da odobri tužiteljev zahtjev za vraćanje predmeta na daljnju istragu kao opravdanje za ukidanje oslobađajućeg pravorijeka porote.¹⁰⁸

---

¹⁰¹ Dodatna istraga provodila se u 18% svih predmeta vođenih od 1. studenog 1993. do 1. siječnja 1995. 36,1% porotnih predmeta vraćeno je radi daljnje istrage u 1994. god., a 36% u 1995. Postotak je pao na 25,8% u 1996. god. i 22,5% u 1997. Thaman, *supra*, bilješka 29, str. 328.

¹⁰² Vidi Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 99-101.

¹⁰³ Stephen Thaman, *Formirovanie Skam'i Prisiazhnykh v. Rossii i SShA*, 7 ROSSIYSKA-IA YUSTITSIIA, 5 (1994). Za slična mišljenja vidi Ju. Liahov, *Sudebnoe Sledstvie v Sude Prisiazhnykh*, u: SOSTIAZATELNOE PRAVOSUDIJE 80-81 (urednici S. A. Pašin i L. M. Karnozova, 1996), koji instituciju vidi kao rezultat "ozbiljnih nedostataka profesionalnih pravnika" pri istraživanju predmeta. Vidi također FRANZ, *supra*, bilješka 96, str. 53.

¹⁰⁴ Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 100.

¹⁰⁵ 88,5 posto vraćeno je na raspravu u 1997. god., a samo 10 posto bilo je *dismissed*. SOLOMON & FOGLESONG, *supra*, bilješka 60, str. 160. Autori uključuju eliminaciju tog instituta u svoje preporuke za reformu ruskog pravosudnog sustava.

¹⁰⁶ Human Rights Watch, *supra*, bilješka 98, str. 120.

¹⁰⁷ THAMAN, *COMPARATIVE CRIMINAL PROCEDURE*, *supra*, bilješka 64, str. 181-83 (odluku preveo autor).

¹⁰⁸ Vidi BVSFR, *supra*, bilješka 93, br. 1 (2002), <http://www.supcourt.ru/bulletin/02/02-050/b106.htm> (oslobađajuća presuda za podmićivanje u Moskovskoj regiji ukinuta); predmet Čistiakova/Dimitrova (Rostov), br. 41-kp-098-61) (2. lipnja 1998.) (oslobađajuća presuda za teško ubojstvo ukinuta).

Zakon iz 2001. poduzeo je dugo očekivani korak i ukinuo vraćanje predmeta na dodatnu istragu. Člankom 237. ZKP RF mogućnost postavljanja zahtjeva ograničena je na preliminarno saslušanje. Ograničena je njegova raspoloživost na greške koje su priječile donošenje valjane presude i predmete u kojima optužnica nije bila dostavljena okrivljeniku. Prokuratoru je ostavljeno pet dana za otklanjanje tih nedostataka. Praksa vraćanja predmeta na dodatnu istragu bila je eliminirana kako bi se “stimulirala kvaliteta istrage i jamčilo pravo okrivljenika na suđenje bez neopravdanih odgoda”, radi usklađivanja s člankom 5(3) EPLJP.¹⁰⁹

Unatoč jasnoći članka 237. ZKP RF, sudovi su nastavili vraćati predmete s raspravnog suda u fazu istrage i činilo se da postižu slične rezultate kao i po starim običajima.¹¹⁰ Tužitelj ured od početka je kritizirao¹¹¹ članak 237. i tražio njegovo ukidanje.

USRF je popustio i povukao svoju čvrstu odluku iz travnja 1999. U prosincu 2003. proglasio je neustavnost čl. 237. ZKP RF, budući da “krši pravo oštećenika na pravičan postupak pred sudom”, i tako vratio praksu vraćanja predmeta na istragu prokuratoru po zahtjevu jednog od tužitelja.¹¹² Ta je odluka bila pobjeda prokurate, koja je uspjela dati prednost pravima žrtve nad pravima okrivljenika.¹¹³ Popuštanje USRF-a uspješnom protuudaru prokurate pod predsjedavanjem Valerija Zorkina postalo je očito kad je Zorkin rekao predsjedniku Putinu da ZKP RF treba dopuniti kako bi se zaštitila prava žrtve.¹¹⁴ Kao rezultat, optužba sada može voditi trajave istrage

---

¹⁰⁹ Kommentari 2002, *supra*, bilješka 70, str. 464 (tekst L. B. Alekseeve).

¹¹⁰ 2003. god. 32.161 predmet, koji je obuhvaćao 42.719 osoba, vraćen je tužitelju na temelju te odredbe. Ali 28.430 predmeta, koji je uključivali 37.390 osoba (3,3% svih osoba optuženih za kaznena djela), nije bilo vraćeno u roku 5 dana. U samo 18% predmeta greške su uklonjene u roku 5 dana. U 54% predmeta zakon je prekršen. U 12% prekršen je za više od mjesec dana, a u 4% za više od 3 mjeseca. Predmet nikad nije bio vraćen u 28% slučajeva. *Nekotorye voprosy praktiki primeneniia sudami ugolovno-protsestualnykh norm pri osushchestvlenii pravosudiia*, u: BVS RF, *supra*, bilješka 93, br. 8 (2004).

¹¹¹ S. G. Kehlerov, Pismo Je. B. Mizulinoj, potpredsjednici Zakonodavnog odbora Državne dume, Savezna skupština, Ruska Federacija, 3. rujna 2001., str. 5-6 (dostupno kod autora) [u daljnjem tekstu: Pismo prokurate].

¹¹² KONSTITUTIONNY SUD ROSSIYSKOY FEDERATSII, POSTANOVLENIIA, OPREDELENIIA, 4-5 (urednik V. G. Strekozov, 2004).

¹¹³ A. D. Bojkov, dugogodišnji ravnatelj Instituta prokurate i voditelj radne skupine prokurate koja je izradila nacrt zakona o kaznenom postupku sredinom 1990-ih, pozivao je na prednost prava oštećenika pred pravima okrivljenika i za očuvanje prakse vraćanja predmeta na daljnju istragu. FRANZ, *supra* bilješka 96, str. 141-44. Tu je poziciju zagovarao Valentin Stepankov 1992. god., u to vrijeme generalni prokurator. Aleksandr Larin, *Ataka na sudebnuu reformu*, IZVESTIIA, 21. siječnja 1993., str. 5.

¹¹⁴ Igor Koževin, *Novyy UPK zabyt o poterpevshykh*, VESTI.RU, 12. listopada 2005., <http://www.rtr-vesti.ru>. Dokaz o pravom obratu u jurisprudenciji USRF i brigama za duševno zdravlje predsjednika Suda, Valerija Zorkina, otkriven je u srpnju 2004., kada je Zorkin uspo-

i izbjeći oslobađajuće presude oslanjanjem na prava onih koje nije uspjela zaštititi zbog vlastite nesposobnosti. Uistinu, istražne vlasti mogu namjerno povrijediti prava žrtve u preliminarnoj istrazi i zatim se pouzdati da će se žrtva pozvati na ta prava na raspravi, nakon što postane jasno da dokazi neće biti dovoljni za osudu.¹¹⁵

Kako bi oštećenik bio punopravna stranka u preliminarnoj istrazi i na glavnoj raspravi, mora se odmah pozvati na svoja prava. Zakon o kaznenom postupku mora osigurati da ima zastupnika i da je sposoban braniti svoja prava. Ako tijela zadužena za provedbu zakona ne osiguraju zaštitu tih prava, nije pravično kazniti okrivljenika tako da mu se uskrati brzo suđenje ili pretpostavka nevinosti, ili da mu prijete ponovno suđenje.

U SAD-u koncept *ne bis in idem* jasno priječi optužbi da sabotira započeto suđenje kako bi dobila novu priliku da prikupi dokaze ili drugu priliku da predoči dokaze naklonjenijem sucu ili poroti. Čim porota prisegne, predmet mora biti zaključen na jednoj raspravi. Prema američkom Federalnom vrhovnom sudu:

“... temeljna ideja [načela *ne bis in idem*], koja je duboko ukorijenjena u anglo-američki sustav pravosuđa, jest da se državi, sa svim njezinim sredstvima i moći, ne smije dopustiti da opetovano pokušava osuditi pojedinca za djelo koje mu se stavlja na teret i da ga tako izloži sramoti, troškovima i iskušenjima te prisiljava da živi u trajnom stanju uznemirenosti i nesigurnosti i povećava mogućnost da bude proglašen krivim, čak i ako je nevin”.¹¹⁶

U SAD-u, kad god optužba traži poništenje suđenja (*mistrial*) zbog teškoća u dokazivanju krivnje zbog slabosti dokaza, načelo *ne bis in idem* spriječit će ponovno suđenje po istim optužbama.¹¹⁷

---

redio bivšu potpredsjednicu USRF Tamaru Morščakovu, autoricu odluke iz travnja 1999. koja je ograničila vraćanje predmeta na daljnju istragu, jednu od koautora Koncepta reforme pravosuđa i jednu od najcjenjenijih pravica u Rusiji, s boljševicima, nacistima i isusovcima, tvrdeći da će njezine ideje dovesti do “nasilja” i “streljačkih vodova”. Valerij Zorkin, *Ostorožno: pravorazrushištvo! Po povodu interviu T. Morščakovoy v Novoy gazete*, NOVAIA GAZETA, 22. srpnja 2004., str. 8-9.

¹¹⁵ U porotnom predmetu u Krasnodaru tužitelj je izazvao raspuštanje porote pet puta, sve dok nije bio zadovoljan rezultatom. Tselms, *supra*, bilješka 66. U 2005. god., 142.000 predmeta vraćeno je prokuratoru na temelju § 237. UPK RF, 3,5% manje nego u 2004. Samo 4,9% vraćeno je u roku 5 dana, a 4,6% u 2004. 15,8% predmeta vraćeno je na sud tek nakon mjesec dana, a 16% u 2004. Nadalje, 12,1% nikad nije bilo vraćeno, otprilike jednako kao i u 2004.. Sudska statistika 2005., *supra*, bilješka 79.

¹¹⁶ Green v. United States, 355 U.S. 184, 187-88 (1967).

¹¹⁷ Downum v. United States, 372 U.S. 734, 737-38 (1963) (tužitelj nije uspio dovesti pod prijetnjom prisile *-subpoena* - ključnog svjedoka optužbe).

Nažalost, ruski viši sudovi nisu na isti način tumačili ustavnu¹¹⁸ klauzulu *ne bis in idem*. Iako je VSRF odlučio da vraćanje predmeta istražitelju nakon što je započeo dokazni postupak pred porotom nije ispravno, to je dovelo samo do vraćanja predmeta na raspravu pred novom porotom, učinivši tako uspješnim tužiteljjev pokušaj izbjegavanja odluke porote.

B. Uporaba iznuđenih priznanja

Najviši inkvizitorni oblik dokaza je priznanje okrivljenika, prikupljeno u tajnosti od istražitelja, a Vyšinski i drugi nazivali su ga “kraljicom dokaza”.¹¹⁹ Ruski dužnosnici tradicionalno su dobivali priznanja korištenjem prijetnji, psiholoških spletki ili čak izravno torturom, što bi tako dobivena priznanja učinilo nedopuštenim u gotovo svim civiliziranim zemljama.¹²⁰ Ta se praksa nastavlja i danas, pri čemu se do 80% onih koji odbijaju priznati krivnju podvrgava takvim metodama. Praksa uključuje davljenje, batine, elektrošokove, prijetnje i korištenje drugih zatvorenika koji zlostavljaju osumnjičenike koji ne surađuju.¹²¹ Užasni uvjeti istražnog zatvora u Rusiji (koje je ESLJP nedavno osudio kao nečovječno postupanje)¹²² ponekad su dovoljni da naveđu osumnjičenike na priznanje samo kako bi osigurali premještaj u bolji pritvor.¹²³

Problemom iznuđenih priznanja zakonodavac se bavio iznenađujuće izravno. Članak 51. Ustava RF jamči pravo na zaštitu od samooptuživanja, koje je implementirano u dijelu 47(4)(3) ZKP RF. Članak 50(2) Ustava RF zabranjuje “korištenje dokaza prikupljenog kršenjem saveznog prava” i to je pravilo također implementirano u dijelu 75(1) ZKP RF. Od početka porotnih suđenja u 1993. sudovi su sami počeli tumačiti članak 51. Ustava RF i izdvajati priz-

---

¹¹⁸ Ustav RF, čl. 50(1).

¹¹⁹ Stephen C. Thaman, *Miranda in Comparative Law*, 45 ST. LOUIS U.L.J., 581 (2001).

¹²⁰ Za komparativnu analizu vidi Stephen C. Thaman, *Wahrheit oder Rechtsstaatlichkeit: die Verwertung von verfassungswidrig Erlangten Beweisgegenständen im Strafverfahren*, u: MENSCHENGERECHTES STRAFRECHT: FESTSCHRIFT FÜR ALBIN ESER ZUM 70. GEBURTSTAG, 1041, 1049-50 (urednici Jörg Arnold i dr., 2005).

¹²¹ Human Rights Watch, *supra*, bilješka 98, str. 1, 21, 36; vidi također I. Petruhin, *Rol priznanjia Obviniaemogo v Ugolovnom Protsesse*, 2 ROSSIYSKAIA YUSTITSIIA, 24 (2003). Europski sud za ljudska prava nedavno je utvrdio da je Rusija povrijedila članak 3. Europske povelje o ljudskim pravima, koja zabranjuje okrutno i nečovječno postupanje, u slučaju muškarca koji je tvrdio da je bio mučen elektrošokovima i batinama i koji je završio u invalidskim kolicima nakon što je skokom kroz prozor pokušao pobjeći zlostavljanju. *Mihejev v. Rusija* (Zahtjev br. 77617/01) (26. siječnja 2006.), www.echr.coe.int.

¹²² Kalašnikov v. Rusija, 36 E.H.H.R. 34 (2003).

¹²³ Leonard Orland, *A Russian Legal Revolution: The 2002 Criminal Procedure Code*, 18 CONN. J. INT'L L., 133, 140 (2002).

nanja u situaciji kad istražitelji ne bi upozorili okrivljenika na pravo na šutnju, i tako sudskim putem provodili jedan vid pravila o izdvajanju koji je postavio Vrhovni sud SAD u predmetu *Miranda vs. Arizona*.¹²⁴ Ta je praksa potvrđena i postala je obvezujuća za suce u deklaratornom mišljenju VSRF iz 1995.¹²⁵ Od tog datuma VSRF je povremeno ukidao osuđujuće presude koje su se zasnivale na priznanjima okrivljenika koji nisu dobili potrebna upozorenja.¹²⁶

ZKPRF traži da istražitelj upozori okrivljenika na pravo na šutnju i na pravo na branitelja za vrijeme preliminarnе istrage, ali nazočnost branitelja za vrijeme ispitivanja nije obvezna.¹²⁷ Novi zakon također brani istražitelju da ispituje okrivljenika nakon što se ovaj pozvao na pravo na šutnju.¹²⁸ Najradikalnija inovacija u ZKP RF, međutim, bila je odredba koja je izdvajala sve iskaze okrivljenika dane bez nazočnosti branitelja ako okrivljenik povuče te iskaze na raspravi, čak i ako se okrivljenik odrekao prava na branitelja prije iskazivanja.¹²⁹ Zakonodavac je zamislio tu odredbu kao branu policiji, istražiteljima i javnim tužiteljima da silom, prijetnjom ili prijevarom navedu osumnjičenika da se odrekne prava na branitelja.¹³⁰

¹²⁴ 384 U.S. 436 (1966). Raspravljam o razvoju te prakse u *Resurrection*. Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 90-94. *Usp.* FRANZ, *supra*, bilješka 96, str. 133-34. Za ranu praksu u sudovima u Saratovu vidi Je. Druzin, *Obviniaemy priglasil zashchitnika*, 9 ROSSIYSKAIA YUSTITSIIA 43, 43-44 (1997). Gotovo sve europske zemlje sada zahtijevaju ono što Amerikanci nazivaju *Miranda* upozorenja prije ispitivanja osumnjičenika. Thaman, *supra*, bilješka 120.

¹²⁵ Odluka br. 8, Plenum Verhovnog suda RF, O nekotorykh voprosakh primeneniia sudami Konstitutsii Rossiyskoy Federatsii pri osushchestvlenii pravosudiia, 1 BIULL. VERKH. SUDA RF, 3, 6 (№ 18) (1996).

¹²⁶ Predmet Džamaldaeva i dr. (Stavropol), br. 19 kp-096-37sp (4. lipnja 1996.); predmet Iovina i dr. (Krasnodar), br. 18 kp-096-47 sp (25. lipnja 1996.); predmet Savinskog (Moskovska oblast), br. 4-kp-096-40sp (19. prosinca 1995.); predmet Guzieva i dr. (Stavropol), br. 19/1-kp-096-18 sp (11. travnja 1995.).

¹²⁷ UPK RF, *supra*, bilješka 14, §§ 173, 47(3)-(4), (8). Prije UPK RF, nedovoljno plaćeni odvjetnici imenovani od suda čak bi poticali osumnjičenike i okrivljenike da se odreknu prava na branitelja. Pomorski, *supra*, bilješka 57, str. 467. Druzin, *Obviniaemy, supra*, bilješka 124, str. 43-44.

¹²⁸ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 173(4) ("Ponovljeno ispitivanje okrivljenika o istoj optužbi, u slučaju da je odbio dati iskaz tijekom prvog ispitivanja, može se provesti isključivo na zahtjev samog okrivljenika."). U SAD policija može ponovo pokušati ispitati osumnjičenika nakon poziva na pravo na šutnju ako su se okolnosti iznenada i dovoljno promijenile. *Michigan v. Mosley*, 423 U.S. 96, 104-105 (1975).

¹²⁹ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 75(2)(1). Tipično rusko suđenje uključuje okrivljenikovo priznanje, nakon čega slijedi naknadno povlačenje tog priznanja na raspravi. FRANZ, *supra*, bilješka 96, str. 70-71.

¹³⁰ Autori ruskog zakonodavstva naglašavali su da je to pravilo potrebno budući da iskazi dani bez nazočnosti branitelja "bude potpuno opravdanu sumnju u dragovoljnost tih iskaza i njihovo pribavljanje bez upotrebe fizičke ili psihičke prisile od strane ispitivača." *Kommentari 2002, supra*, bilješka 70, str. 206. Ta zaštita tako nadmašuje čak i onu koju pruža odluka iz predmeta *Miranda*, koja izričito dopušta odricanje od prava na branitelja.

Unatoč naizgled nepropusnoj zaštiti od nepravilnih prisilnih ili prijevarnih postupanja koju je pružao § 75(2)(1) ZKP RF, snalažljiva ruska policija i istražitelji zaobišli su tu zaštitu putem tzv. džepnog odvjetnika (*karmanyy advokat*). “Džepni odvjetnik” surađuje s istražiteljima u nagovaranju osumnjičenika na priznanje, a ponekad čak i promatra dok muče osumnjičenika.¹³¹ Ti odvjetnici izdaju svoje klijente, bilo zato što od takvih imenovanja zarađuju¹³² ili zato što su i sami bivši policajci ili tužitelji i skloni su ispitivačima.

U SAD, kao i u Rusiji, porota ne prisustvuje saslušanju na kojem se utvrđuje je li navodno iznuđeno priznanje dobiveno kršenjem Ustava. Kad okrivljenik u Rusiji tvrdi da je primijenjena tortura ili drugi oblik prisile, sudac će pozvati ispitivače da svjedoče i obično tražiti od tužitelja da istraži te navode. Međutim, tužitelj ured nikad ne potkrepljuje valjanost tih pritužbi, pa su suci prinuđeni dopustiti priznanje ili se suočiti s oslobađajućom presudom.¹³³ Unatoč bezbroj navoda o mučenju i njegovoj dokumentiranoj raširenoj uporabi, suci rijetko izdvajaju sporne iskaze.¹³⁴

Kad u Americi sudac odluči da obrana nije dokazala policijsku prisilu i dopusti poroti da čuje priznanje, okrivljenik još uvijek može tvrditi da je prisile bilo kako bi dokazao poroti da priznanje nije pouzdano. Šokantno, u Rusiji nije tako. VSRF je donio odluku da obrana ne može predočiti sudu nikakve dokaze o navodno nezakonitim istražnim metodama, kao što su tortura, batine ili prijetnja, kako bi se dokazala prisila ili osporila istinitost priznanja.¹³⁵ Ta odluka zapravo onemogućuje obrani dokazivanje postojanja razloga za lažno iznuđeno priznanje.

---

¹³¹ Odvjetnik, preinačen u svjedoka optužbe, nakon toga će svjedočiti da je policija ishodila priznanje bez torture. Human Rights Watch, *supra*, bilješka 98, str. 66. U prosincu 2004. moskovska Odvjetnička komora izbacila je odvjetnika koji je dopustio svom klijentu, čiju je vilicu batinama slomila policija, da prizna, a predsjednik Komore Genri Reznik izjavio je da Komora mora ukloniti odvjetnike koji pri ispitivanju “daju prednost” svojim prijateljima, istražiteljima koji ih pozivaju da sudjeluju u ispitivanju. Ekaterina Zapodinskaia, *Advokaty Moskvy podveli itogi nezavisimosti*, KOMMERSANT, 12. prosinca 2004., *dostupno u*: INDEM, *supra*, bilješka 59 (4. prosinca 2004. – 5. veljače 2005.).

¹³² Mnogi “džepni odvjetnici” čak dijele svoje troškove s istražiteljima koji ih pozivaju. I. L. Marogulova, *Nekotorye voprosy sudebnoy reformy*, u: SUDEBNAIA REFORMA V ROSSII: PROBLEMY SOVERSHENSTVOVANIIA PROTSESSUALNOGO ZAKONODATELSTVA, 54 (2001).

¹³³ Human Rights Watch, *supra*, bilješka 98, str. 7, 76.

¹³⁴ Human Rights Watch nije upoznat ni s jednim slučajem u kojem bi sudac izuzeo iznuđeni iskaz, čak i kad bi medicinska dokumentacija potvrdila te navode. *Id.*, str. 68, 76. Suci su navodno procijenili da je najmanje jedna trećina, vjerojatno i više, svih osuđujućih presuda zasnovana na iznuđenim iskazima. Peter Finn, *For Russians, Police Rampage Fuels Fear*, WASH. POST, 27. ožujka 2005., <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A4009-2005Mar26.html>.

¹³⁵ A. Šurygin, *Zashchita v Sudoproizvodstve s Uchastiem Kollegii Prisiazhnykh Zasedateley*, dio II, 9 ROSSIYSKAIA YUSTITSIIA, 5, 6 (1997).

Ta doktrina dovodi okrivljenika u težak položaj da riskira ukidanje povoljne presude ako se pozove na “u drugom pogledu važne” dokaze u nastojanju da izbjegne osuđujuću presudu.¹³⁶ VSRF je branio svoju odluku tvrdeći da “proceduralni momenti ispitivanja osumnjičenika i optuženika nisu povezani s činjeničnim okolnostima predmeta i slijedom toga ne mogu biti predmet proučavanja porote.”¹³⁷ Ta zapanjujuća doktrina neizravno predstavlja jednu vrstu nedodirljivosti kakvoće dokaza prikupljenih tijekom preliminarne istrage kad ih raspravni sudac ocijeni dopuštenima.¹³⁸ Odluke VSRF u ovom području izložene su mnogim kritikama.¹³⁹

C. Tajna suđenja i tajni dokazi

Sve veći broj modernih porotnih i neporotnih suđenja sad se vodi u tajnosti, lišavajući tako okrivljenika javnog suđenja i ujedno odričući javnosti i tisku priliku da ocijene pouzdanost presuda i pravičnost sudskih postupaka. Javno suđenje zajamčeno je člankom 123(1) Ustava RF, ali postupak se može voditi i uz isključenje javnosti da se zaštite državne tajne.¹⁴⁰ Unatoč tom ograničenju, mnogi suci zaključavaju svoje sudnice i otežavaju javnosti ulazak čak i u rutinskim suđenjima u područnom sudu. Ponekad se navodi izlika da su sudnice premale za javnost, dok se drugi put uopće ne daje opravdanje.¹⁴¹ Suci moskovskog Suda basmanskog rajona opetovano traže od posjetitelja da ishode dozvolu od predsjednika suda za prisustvovanje, a najmanje jedan sudac tvrdio je da sva svoja suđenja zatvara za javnost.¹⁴²

U političkim suđenjima na porotnim sudovima optužba uvijek tvrdi da se javnost mora isključiti da se zaštite “državne tajne”. Taj argument na prvi pogled izgleda uvjerljivo, s obzirom na povećan broj suđenja za špijunažu koja se sada održavaju u Moskvi i drugdje.¹⁴³ Ali nejasno je zbog čega bi

---

¹³⁶ O velikom broju oslobađajućih presuda koje je VSRF ukinuo raspravlja se *infra*.

¹³⁷ Predmet Kniazeva (Moskovska oblast), br. 4-kp-098-17sp, str. 2, 3 (24. veljače 1998.).

¹³⁸ Na primjer, oslobađajuća presuda porote ukinuta je 2004. god. zato što je branitelj, dovodeći u pitanje valjanost istražnih radnji, postavio više od 30 pitanja, uključujući i pitanja o potpisima na pisanim iskazima svjedoka pročitanim na raspravi. Predmet Osmuhina (Lipeck), *Obzor kassatsionnoy praktiki sudebnoy kollegii po ugovornym delam verkhovnog suda Rossijskoy Federatsii za 2004. god.*, u BVSFRF, *supra*, bilješka 93, br. 8 (2005.), http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=2759 [u daljnjem tekstu: VSRF-CCR 2004].

¹³⁹ KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 352, n.19; Nikitinski, *supra*, bilješka 66.

¹⁴⁰ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 241(2)(1).

¹⁴¹ Pomorski, *supra*, bilješka 60, str. 458-60.

¹⁴² BASMANNOE PRAVOSUDIE, UROKI SAMOOBORONY. POSOBIE DLIA ADVOKATOV, 10, 19, 73-74 (2004).

¹⁴³ Na suđenju Sutiaginu za špijunažu, koje se vodilo pred porotom na Moskovskom gradskom sudu, tajni su bili i sadržaj popisa pitanja i oblik presude. *Vidi* Leonid Zlotin, *Pravosudie*

(i) suđenje Mihailu Hodorkovskom, optuženom za izbjegavanje poreza od navodno 10 godina prije samog suđenja, (ii) suđenje Viačeslavu Iivankovu (alias Japončiku), gangsteru optuženom za dvostruko ubojstvo koji je upravo otpušten nakon osmogodišnje kazne zatvora u SAD¹⁴⁴ te konačno (iii) suđenje za podmetanje bombe na tržnici u Astrahanu, koje se pripisuje ili čečenskim teroristima ili gangsterima koji žele kontrolu nad tržnicom,¹⁴⁵ trebali biti zatvoreni za javnost.

Jedna teorija kaže da su, budući da su preliminarne istrage u kaznenim predmetima same po sebi “tajne”, svi rezultati istrage “državne tajne” i ne smiju se otkriti javnosti. Ta teorija korištena je kako bi se isključili novinari s postupaka u kojima su postojali navodi o uporabi torture i metoda prisile od strane policije i istražitelja tijekom ispitivanja.¹⁴⁶

IV. HUMANIZACIJA PRESUDE: KONTROLA PITANJA KRIVNJE I KAZNE

A. Sudsko dokinuće ovlasti porote da utvrđuje krivnju

1. Uvod

Ključ za sudsko kooptiranje pitanja krivnje leži u složenim specijalnim pravorijecima koje donose ruske porote i jurisprudenciji VSRF u interpretaciji tih pravorijeka. Da bi se u potpunosti razumio moderni sustav i njegova patologija, korisno je razmotriti porotni sustav iz razdoblja prije 1917., koji se također borio s pitanjem treba li porota ili sudac odlučivati o krivnji.

2. Opća struktura popisa pitanja porotnicima nakon rasprave

I prije Oktobarske revolucije i nakon nje, ruski zakonodavac odbacio je anglo-američki opći pravorijek, u kojem porota jednostavno odgovara “kriv” ili “nije kriv”, u korist francuskog modela, prihvaćenog u većini zemalja kontinentalne Europe devetnaestog stoljeća, koji je model uključivao popis pitanja ili tvrdnji na koje je porota morala dati odgovor. Ti su odgovori, u teoriji,

---

na vere, GAZETA.RU, 6. travnja 2004., http://www.gazeta.ru/comments/2004/04a_100414.shtml.

¹⁴⁴ Aleksei Sokovnin i Sergei Maškin, *Viacheslav Ivankov Opravdal Opasenii Obvneniia*, KOMMERSANT 3 (19. srpnja 2005.).

¹⁴⁵ Vladimir Voronov, *Juries on Trial*, RUSSIAN LIFE, studeni - prosinac 2004., str. 48-54.

¹⁴⁶ Georgij Celms, *Izbenie podozrevaemogo – tayna sledstviia*, RUSSKIY KURER, 18. ožujka 2004., *dostupno u*: INDEM, *supra*, bilješka 59 (13.-19. ožujka 2004.).

osnova sudske odluke. ZKP RF iz 2001., kao i njegov prethodnik iz 1993., traži da se za svaki zločin iz optužnice postave tri osnovna pitanja: 1 je li dokazano da je počinjeno djelo iz optužnice?, (2) je li dokazano da je djelo počinio okrivljenik?, i (3) je li okrivljenik kriv za počinjeno djelo? Sud može postaviti i samo "jedno osnovno pitanje o krivnji okrivljenika koje predstavlja konsolidaciju triju osnovnih pitanja."¹⁴⁷

Sadašnji zakon o poroti slijedi istu osnovnu strukturu popisa pitanja po Zakonu o poroti iz 1864.:

Pitanja jesu li kaznena djela počinjena, je li ih počinio okrivljenik i treba li mu zbog toga pripisati krivnju objedinjena su u jedno kolektivno pitanje o krivnji okrivljenika, ako nema sumnje o tome jesu li kaznena djela počinjena, ni o tome treba li zbog toga ubrojiti krivnju okrivljeniku ako se utvrdi da su to njegova djela. U slučaju sumnje u odnosu na bilo koje pitanje, pitanja se moraju postavljati zasebno.¹⁴⁸

Nakon trodijelnog ili jedinstvenog pitanja krivnje, i sadašnji zakon i zakon iz 1864. propisuju supsidijarna pitanja o činjenicama koje modificiraju krivnju. "Nakon najvažnijeg pitanja o optuženikovoju krivnji postavljaju se pojedina pitanja o okolnostima koja povećavaju ili umanjuju razinu krivnje, ili modificiraju njezin karakter, ili dovode do oslobođenja od odgovornosti".¹⁴⁹ Konačno, sadašnji zakon uklanja određena pitanja iz nadležnosti porote, a ta pitanja uključuju:

juridičku kvalifikaciju statusa okrivljenika (u odnosu na prijašnju osuđivanost, na činjenicu je li proglašen posebno opasnim recidivistom, na obveze njegova službenog položaja) ili također i *druga pitanja koja zahtijevaju strogu juridičku procjenu u porotnom donošenju odluke*, ne mogu se postaviti, ni samostalno ni kao dio drugih pitanja.¹⁵⁰

VSRF je gornji tekst u kurzivu interpretirao kako bi s popisa pitanja eliminirao "uporabu pravnih izraza kao što je ubojstvo, izrazito okrutno ubojstvo, ubojstvo iz huliganskih pobuda (*with hooliganistic motivation*) ili iz koristoljublja, ubojstvo u afektu, ubojstvo u prekoračenju nužne obrane, silovanje, razbojništvo itd."¹⁵¹

---

¹⁴⁷ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 339; UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 449.

¹⁴⁸ UUS 1864, *supra*, bilješka 34, str. 168-69 (§ 754).

¹⁴⁹ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 339(2); UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 449. Taj izričaj gotovo je identičan onome iz § 755 UUS 1864. UUS 1864, *supra*, bilješka 34, str. 169.

¹⁵⁰ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 339(5); UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 449(¶ 3) (kurziv autorov).

¹⁵¹ *Postanovlenie Plenuma Verkhognogo Suda Rossiyskoy Federatsii ot 22 noiabria 2005 g. N. 23 g. Moskva "O primeneni sudami norm Ugolovno-protsessualnogo kodeksa Rossiyskoy Federatsii, reguliruiushchikh sudoproizvodstvo s uchastiem prisiazhnykh zasedatelei."* ROSSIYSKAIA GAZETA, 2. prosinca 2005., u § 29(2), na <http://www.rg.ru/2005/12/02/sud-dok>.

3. Što zapravo znači porotno utvrđenje krivnje?

Porotu u engleskim i američkim predmetima nazivaju “proceduralnom Sfingom”,¹⁵² utoliko što lakonska odluka “kriv” ili “nije kriv” otkriva malo od logike ili misaonog procesa koji leže u osnovi pravorijeka porote. U postupcima u kontinentalnoj Europi raspravni sudac je obvezan u pisanom mišljenju izraziti koji dokazi podupiru utvrđenja i koji lanci logičkog zaključivanja vode od dokaza do specifičnih činjeničnih odluka.¹⁵³ Ruske kaznene presude moraju biti obrazložene,¹⁵⁴ a svrha europskih specijalnih pravorijeka porote bila je olakšati obrazlaganje presude. Trozubno pitanje o krivnji omogućuje sucu koji donosi presudu da zna, u slučaju oslobađajuće presude, je li porota utvrdila da *corpus delicti* djela iz optužnice nije dokazan, jesu li porotnici sumnjali da je okrivljenik počinio djelo ili može li se na njegovu radnju primijeniti razlog isključenja protupravnosti (“*excuse*”) (kao u slučaju prisile ili neubrojivosti) ili “*justification*” (kao u slučaju samoobrane).¹⁵⁵

Budući da je narav pitanja o *corpus delicti* i o tome tko je počinio djelo prilično jednostavna, važno je usredotočiti se na narav pitanja krivnje, treće i ključne sastavnice porotnog pravorijeka. Ova analiza bavi se sljedećim pitanjima: (i) kako je “zubac” koji se odnosi na krivnju drukčiji od materijalnih elemenata *corpus delicti* i počiniteljstva?, (ii) kako treba oblikovati pitanja o dokazima o olakotnim okolnostima ili o nevinosti u odnosu na pitanje o krivnji?; (iii) u kojem su opsegu otegotne i olakotne okolnosti i duševno stanje činjenična pitanja za porotu ili pravna za suca?; (iv) je li ruski zakonodavac namjeravao dati poroti moć da dokine zakon i izglasa oprost okrivljeniku, unatoč dokazima o počiniteljstvu?

---

html [u daljnjem tekstu: VSRF, Odluka br. 23 (2005.)]. Ova odluka ponavlja gotovo doslovno § 18: “Postanovlenie Plenuma Verkhovnogo Suda Rossiyskoy Federatsii: ‘O nekotorykh voprosakh primeneniia sudami ugolovno-protsessual=nykh norm, reglamentiruiushchikh proizvodstvo v sude prisiazhnykh.’” SBORNIK POSTANOVLENIY PLENUMOV VERKHOVNYKH SUDOV SSSR I RSFSR (ROSSIYSKOY FEDERATSII) PO UGOLOVNYM DELAM, 569-80 (1995) [u daljnjem tekstu: VSRF, Odluka br. 9]. Ranija odluka, međutim, uključivala je izraze “ubojstvo namjerno ili iz nehaja” u one koji nisu mogli biti uključeni u pitanja postavljena poroti. *Vidi id.*

¹⁵² MIRJAN R. DAMAŠKA, EVIDENCE LAW ADRIFT 44 (1997). *Vidi također* A. M. BOBRIŠČEV-PUŠKIN, EMPIRICHESKIE ZAKONY DEIATELNOSTI RUSSKOGO SUDA PRISIAZHNYKH 12 (1896) (iznosi se tvrdnja da je ruska carska porota bila jednako tako “sfinga” u 1896. kao i u 1864. god. kad je uveden nov sustav).

¹⁵³ DAMAŠKA, *supra*, bilješka 152, str. 45.

¹⁵⁴ UPK RF, *supra*, bilješka 14, §§ 305, 307.

¹⁵⁵ O problemu oslobađajućih presuda na nezakonskim ili metazakonskim temeljima, tzv. oprost porote okrivljeniku, raspravlja se *infra*, dio IV.B.

4. Formuliranje i rješavanje pitanja krivnje

a) Jedno pitanje ili tri pitanja?

U većini predmeta u prvoj godini modernih ruskih porotnih suđenja sud je postavljao tri osnovna pitanja za svako djelo iz optužnice.¹⁵⁶ Čuveni predrevolucionarni sudac i teoretičar A. F. Koni podupirao je prelazak na jednostavan engleski oblik pravorijeka u kojem porota iziriče samo “kriv” ili “nije kriv” bez izjašnjavanja o popisu specifičnih pitanja,¹⁵⁷ a iz teksta § 754 UUS čini se da je stari ruski zakon o poroti preferirao objedinjavanje tri dijela pitanja o krivnji u jedno, u kojem nije bilo pitanja o *corpus delicti* ili počiniteljstvu.¹⁵⁸

U svojoj ranoj jurisprudenciji VSRF je međutim pokazao da je skloniji postavljanju svih triju pitanja i inzistirao je da, ako sud postavi samo jedno pitanje, ono mora sadržavati elemente *corpus delicti*, počiniteljstva i krivnje.¹⁵⁹ VSRF je ukinuo dvije presude suca iz Rostova za teško ubojstvo koji je postavio samo jedno jedinstveno pitanje o krivnji nakon što je porotu poučio o zakonu koji valja primijeniti.¹⁶⁰

Unatoč toj naklonjenosti trima pitanjima, VSRF je potvrđivao predmete u kojima je bilo postavljeno jedno činjenicama pojašnjeno pitanje, formulirano kroz termine optužnice. Na primjer, VSRF je potvrdio sljedeće pitanje:

“Je li okrivljenik D. N. Obuhov kriv za pokušaj ubojstva okružnog policijskog inspektora A. A. Borovoja, počinjen u sljedećim okolnostima: 26. srpnja 1994., oko 19.20, na području Zernogradskog rajona, Rostovska oblast, D. N. Obuhov, vozeći u pijanom stanju svoj motorkotač TMZ-5402, počinio je tešku povredu Zakona o vozilima (ostavivši svoj motorkotač na ulazu u Horse Factory br. 157, u blizini opasnog zavoja s vidljivošću manjom od 100 metara, ugrozivši tako si-

---

¹⁵⁶ Analizirao sam popise pitanja iz 80 predmeta ubojstva ili pokušaja ubojstva. U 59 predmeta postavljena su sva tri pitanja. Thaman, *supra*, bilješka 1, n.333.

¹⁵⁷ A. F. KONI, SOBRANIE SOCHINENII, Vol. 4, 273 (1967). Ideju postavljanja jednog pitanja poroti podržavali su i predrevolucionarni juristi V. K. Slučevski i V. D. Spasovič. *Vidi* S. A. NASONOV i S. M. JAROŠ, VERDIKT PRISIAZHNYKH ZASEDATELEY, 50 (2003).

¹⁵⁸ NEMYTINA, ROSSIYSKIY SUD PRISIAZHNYKH, *supra*, bilješka 84, str. 79, daje primjer predrevolucionarnog pristupa s jednim pitanjem: “Je li *petit bourgeois* Aleksei Andreev Krasiukov kriv zato što je u noći 7. travnja 1905., u gradu Caricynu, u stanju razdraženosti ili ljutnje, ali s namjerom, udario *petit bourgeois* Semena Belousova teškim tupim predmetom nanijevši mu ozljede glave i nagnječenja, a kao rezultat tih ozljeda Belousov je iste noći preminuo?”

¹⁵⁹ *Vidi* VSRF, Odluka br. 9, *supra*, bilješka 151, § 17. Melnik također daje prednost pristupu s tri pitanja zato što bi jedno činjenicama opterećeno pitanje bilo previše nezgrapno i zbunjujuće za porotu. MELNIK, *supra*, bilješka 5, str. 98. Čini se, međutim, da je VSRF odustao od te preferencije. VSRF, Odluka br. 23, *supra*, bilješka 151, § 28.

¹⁶⁰ Predmet Butakova/Zimova (Rostov), br. 41-kp-094-106sp (28. studenoga 1994.); *usp.* predmet Stoianenka/Šiškova (Rostov), br. 41-kp-094-108sp (22. studenoga 1994.).

gurnost prometa). Kad je područni inspektor zernogradske policije A. A. Borovoj, obavljajući svoju dužnost, pokušao ukloniti motorkotač s ulaza na autocestu, D. N. Obuhov, znajući da je A. A. Borovoj policajac, i s namjerom da ga ubije, izvadio je nož iz spremnika motorkotača i pokušao ubosti A. A. Borovoja u vitalne organe, međutim, zbog razloga izvan njegove kontrole, nije počinio ubojstvo, ali mu je nanio ozljedu na lijevom kuku.”¹⁶¹

b) Pitanja poroti i činjenični detalji koji ih povezuju

VS RF je donio odluku da se sudovi pri pisanju presude mogu pozvati samo na činjenice koje je utvrdila porota¹⁶² i ukinuo je presude u slučajevima, uključujući i osudu na smrt, u kojima sudovi nisu tako postupili.¹⁶³ Predrevolucionarni Kasacijski senat također je tražio da pitanja poroti obuhvate sve činjenice iz optužnica koje bi mogle biti relevantne za krivnju i kaznu.¹⁶⁴

Neki su suci smatrali da svaki faktor koji se razmatra u deskriptivnom dijelu presude mora biti utvrđen istinitim u pravorijeku porote.¹⁶⁵ To je rezul-

---

¹⁶¹ A. P. Šurygin, *Pravoprimenitel'naia praktika rassmotreniia del s uchastiem kollegii prisiazhnykh zasedateley*, u: BVS RF, *supra*, bilješka 93, br. 2, str. 20 (1997.). *Vidi također* A. I. Galkin i dr., *Postanovka voprosov, podlezhashchikh razresheniuiu kollegiey prisiazhnykh zasedateley*, u: SOSTIAZATELNOE PRAVOSUDIIE, *supra*, bilješka 103, str. 184-85; PETRUHIN, *supra* bilješka 9, str. 138 (koji je skloniji postavljanju jednog pitanja, kad okolnosti slučaja nisu teške, djelo je povezano s konkretnom osobom, obrana nije ponudila značajan broj alternativa, osim tvrdnje o nevinosti, i kada svi okrivljenici u potpunosti priznaju krivnju).

¹⁶² VS RF, Odluka br. 9, *supra*, bilješka 151, § 24.

¹⁶³ Predmet Brovkina/Minkina (Stavropol), br. 19-kp-094-42sk sp (13. studenoga 1994.); predmet Gokoriana/Artiuniana (Stavropol), br. 19-kp-094-8lsp (26. prosinca 1994.); predmet Sogokon'a (Moskovska oblast), br. 4-kp-094-143sp (13. prosinca 1994.).

¹⁶⁴ M. SELITRENNIKOV, O POSTANOVKE VOPROSOV NA SUDE UGOLOVNOM, PO RESHENIAM KASSATSIONNOGO SENATA, 14 (1875). To se tražilo zato “da se odluka suda može zasnovati u ispravnom i potpunom smislu na odluci porote, bez ikakvih dopuna, proširenja ili ograničenja te odluke sa strane suda koja bi ikako zadirala u činjeničnu stranu predmeta.” *Id.* Usporedi to ovlaštenje porote da odluči o svim čimbenicima koji bi mogli pooštriti kaznu s nedavnom jurisprudencijom Vrhovnog suda SAD, koji je odbio pokušaje državnih i saveznih zakonodavaca da kategoriziraju činjenične elemente delikata kao “čimbenike određivanja kazne” kako bi o njima odlučio sud važući dokaze, umjesto odlukom porote izvan razumne sumnje. *Vidi* United States v. Booker, 543 U.S. 220 (2005); Blakely v. Washington, 542 U.S. 296 (2004); Ring v. Arizona, 536 U.S. 584 (2002); Apprendi v. New Jersey, 530 U.S. 466 (2000).

¹⁶⁵ UPK RF, *supra*, bilješka 14, §§ 220, 307; UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, §§ 314 (¶ 1), 462. UPK RF § 307 traži: “opis kriminalnog čina, koji čin je sud utvrdio dokazanim, a koji opis navodi mjesto, vrijeme, sredstvo počinjenja, oblik krivnje, motive, namjeru i posljedice zločina”; dokaze na kojima se zasnivaju zaključci suda, i razlozi zbog kojih sud nije prihvatio druge dokaze; “indikacije otegotnih i olakotnih okolnosti”, itd. UPK RF, *supra*, bilješka 14. Za mišljenje da porota ne bi smjela utvrđivati otegotne ili olakotne okolnosti koje se odnose na osobu okrivljenika vidi S. A. Pašin, *Postanovka voprosov pered kollegiey prisiazhnykh zasedateley*, u: SOSTIAZATELNOE PRAVOSUDIIE, *supra*, bilješka 103, str. 103.

tiralo vrlo složenim pitanjima, često u potpunosti postavljenima kroz izraze iz optužnice, uključujući i detalje koji nisu ključni za porotni odgovor na tri temeljna pitanja iz njezine odgovornosti.¹⁶⁶ Ona su postavljena ili u činjenicama potkrijepljenom pitanju koje ponavlja naraciju iz optužnice, ili u nizu kraćih pitanja koja sjećaju činjenice u manje “zalogaje” za porotu. Kako bilo, A. F. Koni prigovarao je sudovima da pokušavaju porotnike utopiti u močvari konkretnih činjenica u kojoj nije moguće razlikovati bitno od nebitnog.¹⁶⁷ Preobilni detalji koji se odnose na povijesne činjenice koje nisu izravno povezane s elementima kaznenog djela kompliciraju proces odlučivanja porote, budući da se većina može složiti oko nekih činjenica, a oko drugih možda ne.¹⁶⁸

Pristup nekih sudova u prezentiranju gotovo cijelog teksta optužnice poroti na potvrđivanje ili odbijanje može se kritizirati kao navođenje porotnika na rutinsko potvrđivanje tvrdnja iz optužbe. Predrevolucionarni teoretičari smatrali su da pitanja postavljena u terminima ruske optužnice, s viškom detalja, često dovode do oslobađajućih presuda, jer porotnici smatraju da usputni detalji nisu dokazani. To bi se moglo izbjeći jednostavnim optužnicama po uzoru na engleske.¹⁶⁹ Bobriščev-Puškin kritizirao je “višeslojna i nerazumljiva pitanja” koja je pripisivao zastarjelom kaznenom zakonu i “kazuističkoj jurisprudenciji Kasacijskog senata”.¹⁷⁰ Kao primjer lošeg pitanja koje prezentira mnoštvo činjenica, od kojih neke mogu biti potvrđene, a neke negirane, navodilo se suđenje optuženom za ubojstvo princa Arenberga u Sankt Peterburgu na kojem je ono glasilo:

“Je li okrivljenik kriv zato što je, urotivši se s drugom osobom da ukradu vlasništvo princa Arenberga, otišao s tom osobom do njegova stana i, kad nisu mogli uzeti sve što su namjeravali, sačekali su da se princ Arenberg vrati kući, sakrili se u njegovoj spavaćoj sobi, a kad je princ zaspao, probudila ga je buka u sobi, i prema unaprijed smišljenom planu pod takvim okolnostima, vezali ga i zapušili mu usta i bacili se na njega, gušeći ga, slomili mu kost u grkljanu i držeći mu nos i usta, prouzročivši njegovu smrt, a odlazeći iz stana, uzeli njegovu imovinu?”¹⁷¹

Sto godina kasnije, u žalosnom primjeru neuspjeha današnjih ruskih sudaca da uče iz bogate predrevolucionarne rasprave o opisanom problemu, ali

---

¹⁶⁶ §754 zabranjivao je pitanja o “okolnostima koja samo utječu na izricanje kazne za istu razinu delikta.” UUS 1864, *supra*, bilješka 34, str. 168-69.

¹⁶⁷ KONI, *supra*, bilješka 157, str. 273.

¹⁶⁸ “. . . U cijeloj gustoj šumi konkretnih činjenica, često dopunjenoj pitanjima koja postavljaju porotnici, nije teško izgubiti se.” SELITRENNIKOV, *supra*, bilješka 164, str. 72.

¹⁶⁹ BOBRIŠČEV-PUŠKIN, *supra*, bilješka 152, str. 348-49.

¹⁷⁰ *Id.*, str. 542.

¹⁷¹ SELITRENNIKOV, *supra*, bilješka 165, str. 73 (citira iz Odluke 454/1870 Kasacijskog senata i kritizira pitanje zbog objedinjavanja činjenica iz dva delikta, provale i ubojstva, i otegotne okolnosti organiziranja (*conspiracy*), u jedno pitanje).

i iz vlastitog iskustva od 1993. godine nadalje, sudac u prvom modernom porotnom suđenju pred Moskovskim gradskim sudom doslovno je prepisao optužnicu u pitanju o *corpus delicti* i u pitanju o počiniteljstvu. Ne iznenađuje da je porota donijela oslobađajući pravorijek.¹⁷²

Od porotnika se danas traži da odrede točan broj, tip i težinu ozljeda nanesenih u predmetima ubojstva,¹⁷³ točan broj predmeta ukradenih u predmetima krađa, točan slijed okrivljenikovih postupaka, i nazočnost ili odsutnost zakonskih otegotnih faktora, kao npr. je li okrivljenik bio pijan ili ne.¹⁷⁴ VSRF ide do toga da ukida oslobađajuće presude za teško ubojstvo zato što sudac nije postavio pitanja koristeći se doslovnim izrazima iz optužnice, nego ih je prilagodio iskazima na raspravi. U jednom takvom predmetu porotnici su bili upitani je li okrivljenik ispalio jedan hitac na žrtvu, dok je optužnica navodila najmanje tri.¹⁷⁵ S druge strane, VSRF je ukinuo određen broj presuda zato što je sudac, oblikujući pitanja, jednostavno reproducirao jezik optužnice. Uistinu, nedostatak jasnoće u pitanjima i glomazna formulacija otežavaju porotnicima donošenje presude.¹⁷⁶

Pitanja koja objedinjavaju činjenice više djela iz optužnice također su primoravala više sudove na ukidanje oslobađajućih presuda. Na primjer, u suđenju za ubojstvo i pokušaj ubojstva, Prezidij VSRF je ovako rezonirao:

“...objedinjavanje okolnosti koje se odnose na dva djela u jednom pitanju, ubojstvo Puzireva i pokušaj ubojstva Gvozdkova, i glomazna i teška formulacija pitanja uz korištenje velike količine medicinskih, poroti nerazumljivih pojmova mogla je utjecati na porotnike u donošenju ispravne odluke i nije isključila mogućnost... nejasnog odgovora”.¹⁷⁷

---

¹⁷² Peter Baker, *Russia Tests Juries by Trial and Error*, WASH. POST, 2. rujna 2003., u A1. Apsurdno činjenicama opterećeno drugo pitanje, bez stanke, iznosilo je 61 redak i sadržavalo je 946 riječi u samo tri rečenice. Predmet Bortnikova (Moskva), Popis pitanja (13. kolovoza 2003.) (dostupno kod autora).

¹⁷³ Karnozova je primijetila da su ruski suci skloniji postavljati porotnicima pitanja u forenzično-medicinskim terminima glede ozljeda koje su prouzročile smrt nego o duševnom stanju okrivljenika, što je zapravo relevantno za krivnju. KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 212.

¹⁷⁴ Vidi KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 172, 198. Pijanstvo je bilo otegotna okolnost na temelju § 39(10) sada *superseded* Uголовный кодекс РСФСР [u daljnjem tekstu: UK RSFSR]. Taj je faktor uklonjen iz UK RF donesenog 1995. UK RF, *supra*, bilješka 54.

¹⁷⁵ Predmet Švejdel, *Obzor kassatsionnoy praktiki Sudebnoy kollegii po ugovolnym delam Verkhovnogo suda Rossiyskoy Federatsii za 2002. god.*, u: BVSFR, *supra*, bilješka 93, br. 8 (2003.) [u daljnjem tekstu: VSRF-CCR (2002)]. Petruhin primjećuje da pitanja preopterećena činjenicama mogu navesti porotu da odbije odgovoriti na pitanje zato što “vjeruje da su dva, a ne tri uboda *administered*, i ne u rebra nego u prsa, i ne finskim, nego kuhinjskim nožem, itd.” PETRUHIN, *supra*, bilješka 9, str. 137.

¹⁷⁶ Predmet Muhanina/Saraliev (Stavropol), u VSRF-JR (2001), *supra*, bilješka 89.

¹⁷⁷ Predmet Pavlova, br. 919p01pr, *Obzor sudebnoy praktiki Verkhovnogo Suda Rossiyskoy Federatsii za IV Kvartal 2001 goda po ugovolnym delam*, u: BVSFR, *supra*, bilješka 93, br. 2 (2002.), <http://www.supcourt.ru/bulletin/02/02-08/b111.htm> [u daljnjem tekstu: VSRF-JPR (če-

U odnosu na ispravnost postavljanja velikog broja kraćih pitanja, Selitrennikov je prije sto godina opominjao protiv sjeckanja pitanja u mnoštvo komadića, jer je to omogućivalo poroti da utvrdi nekoga “krivim” za čin koji nije bio kazneno djelo.¹⁷⁸ Fojnicki je smatrao da sudovi namjerno “sjeckaju pitanja” kako bi za sebe sačuvali konačno utvrđenje krivnje.¹⁷⁹ I danas je broj pitanja ponekad zapanjujući. U jednom suđenju za ubojstvo postavljeno je 19 pitanja koja su se odnosila na jedno ubojstvo u kojem otegotna okolnost, okrivljenikov recidivizam, uopće nije bila podastrijeta poroti. U tri druga predmeta iz 1994., sud je redom postavio 41, 52 i 87 pitanja.¹⁸⁰ Popis pitanja u predmetu u Krasnodaru iz 1998. sadržavao je gotovo 1.100 pitanja.¹⁸¹ VSRF je ukinuo nekoliko oslobađajućih presuda za teško ubojstvo, tvrdeći da je razdvajanje pitanja na razne okrivljenikove radnje zbunilo porotu.¹⁸²

Oslobađajuća presuda za dvojicu okrivljenih za razbojništvo i ubojstvo bila je ukinuta zato što raspravni sudac nije uključio činjenične aspekte djela u pitanje o *corpus delicti*, nego ih je umjesto toga umetnuo u drugo pitanje, ono o počiniteljstvu.¹⁸³ Fojnicki je upozoravao da se pitanja moraju ograničiti na činjenice koje se odnose na pravne elemente djela koja se optuženome stavljaju na teret te da se moraju postaviti razumljivim riječima, a ne tehničkim žargonom.¹⁸⁴ To su također predlagali i suvremeni ruski teoretičari,¹⁸⁵ a prihvatilo je manji broj sudova u prvoj godini novog ruskog porotnog sustava.¹⁸⁶

---

tvрто tromjesečje 2001.)]. Pašin predlaže postavljanje više od jednog pitanja kada dva aspekta narativnog pitanja mogu dovesti do proturječnih odgovora. Pašin, *supra*, bilješka 103, str. 95.

¹⁷⁸ SELITRENNIKOV, *supra*, bilješka 164, str. 71-72.

¹⁷⁹ I. JA. FOJNICKI, KURS UGOLOVNOG SUDOPROIZVODSTVA - 1910, Vol. 1, 364 (1996). V. D. Spasovič također je tako mislio. NASONOV i JAROŠ, *supra*, bilješka 157, str. 50.

¹⁸⁰ Thaman, *supra*, bilješka 1, 116-17; *usp.* predmet Rajkina (Saratov), br. 32 kp-096-5 sk sp. (20. rujna 1996.) (99 pitanja); predmet Almamedova i dr. (Rostov), br. 41 kp-097-22 sp. (20. ožujka 1997.) (99 pitanja); predmet Perfileva (Uljanovsk), br. 80 kp-097-19 sp (10. travnja 1997.) (60 pitanja).

¹⁸¹ KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 297.

¹⁸² Predmet Kuščenka/Kuščenka (Stavropol), br.19-kp 002-9 sp, VSRF-JR (2002), *supra*, bilješka 92.

¹⁸³ “Između ostalog, formulacija prvog pitanja - ‘Je li dokazano da je 11. svibnja na šumskoj čistini Fevralev umro od ozljede nožem, a auto mu je ukraden’ - ne sadržava sve bitne okolnosti djela za koje su osuđenici bili optuženi...” Shodno tome, u tom pitanju nije spomenuto da je Fevralev prisilno odveden, uz prijetnju nožem pod grlo, na šumsku čistinu gdje je ubijen, gdje su mu nanesene četiri rezne i ubodne rane na prsima i trbuhu, i da, nakon što je umro od ozljeda nožem u grlo, njegovo je tijelo odneseno duboko u čistinu i sakriveno, a njegov je auto ukraden.” Predmet Daudova/Vacaeva (Rostov), br. 41-kp-098-38sp (14. travnja 1998.).

¹⁸⁴ FOJNICKI, *supra*, bilješka 179, str. 453-54.

¹⁸⁵ I. B. Mihajlovskaia, u: L. B. ALEKSEEVA I DR., SUD PRISIAZHNYKH: POSOBIE DLIA SUDEI 96-97 (1994); KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 192, 212.

¹⁸⁶ *Vidi* Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 115-20.

5. Formulacija pitanja u odnosu na razloge isključenja protupravnosti i olakotne okolnosti

Formulacija pitanja u odnosu na razloge isključenja protupravnosti i lakša djela u stjecaju dovela je do problema u prvim predmetima po zakonu iz 1993. Moskovski i Ivanovski sud tretirali su ubojstva počinjena u afektu, ili u prekoračenju nužne obrane,¹⁸⁷ kao djela s konstitutivnim elementima koji se moraju dokazati poroti jednako kao i najteža djela. Popisi pitanja najprije su se bavili osnovnim trima pitanjima koja su se odnosila na namjerno ubojstvo, a zatim su postavljena pitanja koja su se odnosila na elemente privilegiranih ubojstava ili usmrćenja u samoobrani. Pitanja koja su se odnosila na isključenje protupravnosti bila su formulirana uz zahtjev za uvjerljivim dokazom obrane da je žrtva izvela čin na kojem bi se mogla zasnivati nužna obrana ili afekt počinitelja: npr. je li dokazano da je žrtva napala okrivljenika?¹⁸⁸ U prvim predmetima u Saratovu, pitanja vezana uz razloge isključenja protupravnosti bila su oblikovana na sljedeći način: “Je li vjerojatno da je Artur Martynov postupao u samoobrani?” U kasnijim predmetima taj se oblik koristio također u odnosu na obranu alibijem, nesretnim slučajem i afektom počinitelja. Ako bi porota odgovorila potvrdno, sudac bi, slijedeći pravorijek, kvalificirao kazneno djelo kao lakše djelo ili bi, u slučaju nužne obrane, donio oslobađajuću presudu.¹⁸⁹

Isprva se smatralo da je oblikovanje pitanja u pojmovima vjerojatnosti više u skladu s presumpcijom nevinosti i teretom dokaza na strani tužitelja,¹⁹⁰ ali suci u Saratovu nadomjestili su korištenje tog oblika ovakvom frazeologijom: “Je li utvrđeno da je [Gavrilenko] počinio nasilan čin opisan u pitanju br. 5 zato što ga je [Černov] prije bio tukao?”¹⁹¹ VSRF je donio odluku da pitanja ne bi smjela biti postavljana u terminima vjerojatnosti,¹⁹² na sličan način kao što je to učinio i Kasacijski senat prije revolucije.¹⁹³

I moderni i predrevolucionarni propisi dovodili su porotu u zabunu zato što se činilo da se mora odgovoriti na pitanje o “krivnji” prije nego što porota ocijeni lakša djela u stjecaju ili postojanje razloga isključenja protupravnosti.

---

¹⁸⁷ UK RSFSR, *supra*, bilješka 182, §§ 104, 105 (sada kodificirano u UK RF §§ 107,109, *supra*, bilješka 54).

¹⁸⁸ Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 119.

¹⁸⁹ Presuda u predmetu Martynova (Saratov) (17. prosinca 1993.); *id.*, str. 119.

¹⁹⁰ S. A. Pašin, u: SUD PRISIAZHNYKH: NAUCHNO-PRAKTICHESKIY SBORNIK, 282 (1994).

¹⁹¹ Presuda u predmetu Gavriljenka (Saratov) (14. ožujka 1994.); Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 119.

¹⁹² VSRF, Odluka br. 23 (2005), *supra* bilješka 151, § 29 (ponavljajući izričaj VSRF, Odluka br. 9 (1995), *supra*, bilješka 151).

¹⁹³ SELITRENNIKOV, *supra*, bilješka 164, str. 130-31.

Kad se od porote traži da utvrdi krivnju ili nevinost okrivljenika za kršenje određenog članka kaznenog zakona, kao što je to u SAD-u, nema mogućnosti za dvosmislenost. Problemi nastaju, međutim, ako se porotu pita je li određeni skup činjenica navedenih u optužnici ili prezentiranih na raspravi bio dokazan i je li okrivljenik kriv za to. U takvim situacijama činjenično stanje možda ne obuhvaća sve elemente djela koje se optuženiku stavlja na teret ili ne negira moguće razloge isključenja protupravnosti. Ako su činjenice nedovoljne u bilo kojem od ta dva pogleda, nikakva krivnja ne može se utvrditi.¹⁹⁴

Takva zabuna nastala je u nekoliko moskovskih predmeta, gdje je porota najprije morala utvrditi da okrivljenik nije namjerno usmrtio žrtvu kako bi uopće došla do pitanja o nužnoj obrani. U jednom predmetu porota je običnom većinom utvrdila da je okrivljenik namjerno ubio žrtvu, ali je jednoglasno utvrdila da je ubojstvo uslijedilo nakon svađe. Utvrđenje da se ubojstvo dogodilo nakon sukoba premjestilo je predmet u područje zakonskih otegotnih okolnosti i onemogućilo je poroti da odgovori na bilo koje od jedanaest pitanja koja su se odnosila na razloge isključenja protupravnosti ili nehajno usmrćenje. Tome je bilo tako čak unatoč tome što u dokaznom postupku nije osporeno svjedočenje da je žrtva započela svađu s okrivljenikom i onda nasrnula na njega prije nego ju je okrivljenik ubo nožem. Unatoč očitij nedosljednosti pravorijeka, VSRF je potvrdio tu odluku.¹⁹⁵ U drugom predmetu VSRF je potvrdio osudu za pokušaj ubojstva u predmetu u kojem su sučeve upute onemogućivale poroti da dođe do pitanja samoobrane ako utvrdi postojanje namjere.¹⁹⁶ Predrevolucionarni Kasacijski senat je smatrao da je postavljanje pitanja o samoobrani na takav način bitna procesna povreda.¹⁹⁷ Suci u prvim

¹⁹⁴ Budući da se porotnike nije odmah pitalo o krivnji, sudac je morao biti siguran da je pitanje sadržavalo sve zakonske elemente kaznenog djela, pa bi potvrdni odgovor porote podupro odluku o krivnji za djelo iz optužnice. V. N. PALAUSOV, POSTANOVKA VOPROSOV PRISIAZHNYM ZASEDATELIAM PO RUSSKOMU PRAVU, 84, 87 (1885).

¹⁹⁵ Odluka u predmetu Bogatyreva (Moskovska oblast) (25. siječnja 1994.), *potvrđena* Odlukom br. 4-kp-094-61sp (26. travnja 1994.). Vidi Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 118, 175-76.

¹⁹⁶ Odluka u predmetu Sokolova (Rostov) (19. kolovoza 1994.), *potvrđena* Odlukom br. 41-kp-094-124sp (26. prosinca 1994.). Vidi S. C. Thaman, The Jury as Catalyst for the Reform of Criminal Evidentiary Procedure in Continental Europe: The Cases of Russia and Spain, u: PROCEEDINGS OF THE FIRST WORLD CONFERENCE ON NEW TRENDS IN CRIMINAL INVESTIGATION AND EVIDENCE, 393, 397-98 (urednici J. F. Nijboer i J. M. Reijntjes, 1997).

¹⁹⁷ Vidi SELITRENNIKOV, *supra*, bilješka 164, str. 264-65, za predrevolucionarni primjer pravilnog oblikovanja pitanja koje pokazuje da je na obrani teret dokazivanja samoobrane: (1) "Je li smrt šumara erevanske tranzitne postaje Avdeja Lukianova prouzročena ranom od vatrenog oružja u noći s 22. na 23. kolovoza 1869. od strane 36-godišnjeg Moiseja Vartanova? (2) Ako jest, je li onda dokazano da je smrt Lukianova prouzročio okrivljenik Vartanov kao rezultat nužne samoobrane da otkloni opasnost koja je prijetila njegovu životu, a nije imao mogućnosti obratiti se mjesnoj policiji za pomoć. (3) Ako to nije dokazano, je li Vartanov kriv za djelo, opi-

modernim predmetima u Saratovu obično su oblikovali pitanje o krivnji u odnosu na čin ubojstva tako da nisu isključivali pitanja o duševnom stanju i razlozima isključenja protupravnosti. Ako bi porota utvrdila okrivljenikovu krivnju za ubojstvo, sudac bi proglasio okrivljenika krivim ili za ubojstvo prema optužnici ili za lakšu optužbu za ubojstvo u afektu ili prekoračenju samoobrane.¹⁹⁸

Problemi su se međutim javljali u predmetima u kojima je porota htjela osloboditi okrivljenika od optužbe za ubojstvo u nužnoj obrani ili krajnjoj nuždi. Porota je utvrdila da je optuženik “kriv” jer je žrtvu izbo nasmrtno, ali po daljnjim pitanjima utvrdila je da je žrtva prije toga postupala “nevaljano” (*incorrectly*) i da su okrivljenikovi čini opravdani. Suočen s tim kontradiktornim pravorijekom o “krivnji”, sudac je preformulirao popis pitanja tako da pitanja o obrani prethode pitanju o krivnji i onemogućuju ga ako na njih bude odgovoreno potvrdno. Nakon preformuliranja pitanja, porota je jednoglasno oslobodila okrivljenika. VSRF je ukinuo presudu, smatrajući da nije bilo ispravno postaviti pitanja o samoobrani u vezi s ponašanjem žrtve te da su pitanja samoobrane i prekomjerne sile pravna pitanja za suca, a ne za porotu.¹⁹⁹

Čini se, sudeći po predmetu Efremova, da bi porote morale odlučivati samo o činjenicama – a sudac samo o krivnji – o razlozima isključenja protupravnosti. Predmet Kuzkina (Moskovska oblast) VSRF je ukinuo zbog sličnih razloga.²⁰⁰ Nakon ukidanja u tom predmetu, suci u Moskovskoj oblasti prestali su postavljati pitanja u vezi s lakšim djelima ili afektom zbog straha od

---

sano u prvom pitanju, koje je on počinio, iako bez predumišljaja, isprovociran, ali ne slučajno, i znajući da je ugrozio život druge osobe?”

¹⁹⁸ Pašin, *supra*, bilješka 103, str. 99. Pašin vjeruje da bi pitanja o teorijama obrane morala biti postavljena prije pitanja o krivnji. U protivnom, porota bi pitanje o samoobrani mogla ostaviti bez odgovora. Također smatra da bi porota, a ne sudac, morao odlučiti o nesavršenoj obrani, odgovarajući na pitanje kao što je ovo: “Je li način na koji se Sofronov branio od napada očito nerazmjeran osobinama opasnosti napada?”

¹⁹⁹ Odluka u predmet Efremova (Saratov) (20. svibnja 1994.) ukinuta Odlukom br. 32-kp-094-30sp (28. srpnja 1994.). Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 119-120.

²⁰⁰ Porota je utvrdila da je K. kriv za ubojstvo u “afektu” (*voluntary manslaughter*), ali je VSRF to ukinuo, tvrdeći da porota ne može odlučivati o “pravnim pitanjima” kao što je afekt. Na ponovljenom suđenju raspravni sudac upitao je da li je D. s namjerom ubio žrtvu ali nije postavio izravno pitanje o afektu. “Činjenično” pitanje, pitanje broj tri, postavljeno je na ovaj način: “Je li dokazano da prije nego što je K. ranio O., O. nazvao K. ‘razvratnikom’ i ‘pederom’, što su za K. bile teške uvrede?” U uputama sudac je objasnio propise o “afektu”, ali namjerno je oblikovao treće pitanje da ukaže na činjenično stanje nedovoljno da bi po zakonu tvorilo afekt. Zbunjena porota, koja je htjela utvrditi *voluntary manslaughter*, utvrdila je “krivnju” za namjerno ubojstvo, što je sudac zatim kvalificirao kao ubojstvo, a ne kao *manslaughter*. Prema Karnozovoj, sudac je “zapravo iskoristio stav obrane za svoje ciljeve” kao “trampolin ka potvrdnom odgovoru na pitanje o krivnji za namjerno ubojstvo”, tako “prisilivši porotu” da potvrdno odgovori na pitanje o krivnji K. KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 186.

ukidanja.²⁰¹ U drugim predmetima, međutim, VSRF je ukidao oslobađajuće presude (često za teško ubojstvo) zato što je raspravni sudac ili propustio poučiti porotu *sua sponte* ili uvrstiti pitanje u vezi s mogućim lakšim djelom na koje se pozivao branitelj²⁰² ili zato što raspravni sudac nije prihvatio upute o lakšem djelu koje je tražio javni tužitelj.²⁰³ Takvo kolebanje, koje je unosilo konfuziju među suce, bilo je više potaknuto željom da se ukinu oslobađajuće presude nego doktrinarnim razlozima.²⁰⁴

Druga strategija koja je korištena u nekim predmetima bila je ta da sudac postavi dva alternativna pitanja, jedno koje slijedi optužnicu, a drugo teoriju koju zastupa obrana. Pašin je smatrao da se alternativna pitanja smiju koristiti samo ako su stavovi stranaka jasni, ali dijametralno oprečni.²⁰⁵ On smatra da je uporaba alternativne metode manje učinkovita i zbunjuje porotnike ako postoji više mogućih rješenja predmeta, u rasponu od npr. teškog ubojstva do prekoračenja nužne obrane.²⁰⁶ VSRF je utvrdio postojanje takve zabune ukidajući oslobađajuće presude za teško ubojstvo u kojem su postavljena alternativna pitanja, izjavivši da se trebalo suditi okrivljeniku, a ne žrtvi.²⁰⁷

²⁰¹ Za primjere takvih predmeta vidi *id.*, str. 196, 206-210.

²⁰² A. Šurygin, *supra*, bilješka 135, str. 6. Predmet Karakaeva (Krasnodar), br.18 kp-096-87 sp (13. studenoga 1996.). Predmet Troickog (Ivanovo), br. 7 kp 002-26 sp (u kojem je porota oslobodila, budući da nije utvrdila namjeru ubojstva, a VSRF je tvrdio da je naputak o bezobzirnom usmrćenju morao biti dan); VSRF-JR (2002), *supra*, bilješka 92; predmet Kondrašina (Riazan), u: BVSFR, *supra*, bilješka 93, br. 9, str. 9 (1998), *prevedeno u*: WILLIAM BURNHAM I DR., THE RUSSIAN LEGAL SYSTEM, 537 (3. izd., 2004). Prema Karnozovoj, budući da VSRF nije mogao ukinuti oslobađajuću presudu zbog povrede okrivljenikovih prava, utvrdio je presudu "proturječnom", jer je porota utvrdila *corpus delicti* nemarnog ili bezobzirnog usmrćenja, a donijela je odluku "nije kriv". KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 218-21. Ovaj predmet ilustrira načelo da u ozbiljnim predmetima mora postojati neka vrsta osuđujuće presude. *Id.*

²⁰³ Dva takva predmeta su predmet Tikunova (Rostov), br. 40-kp-096-26sp (10. travnja 1996.) i predmet Bajkova (Moskovska oblast), br. 4-kp-097-25sp (6. veljače 1997.). Za raspravu o drugoj sličnoj odluci iz Moskovske regije i kako takve odluke dolaze u sukob s drugim odlukama VSRF, vidi KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 218-19.

²⁰⁴ Za raspravu o vrludanju pravne prakse VSRF vidi NASONOV & JAROŠ, *supra*, bilješka 157, str. 53-54.

²⁰⁵ S. A. Pašin, *supra*, bilješka 103, str. 97. *Usp.* PETRUHIN, *supra*, bilješka 9, str. 138 (predlažu se alternativna pitanja kad je obrana zauzela drukčiji stav u odnosu na *mens rea*).

²⁰⁶ S. A. Pašin, *supra*, bilješka 103, str. 117-18 (razlikuje "algoritamske" popise pitanja, koja slijede logički, od ozbiljnijih tvrdnji do manje uključenih delikata, i "stupnjevine" popise, koji postavljaju dvije ili više alternativa činjeničnim situacijama).

²⁰⁷ U predmetu Kuznecova (Moskovska oblast), br. 4 kp 002-124 sp, o kojem se raspravlja u VSRF-JR (2002), *supra*, bilješka 92, postavljena su sljedeća dva pitanja: (1) "Je li dokazano da je 12. siječnja 2002., oko 20 sati, nakon što su zajedno pili alkoholna pića u stanu na adresi Sadovaja ulica br. 6, stan br. 15, naselje Pervomajski, grad Korolev, Moskovska oblast, oštećenik Pogorelov zadobio mnogo udaraca u području lica i vrata oštrim komadom stakla boce i ne manje od 6 udaraca oštrim predmetom, koji istražitelj nije identificirao, u području rebra i

6. Duševno stanje i otegotne okolnosti: činjenična ili pravna pitanja

a) Neslaganje oko razdvajanja činjeničnih i pravnih pitanja

Interpretacija VSRF o “drugim pitanjima koja zahtijevaju striktnu sudačku evaluaciju u donošenju porotnog pravorijeka”²⁰⁸ označila je povratak ranoj francuskoj teoriji o podjeli nadležnosti između suca i porote prema kojoj porotnici:

“daju odgovore ne o krivnji okrivljenika za djela koja mu se stavljaju na teret, nego o zasebnim činjeničnim elementima, koje je sudac izrazio u svojim pitanjima, iz kojih ne oni, nego sudac donosi zaključak o postojanju ili nepostojanju krivnje za kazneno djelo u okrivljenikovu činu.”²⁰⁹

Prema uglednim ruskim pravnicima, teorija prema kojoj porota odgovara samo na činjenična pitanja, a sudac samo primjenjuje pravo bila je otklonjena u ruskom zakonu iz 1864. i njemačkom zakonu o kaznenom postupku iz 1871.:

Druga teorija, o *krivnji* i *kazni*, bila je predložena i konačno prihvaćena, prema kojoj porotnici odlučuju o krivnji u punom značenju, s činjeničnog i pravnog stajališta, a suci izriču propisanu kaznu osuđeniku i odlučuju o proceduralnim pitanjima koja se pojave tijekom suđenja.²¹⁰

Prema vladajućem mišljenju prije 1917., odluka porote o krivnji morala je obuhvatiti primjenu prava na utvrđene činjenice. Porota je odlučivala o krivnji, a profesionalni suci, kao i u SAD, o kazni. Riječima Selitrennikova:

---

donjeg dijela leđa, nakon čega je oštećenik Pogorelov, nastojeći spasiti se, pobjegao na ulicu, ali je uhvaćen i povučen natrag u stan i zadobio je udarac čekićem u glavu, koji su čini rezultirali tjelesnom ozljedom od koje je Pogorelov preminuo?” (Odgovor: da, dokazano je.); (2) “Ako je na prvo pitanje dan potvrđan odgovor, je li onda dokazano da je čine navedene u njemu počinio Kuznecov pod sljedećim okolnostima: Pogorelov je zgrabio komad boce i jurao na Kuznecova. Kuznecov je udarcem noge izbio oštećeniku komad boce iz ruke, bacio ga na tlo i zadao mu mnogo udaraca u različite dijelove tijela, oštećenik je rukama udario Kuznecova u prsa, Kuznecov je razbio bocu, uzeo komad i zadao ne manje od 6 udaraca oštećeniku.”(Odgovor: da, dokazano je. Jednoglasno.)

²⁰⁸ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 339(5); UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 449; *vidi* tekst uz bilješku 152.

²⁰⁹ FOJNICKI, *supra*, bilješka 179, str. 450. *Usp.* BURNHAM I DR., *supra*, bilješka 202, str. 538-39. NASONOV I JAROŠ, *supra*, bilješka 157, str. 19, 40, primjećuju da su Francuzi odstupili od *Montesquieuova* koncepta i zapravo inzistirali da porota utvrđuje krivnju za djelo iz optužnice. Stoga oni vide ruski model, koji dopušta sucu da “kvalificira” odluku porote i odredi delikt za koji je optuženik kriv, kao treći tip presude, u odnosu na anglo-američki generalni pravorijek i francusko-njemački specijalni pravorijek s izričitim utvrđenjem krivnje.

²¹⁰ *Id.*

“Zakonski termini obično sadržavaju opće pravne norme, opće sastavnice kaznenog djela, na koje se moraju odnositi konkretne činjenice, a tražeći od porotnika da odluče o tim sastavnicama, tražimo od njih da juridički ocijene činjenice, da odluče o pravnim pitanjima.”²¹¹

Iako je predrevolucionarni Kasacijski senat bio vezan tekstem UUS 1864 koji je propisivao da porota odlučuje o krivnji, interpretirao je § 760 UUS 1864, koji je tražio da se pitanja postavljaju na poroti razumljivom jeziku,²¹² tako da je sucu branio preveliku uporabu pravnih izraza KZ-a. Među riječima koje se nisu smjele koristiti u pitanjima poroti bili su “pokušaj”, “krađa”, “namjera”, “vlastita korist”, “razbojništvo”, “lažna prijava”, “silovanje”, “utaja”, “pomaganje”, “sudioništvo”, “poticanje” i “glavni počinitelj”.²¹³ Kritičari su ismijali zamjenu tih “pravničkih” izraza s ponekad teško shvatljivim pojmovima.²¹⁴ Namjera zakonodavca, međutim, nije bila ograničiti porotnike na davanje odgovora samo na čista činjenična pitanja. Naprotiv, namjera je bila popularizirati nejasan pravnički jezik koji je opisivao elemente kaznenog djela, a ne zamijeniti ga.²¹⁵ Prema prevladavajućem mišljenju ruskih pisaca, pristup Kasacijskog senata nije bio utemeljen u čvrstoj zakonskoj ovlasti²¹⁶ i služio je stvaranju “zategnutog, ponekad čak i neprijateljskog odnosa porotnika i sudaca, budući da pokušaj da se pod svaku cijenu razdvoje činjenična i pravna pitanja ne može polučiti drugi rezultat nego invaziju carskog elementa u područje rezervirano za porotu”.²¹⁷

²¹¹ SELITRENNIKOV, *supra*, bilješka 164, str. 22. Vidi također FOJNICKI, *supra*, bilješka 179, str. 451; BOBRIŠČEV-PUŠKIN, *supra*, bilješka 152, str. 583; PALAUSOV, *supra*, bilješka 194, str. 52-59 (koji detaljno analizira kako su Francuzi prešli s ograničavanja porotnika na gola činjenična pitanja na povjeravanje odluke o krivnji, ostavljajući tako profesionalnom sucu tek pitanje kazne).

²¹² § 760 UUS 1864 glasi: “U predmetima u kojima odlučuju porotnici pitanja koja im se postavljaju formulirat će se uobičajenim izrazima o bitnim elementima kaznenih djela i krivnje optuženika, a ne u zakonskim terminima.” UUS 1864, *supra*, bilješka 34, str. 169.

²¹³ Vidi SELITRENNIKOV, *supra*, bilješka 164, str. 12, 53.

²¹⁴ *Id.* Selitrennikov ističe da je Kasacijski senat u svojim odlukama dopustio da se tehnički izraz “*rastratil*” (pronevjerio) zamijeni izrazom “*izrashkodoval*” (potrošio) ili “iskoristio za svoje potrebe.” Također je bilo dopušteno zamijeniti izraz “otvoreno ukrao” s “*otnial*” (oduzeo). “Krazha” (krađa) mogla se zamijeniti s “*taynoe pokhishchenie*” (tajno uzimanje) a “*shayka*” (banda) s “prema unaprijed stvorenom planu s drugim osobama sudjelovati u krađi”. “*S umyslom*” (namjerno) moglo se zamijeniti s “*zhelaia etogo*” (htijući to), a “*zavedomo*” (svjesno) sa “znajući posljedice svojih čina, shvaćajući što radi.” *Id.*, str. 53. Još jedan neobičan primjer bila je zamjena riječi “silovanje” izrazom “oduzimanje nevinosti.” Marina Nemytina, *Sud prisiazhnykh: rossiyskaia traditsiia ili zapadnaia model*, VESTNIK SARATOVSKOY GOSUDARSTVENNOY AKADEMII PRAVA, br. 3, 26 (1996).

²¹⁵ PALAUSOV, *supra*, bilješka 194, str. 79.

²¹⁶ SELITRENNIKOV, *supra*, bilješka 164, str. 18.

²¹⁷ FOJNICKI, *supra*, bilješka 179, str. 451.

Dok je današnji VSRF inzistirao da porota mora odlučiti o krivnji,²¹⁸ zabranu poroti da odlučuje “o drugim pitanjima koja zahtijevaju pravničku ocjenu” tumačio je kao da se ona primjenjuje na neka osnovna pitanja povezana s krivnjom, čime je zapravo oduzeo poroti odlučivanje o krivnji i možda i povrijedio odredbe članaka 20. i 47. Ustava RF.²¹⁹ Odluka VSRF usto proturiječi zakonu koji traži da sudac koji vodi raspravu u sumiranju, *inter alia*, “pročita sadržaj optužnice [i] objasni sadržaj kaznenog propisa [koji] propisuje odgovornost za počinjenje djela za koje je okrivljenik optužen.”²²⁰ Zakon prije revolucije 1917. propisivao je slično detaljno objašnjavanje prava porotnicima.²²¹ Ako porota nije nadležna za primjenu prava na činjenice, onda su te odredbe besmislene, kao što su isticali teoretičari koji su kritizirali praksu Kasacijskog senata prije revolucije.²²²

Pomutnja koju je izazvalo tumačenje VSRF postaje očita kad se usporede tri osnovna pitanja na koja je odgovarala porota prema starom zakonu, na temelju § 449. ZKP RSFSR, i pitanja na koja odgovara sudac pojedinac ili sud s prisjednicima. U izricanju presude mješoviti sud mora ovim redom utvrditi: je li protupravna radnja iz optužnice počinjena; sadržava li ona elemente nekog kaznenog djela; je li okrivljenik izveo tu radnju; je li okrivljenik kriv za počinjenje kaznenog djela.²²³

Poznato je da sudac koji vodi raspravu mora pregledati spis prije rasprave kako bi odredio sadržava li radnja elemente kaznenog djela prije nego što počne s raspravom.²²⁴ To je dobar argument u prilog tvrdnje da je svrha podje-

---

²¹⁸ Ukinuo je prvu porotnu osudu na smrt zbog propusta suda da obuhvati i pitanje krivnje. Predmet Pančiškina/Filippova (Rostov), br. 41-kp-094-3-sk sp (12. srpnja 1994.).

²¹⁹ Članak 20. Ustava RF jamči okrivljenicima pravo na suđenje pred porotom u slučaju zapriječene smrtne kazne; članak 47. jamči pravo na suđenje pred porotom u zakonskom opsegu.

²²⁰ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 340(3); UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 451.

²²¹ UUS 1864, *supra*, bilješka 34, str. 174 (§ 801) (“U predmetima pred porotom, sudac koji predsjedava, u trenutku predaje popisa pitanja predsjedniku porote, objašnjava im: (1) bitne okolnosti predmeta i propise koji se odnose na utvrđivanje karaktera *felony* ili *misdemeanor* pred sudom, i (2) opću pravnu osnovu za ocjenu snage dokaza predočenih u korist i protiv okrivljenika.”)

²²² FOJNICKI, *supra*, bilješka 179, str. 451-52; SELITRENNIKOV, *supra*, bilješka 164, str. 29-30 (“Zašto, nakon svega, nakon ovog dugog dijela govora o propisima, o njihovu pravom značenju, kad je rasprava o činjenicama s gledišta zakona zabranjeno voće za porotnike?”)

²²³ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 299(1)(1-4); UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 303 (¶¶ 1-5). BURNHAM I DR., *supra*, bilješka 202, str. 539 (koji bilježe da § 339(1) i (3) UPK RF i § 449(1)-(3) UPK RSFSR propisuju da porota mora utvrditi okrivljenikovu “krivnju za počinjenje djela”, a ne za “počinjenje kaznenog djela” kao u § 299(1) UPK RF i § 303(1)-(4) UPK RSFSR).

²²⁴ § 220(1), (3), (4) UPK RF traže da optužnica sadržava okolnosti počinjenja djela iz optužnice i njihovu pravnu kvalifikaciju; nalog za dovođenje na raspravu (*committal order for trial*) također mora ukazivati na delikt za koji se optužuje. UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 231(3); *usp.* UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, §§ 433, 5(2), 221-22.

le rada u porotnim suđenjima poroti dodijeliti odlučivanje o pitanju krivnje, a ostatak pitanja, tj. treba li odrediti kaznu okrivljeniku, mjeru kazne, odluku o odštetnom zahtjevu, itd.,²²⁵ profesionalnom sucu. Palausov iznosi taj argument u odnosu na pravo prije revolucije,²²⁶ tvrdeći da “krivnja” ne može imati različito značenje kad je određuju porotnici i kad je određuje mješoviti sud. Na raspravnom je sucu da formulira tri osnovna pitanja tako da sadržavaju sve potrebne elemente djela iz optužnice.²²⁷ Također je sučeva dužnost da osigura da porota zna, bilo iz sumiranja ili iz teksta samih pitanja, da pozitivnim odgovorom na ta pitanja osuđuje okrivljenika za djela iz optužnice ili za lakša djela.²²⁸ Sudac će biti pozvan tek da “kvalificira” pravorijek ako porota prekorači ili izmijeni tekst osnovnih pitanja ili odbije utvrditi otegotne okolnosti.²²⁹

Kako se čini, VSRF je ukidao i osuđujuće i oslobađajuće presude zbog toga što su porotnicima postavljana “pravna pitanja”, koja su pridržana sucu. U jednom predmetu smatralo se da je pogrešno bilo postavljanje pitanja je li okrivljenik “silovao” žrtvu.²³⁰ U sličnom predmetu VSRF je smatrao da je vlast suca odrediti je li okrivljenik počinio “razbojništvo”²³¹ nad žrtvom. Mnogi su komentatori kritizirali VSRF zbog toga što je pretpostavljao da porotnici ne mogu razumjeti pojmove korištene u zakonskim definicijama kaznenih djela.²³² Ako želimo da porota obavlja svoju funkciju, ona mora moći odgovoriti

²²⁵ UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 303(5)-(10).

²²⁶ PALAUSOV, *supra*, bilješka 194, str. 95-97.

²²⁷ FOJNICKI, *supra*, bilješka 179, str. 459.

²²⁸ Činjenice koje je ustanovila porota nisu samo “činjenice stvarnog života” već “pravna pitanja” koja se podudaraju s “idealnim modelom” kaznenog djela. KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 251.

²²⁹ SELITRENNIKOV, *supra*, bilješka 164, str. 20. U nedavnom predmetu, kad je porota dopunila pitanja kako bi eliminirala neka od djela iz optužnice, VSRF je ukinuo oslobađajuću presudu koja je uslijedila tvrdeći da je porota, izmijenivši mjesto počinjenja delikta, “prekoračila granice postupka” i da je njezin postupak bio jednak dopuni optužnice. Predmet Poliakova (Saratov), br. 32 kp-099-6sp (16. veljače 1999.).

²³⁰ Predmet Garibiana/Rubeniana (Stavropol), br. 19-kp-095-94 sp. (5. listopada 1995.) (osuda za silovanje i ubojstvo ukinuta zbog korištenja izraza “silovanje” i “ubojstvo”).

²³¹ Oslobađajuća presuda za razbojništvo i ubojstvo ukinuta je u predmetu Bojcova i drugi zato što se od porote bilo tražilo da odredi jesu li okrivljenici “namjeravali ukrasti” i namjeravali ubiti ili su bili bezobzirni u odnosu na moguću smrtnu posljedicu. VSRF-JR, *supra*, bilješka 90.

²³² Sutkinja iz moskovske regije *Natalia Grigoreva*, koja je vodila mnoga od prvih porotnih suđenja na tom sudu, smatrala je da je riječ “ubojstvo” razumljiva porotnicima i da je besmisleno nadomještati tehnički izraz za “namjerno” (*umyslennno*) drugom riječju s istim značenjem (*namerennno*). N. V. Grigoreva, *Naputstvennoe slovo predsedatel stvuiushchego sudi*, u: SOSTI-AZATELNOE PRAVOSUDIE, *supra*, bilješka 103, str. 166-67. U prvim modernim procesima, prije zbnunjujuće jurisprudencije VSRF, suci su se koristili izrazima iz zakona i razjašnjavali ih uputama, i nije bilo naznaka da porotnici ne razumiju njihovo značenje. NEMYTINA, ROSSIYSKIY SUD PRISIAZHNYKH, *supra*, bilješka 84, str. 82-84 (bavi se konceptom “afekta”); KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 175-76.

na pitanja koja se odnose na dokazivanje ili pobijanje subjektivnih i objektivnih elemenata kaznenog djela.²³³

Na kraju, nedavna porotna suđenja ruskim znanstvenicima optuženima za špijunažu izgledaju kao nazadovanje u praksu engleskih sudaca iz kasnog 17. i 18. stoljeća, koji su pokušali ograničiti nadležnost porote na pitanje “publikacije” u predmetima subverzivne klevete (*seditious libel*), u isto vrijeme uzimajući pravo za određivanje subverzivne naravi pisama ili izjava.²³⁴ Na suđenju Igoru Sutiaginu u Moskovskom gradskom sudu u travnju 2004. sud je porotu pitao samo je li okrivljenik predao određeni materijal predstavnicima britanskog trgovačkog društva i nije postavio nijedno pitanje o tome je li materijal bio označen kao tajan.²³⁵

7. Tretman otegotnih okolnosti u modernoj ruskoj jurisprudenciji

Dogma VSRF o ograničavanju nadležnosti porote vrlo je važna kad se radi o otegotnim okolnostima koje su prije pretvarale namjerno ubojstvo u ubojstvo kažnjivo smrtnom kaznom,²³⁶ a sada rezultiraju kaznom doživotnog zatvora.²³⁷ To se može ilustrirati proučavanjem načina na koji VSRF tretira dvije otegotne okolnosti uobičajene u modernim ruskim predmetima za teško ubojstvo: “huliganska motivacija” i “iznimna okrutnost”.²³⁸

U prvoj godini porotnih suđenja većina sudaca formulirala je pitanja vezana uz te otegotne okolnosti kako bi omogućila poroti, bilo izravno bilo neizravno, da odluči potpada li ponašanje okrivljenika pod zakonsku definiciju. U nekim predmetima poroti je najprije bilo postavljeno pitanje je li dokazano da je okrivljenik počinio ubojstva za koja je optužen, navodeći precizno počinjene radnje i nanesene ozljede, a nakon toga je li ubojstvo bilo počinjeno s “huliganskom motivacijom” ili uz “iznimnu okrutnost”. Definicije tih zločina, obično

---

²³³ MELNIK, *supra*, bilješka 5, str. 97; KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 192, 260 (primjećuje da bi odgovaranje na pitanja o namjeri moralo biti glavna zadaća porote. “Stoga što je u ovom području potrebno životno iskustvo, zdrav razum, razumijevanje života, sposobnost da se razumije osoba kao jednaka.”)

²³⁴ GREEN, *supra*, bilješka 22, str. 318-55. Nap. prev.: *seditious libel* kazneno je djelo po engleskom *common law*. *Sedition* je pronošanje *seditious* (subverzivnih, prevratničkih) izjava s istom takvom namjerom, a ako su izjave iznesene u pisanom ili nekom drugom trajnom obliku, riječ je o *seditious libel*. Izjava je *seditious* ako napada Kraljicu, Parlament, pravosuđe, ili potiče nezadovoljstvo britanskih podanika. Okrivljenik se nije mogao obraniti dokazivanjem da su izjave istinite.

²³⁵ Sergej Ivaško, *Sutiagin priznan špionom*, GAZETA.RU, 5. travnja 2004., na http://www.gazeta.ru/print/2004/04/05/oa_116909.shtml.

²³⁶ *Vidi* THAMAN, *supra*, bilješka 13, str. 215.

²³⁷ UK RF, *supra*, bilješka 54, § 105(2).

²³⁸ UK RSFSR, *supra*, bilješka 182, § 102(b), (g) (sada UK RF § 105(2)(d), (i)).

izvučene iz mišljenja VSRF ili komentara KZ, bile bi nakon toga pročitane poroti tijekom sučeva sumiranja.²³⁹ Drugi suci, formulirajući pitanja u predmetima “huliganske motivacije” u odnosu na motiv ili njegovo nepostojanje, dopustili bi neizravno poroti da utvrdi otegotne okolnosti. Jedno takvo pitanje bilo je postavljeno ovako: “Je li dokazano da je Kašuba počinio gore opisane radnje (uključujući i smrtonosni hitac u žrtvu), bez ikakve provokacije sa strane Vorožbeta ili njegovih prijatelja?”²⁴⁰ Drugo je bilo postavljeno ovako: “Je li dokazano da je Bražin ubio žrtve zbog beznačajnog razloga, njihovih ispravnih zahtjeva da napusti njihov stan (nakon što je provalio u njega kako bi pio votku?)”²⁴¹

U predmetima navodne iznimne okrutnosti, pitanja su postavljena o tome je li okrivljenik, nanoseći tjelesne ozljede koje su dovele do žrtvine smrti, imao namjeru “nanijeti iznimnu bol i patnju” žrtvi. Drugi suci formulirali su činjenična pitanja poroti u svezi s preciznim načinom na koji je ubojstvo počinjeno i prisvojili su pravo da određuju je li postojala huliganska motivacija ili iznimna okrutnost.²⁴²

VSRF je ukinuo presudu za ubojstvo bez otegotnih okolnosti i vratio predmet na ponovno suđenje, s optužbom za teško ubojstvo uz iznimnu okrutnost, budući da je porota negativno odgovorila na pitanje o tome je li okrivljenik “znao i htio nanijeti bol i posebnu patnju” žrtvi kad ju je ubo nožem 101 put.²⁴³ VSRF nastavlja ukidati osuđujuće presude za obično ubojstvo svaki put kad porota posebno upitana je li ubojstvo počinjeno s “iznimnom okrutnošću” ili “huliganskom motivacijom” odgovori negativno.

---

²³⁹ Prema mišljenju Plenuma Vrhovnog suda SSSR od 22. rujna 1989., ubojstvo s huliganskom motivacijom popraćeno je “očitim nedostatkom poštovanja za društvo, teškom povredom pravila zajedničkog življenja i morala.” To su ubojstva uslijed drskosti, bezobzirnosti, avanturizma, ili kao odgovor na beznačajne uvrede. Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 104.

²⁴⁰ Presuda u predmetu Kašube/Bykova (Saratov) (8. srpnja 1994.).

²⁴¹ Presuda u predmetu Bražin (Saratov) (3. kolovoza 1994.); *usp.* predmet Trofimova i dr. (Ivanovo), br. 7 kp-098-23sp, 3-4 (10. listopada 1998.) (zauzeto stajalište da su pitanja huliganske motivacije koja uključuju sintagmu “narušili društveni poredak” pravna pitanja za suca).

²⁴² Na primjer: “Je li Borcov kriv što je 23. svibnja 1993. oko ponoći u blizini kulturne palače ‘Mir’ u gradu Saratovu, nakon što je Zakopajlo odbila upustiti se u spolni odnos s njime, zadao joj mnoštvo udaraca rukama, nogama i praznom bocom u razne dijelove tijela, zgnječio joj organe u vratu, udario je drvenim predmetom oko očiju, s namjerom da je ubije, prouzročivši tjelesne ozljede opisane u prvom pitanju, koje su dovele do smrti Zakopajlo?” Nakon potvrdnog odgovora, sudac je odlučio da okolnosti tvore iznimnu okrutnost, ali ne i huligansku motivaciju. Presuda u predmetu Borcova (Saratov) (18. veljače 1994.). *Vidi* Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 120-21.

²⁴³ Predmet Čerkašina (Stavropol), br.19 kp-096-101 sp (14. prosinca 1996.).

8. *Tretman subjektivnog elementa kaznenog djela u ruskim popisima pitanja poroti*

Nepromjenjivo načelo kaznenog prava, prihvaćeno u svim *common law* i *civil law* jurisdikcijama, jest *actus non facit reum nisi mens sit rea* (djelo ne čini nekoga krivim ako nema takve namjere).²⁴⁴ Na taj način, definicija bilo kojeg kaznenog djela mora uključiti zabranjeno činjenje ili nečinjenje (*actus reus*) i duševno stanje koje djelo čini kaznenim (*mens rea*). Američki *Model Penal Code* pokušao je uskladiti ponekad arhaične i zbunjujuće opise duševnog stanja počinitelja prihvativši četiri klasična tipa *mens rea* koji djelo čine kaznenim: namjerno (s namjerom; *purposefully*); svjesno (znajući narav djela ili za postojanje pratećih okolnosti; *knowingly*); bezobzirno (svijest o znatnom riziku, *recklessly*); i nemarno (akcija koju prati znatan rizik o kojem je netko morao biti svjestan, a nije bio; *negligently*).²⁴⁵

Prema ruskom zakonu iz 1864. porota se izričito upućivala da utvrdi okrivljenikovo duševno stanje kao dio odluke o krivnji. § 811. UUS, koji je vodio suce pri upućivanju porote, propisivao je:

Odluka o svakom pitanju mora biti potvrdno "da" ili odrično "ne", upareno s onom riječi koja sadržava bit odgovora. Tako, na pitanja "Je li kazneno djelo počinjeno? Je li okrivljenik kriv za to djelo? Je li postupao s namjerom?" potvrdni bi odgovori glasili: "Da, počinjeno je. Da, kriv je. Da, postupao je s namjerom."²⁴⁶

Nadalje, § 812. UUS propisivao je:

Kada porotnici ustvrde da ne mogu sa sigurnošću izraziti mišljenje pukom afirmacijom ili negacijom, mogu dati prikladno značenje svojem odgovoru dodajući neke riječi već uspostavljenom izrazu, npr. "Da, kriv je, ali nije postupao s namjerom."²⁴⁷

Unatoč jasnoći zakona, predrevolucionarni Kasacijski senat smatrao je da popis pitanja mora obuhvatiti samo narativni tekst o vanjskim činjenicama djela iz optužnice i ne mora objasniti duševni element da bi porota mogla donijeti odluku. Sud bi onda mogao utvrditi djelo iz optužnice ili lakše djelo na temelju odgovora porote.²⁴⁸ Kritičari, kao što je Palausov, oštro su kritizirali tu dvosmislenost Kasacijskog senata i smatrali da pitanje krivnje mora uključiti pitanje ubrojivosti. Ako ne bi bilo tako, pitanja postavljena poroti

---

²⁴⁴ WAYNE R. LAFAVE & AUSTIN W. SCOTT, JR., *CRIMINAL LAW*, 212 (2. izd., 1986.).

²⁴⁵ *Id.*, str. 214.

²⁴⁶ UUS 1864, *supra*, bilješka 34, str. 175 (§ 811).

²⁴⁷ *Id.* (§ 812).

²⁴⁸ *Id.*, str. 77.

“isključivala bi čak i koncept kaznenog djela u zakonskom smislu”.²⁴⁹ Štoviše, Selitrennikov je ponudio formulaciju pitanja u predmetu koji uključuje obranu pozivanjem na neubrojivost, koju je odobrio i Kasacijski senat:

- (1) Je li nasilno usmrćenje Ivana Grigoreva počinila bliska mu osoba 11. lipnja 1869., u gradu Rostovu, u kolibi seljanke Advote Fedorove, to jest njegova supruga Matrena Trofimova, kojoj je u to vrijeme bilo 17 godina, 2 mjeseca i 24 dana? (2) Ako jest počinila, je li dokazano da je okrivljena Matrena Trofimova imala u vrijeme počinjenja navedenog zločina napadaje bolesti, što ju je dovelo do delirija ili potpunog gubitka svijesti? (3) Ako jest dokazano, je li onda okrivljena Matrena Trofimova kriva za djelo iz prvog pitanja? (4) Ako jest kriva, je li djelo počinjeno s namjerom?²⁵⁰

Predrevolucionarni ruski porotnici mučili su se s pitanjima o subjektivnoj strani kaznenog djela. Bobriščev-Puškin naglašavao je posebne probleme koje su porote susretale kad su dobile pouku, na primjer, da se namjera ubojstva može utvrditi ovisno o broju uboda u području vitalnih organa žrtve, iako je žrtva svjedočila da nije bilo takve namjere.²⁵¹ Porotnici bi često utvrdili da namjera nije bilo zbog pijanstva, posebno u kontekstu kućnog nasilja zama-gljenog ljubomorom ili ljutnjom.²⁵²

U svojoj ranoj jurisprudenciji VSRF je počeo tretirati duševne elemente kaznenih djela kao “pravna pitanja”²⁵³ i smještati ih u nadležnost isključivo profesionalnog suca da odluči o njima kao o “pitanjima koja zahtijevaju strogo juridičku procjenu”. Ta je jurisprudencija dovela do ukidanja određenog broja oslobađajućih i osuđujućih presuda za lakše oblike ubojstva, često kad

²⁴⁹ PALAUSOV, *supra*, bilješka 194, str. 112 (tvrdeći da bi porota morala odlučiti o pitanjima neubrojivosti, samoobrane, a i o pitanjima nehaja ili namjere); *usp.* NEMYTINA, ROSSIYSKIY SUD PRISIAZHNYKH, *supra*, bilješka 84, str. 80 (raspravlja o predrevolucionarnoj praksi).

²⁵⁰ SELITRENNIKOV, *supra*, bilješka 164, str. 259. Pitanje neubrojivosti izričito je isključeno od nadležnosti porote u modernim ruskim propisima o poroti. Ako se postavi pitanje neubrojivosti, sudac mora raspustiti (*discharge*) porotu i započeti postupak prisilne hospitalizacije. UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, §§ 461(2), 403-414; UPK RF, *supra*, bilješka 14, §§ 433-446.

²⁵¹ BOBRIŠČEV-PUŠKIN, *supra*, bilješka 152, str. 543. Porotnici u prvim modernim španjolskim porotnim suđenjima mučili su se upravo s istim pitanjem, naročito kad im sudac ne bi dao mogućnost zasnivanja ubojstva na teoriji bezobzirnosti. *Vidi* Thaman, *supra*, bilješka 20, str. 394.

²⁵² U predmetu Filimonova (1880), porota je odgovorila da je 21-godišnji okrivljenik koji je pokušao ubiti svoju suprugu bio “kriv”, ali “bez svjesne namjere”. BOBRIŠČEV-PUŠKIN, *supra*, bilješka 152, str. 355-56.

²⁵³ *Vidi* Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 122. Predrevolucionarni pisci također su tretirali pitanja ubrojivosti i namjere kao “ozbiljna pravna pitanja”, ali nikad nisu dovodili u pitanje pravo porote da odlučuje o njima. BOBRIŠČEV-PUŠKIN, *supra*, bilješka 152, str. 338.

je porota izričito utvrdila da okrivljenik nije imao namjeru ubiti²⁵⁴ ili da je ubio iz strasti.²⁵⁵

B. Pitanje porotne nulifikacije kaznenog zakona

Nalik na Sfingu, opći pravorijek “kriv” ili nije “kriv” u američkim i britanskim porotnim suđenjima, uparen s nemogućnošću izjavljivanja žalbe na oslobađajuće presude, ponekad omogućuje poroti da donese pravorijek protivno činjenicama i zakonu dokidajući na taj način, “nulificirajući” važenje kaznenog zakona prema okrivljeniku. Trihotomiju pitanja o krivnji u ruskim specijalnim pravorijecima porote, koja također dopušta poroti da oslobodi okrivljenika čak i kad su dokazani svi elementi kaznenog djela, kritizirao je Fojnicki kao francusku legalističku kazuisteriju, a Njemačka ju je odbacila.²⁵⁶

Službeno stajalište predrevolucionarnog Kasacijskog senata bilo je: treće se pitanje odnosi na krivnju utjelovljenu u klasičnim institutima kaznenog prava: neubrojivost, isključenje krivnje, isključenje protupravnosti.²⁵⁷ To su stajalište slijedili i neki u modernoj literaturi.²⁵⁸

---

²⁵⁴ Predmet Ščepakina (Rostov), br. 41-kp-094-112sp (24. studenoga 1994.) (ukinuta presuda za nemarno ubojstvo); predmet Manukiana (Stavropol), br. 19 kp-096-75 sp. (29. listopada 1996.); predmet Solomatova/Haritonova (Stavropol), br. 4-kp-096-28sp (20. ožujka 1996.) (ukinuta presuda za manje ubojstvo); predmet Poliakova (Riazan), br. 6-kp-096-10 sp (13. svibnja 1996.) (ukinuta oslobađajuća presuda za ubojstvo na ovoj osnovi). Institut prokurature, *Informacionnoe pismo o nekotoryh voprosah obespečeniia gosudarstvennogo obvineniia v sude s učastiem kolle-gii prisiažnyh zasedateley*, br. 12/13-96, 7-8 (16. svibnja 1996.); predmet Markelova (Uljanovsk), br. 80-kp-097-4 sp. (13. veljače 1997.), ukinuta osuđujuća presuda za manje sadržano ubojstvo; predmet Perfilova i dr. (Uljanovsk), *supra*, bilješka 180 (ukinute optužbe za manje ubojstvo).

²⁵⁵ Predmet Riazanova (Altaj) br. 51-kp-096-6sp (5. ožujka 1996.); predmet Hačaturova (Stavropol), br. 19-kp-096-23sp (11. travnja 1996.); predmet Kuzkina (Moskovska oblast), br. 4-kp-095-114sp (18. listopada 1995.); predmet Šajko (Uljanovsk), br. 80-kp-096-33sp (24. rujna 1996.). Svi su osuđeni na temelju §104 UK RSFSR. Porota u predmetu Šajko smatrala je da je okrivljenica ubila supruga “vjerojatno u iznenadnom afektu ili emocionalnom stresu, koji je bio rezultat teške uvrede od strane žrtve.”

²⁵⁶ FOJNICKI, *supra*, bilješka 179, str. 457-58. Fojnicki je zagovarao dopunjavanje zakona kako bi se spriječio utjecaj “javnog mnijenja” u porotnim odlukama o krivnji. *Id.*, str. 360-61. Citira kasnija mišljenja Kasacijskog senata od 1904. do 1905., po kojima se tražilo da sudac predsjedatelj uputi porotnike da moraju odgovoriti potvrdno na pitanje o krivnji ako su to učinili na pitanja o *corpus delicti* i o autorstvu. *Id.*, str. 452. Novi španjolski zakon o poroti izbjegava te probleme proglašavajući takvu presudu pravno proturječnom te bi u takvom slušaju sudac morao tražiti od porote da ispravi nedosljednost. Thaman, *supra*, bilješka 20, str. 377-78.

²⁵⁷ SELITRENNIKOV, *supra*, bilješka 164, str. 254; *vidi također* KUČEROV, *supra*, bilješka 36, str. 66-67 (on tvrdi da je Kasacijski senat dopustio dokinuće u odluci iz 1870., ali je promijenio stav 1884.).

²⁵⁸ PETRUHIN, *supra*, bilješka 9, str. 133 (on tvrdi da se treće pitanje o “krivnji” poziva na subjektivnu stranu delikta, prisutnost nemara, samoobrane, itd.).

Ali porota je zaista nulificirala Kazneni zakon u vrijeme prije revolucije, kao na primjer u predmetu Vere Zasulič iz 1878., što pozdravlja čuveni sudac koji je i vodio taj predmet A. F. Koni:

Porotnike se ne pita je li okrivljenik *počinio* kazneno djelo, nego je li *kriv* za njegovo počinjenje; oni ne odlučuju o činjenicama, nego o unutarnjem aspektu toga i osobnosti okrivljenika izraženom u tome. Sa svojim pitanjem o krivnji sud uspostavlja jaz između činjenica i krivnje i traži da porota, isključivo po svom vlastitom uvjerenju i vodeći računa o svojoj velikoj moralnoj odgovornosti, premosti taj jaz sa sagledavanjima koja određuju je li okrivljenik kriv ili ne.²⁵⁹

Taj široki pristup odluci porote o krivnji podržavao je Bobriščev-Puškin, koji porotu vidi kao “samoproglashenog zakonodavca”, a njezinu odluku kao “društvenu činjenicu” koju bi stvarni zakonodavac morao uzeti u obzir pri revidiranju zastarjelih i nepopularnih zakona. On je pisao ovo:

...sadržaj pojma “kriv” u porotnom pravorijeku obuhvaća toliko neizmjernu količinu aspekata kaznenog djela, posebnosti u osobi okrivljenika, sjena manifestacije njegove volje, utilitarna i etička razmatranja, koja može sadržavati svaki pojedini predmet da ga zakon, moral ili kompletno juridičko razumijevanje nikad ne mogu u potpunosti prikazati.²⁶⁰

Ruske porote iz vremena prije revolucije obično bi se koristile ovlašću nulifikacije, “dokinuća” u sljedećim situacijama: (1) da spriječe primjenu nepopularnih zakona, (2) da primijene popularne društvene ideje o težini vladanja kad se ono razlikovalo od onog izraženog u Kaznenom zakonu, (3) da spriječe izricanje kazni koje su se smatrale prestrogima, (4) da isprave nepravde koje su ponekad bile nevezane za krivnju ili nedužnost okrivljenika, i (5) zbog društvenih običaja posve nevezanih uz činjenice predmeta.

1. Dokinuće nepopularnih zakona

Ruske porote imaju tradiciju dokidanja nepopularnih zakona. Baš kao što su kolonijalne američke porote dokinule učinak britanskih poreznih, carinskih i *seditions libel* zakona,²⁶¹ predrevolucionarne ruske porote odbile su primije-

---

²⁵⁹ KONI, *supra*, bilješka 157, str. 201.

²⁶⁰ BOBRIŠČEV-PUŠKIN, *supra*, bilješka 152, str. 38-39. Porote bi “utvrđivale je li okrivljenikov čin zlo koje mora biti kažnjeno kao opasno ili nemoralno djelo, ili je tek zakonom zabranjen. Ako bi ovo pitanje bilo preteško ili previše kontroverzno, porota bi ili donijela oslobađajuću presudu ili bi se ograničila na točno utvrđivanje činjeničnih detalja u svojim odgovorima, ostavljajući sucu odluku o pravnom pitanju.” *Id.*, str. 584-85. Također, porote ponekad oslobađaju samo zato da spriječe suca da nepravilno formulira pravne posljedice njihove odluke. *Id.*, str. 380.

²⁶¹ Albert W. Alschuler & Albert W. Deiss, *A Brief History of Criminal Jury in the United States*, 61 U. CHI. L. REV., 867, 874 (1994).

niti represivne carske zakone o putnim ispravama.²⁶² Porote su često odbijale osuditi okrivljenike u manjim slučajevima mita ili javne korupcije jer su vjerovala da je cijeli sustav korumpiran i znale su da je u takvom sustavu teško biti pošten.²⁶³ Oslobođajuće presude bile su uobičajene u predmetima plaćanja krivotvorenim novcem, jer se smatralo da je okrivljenik žrtva zato što je dao valjan novac za nevaljan.²⁶⁴

Sergej Pašin i njegovi kolege, koji su izradili zakon o poroti iz 1993., bili su svjesni da će tripartitna formulacija pitanja o krivnji dopustiti takvo dokinuće. Utvrđenje “nije kriv” koje slijedi nakon potvrdnih odgovora na prva dva dijela pitanja o krivnji Pašin tumači na sljedeći način: “čin sadržava sve elemente kaznenog djela u njegovoj ukupnosti, ali je porota, iz razloga poznatih njoj, lišila državu prava da ishodi osuđujuću presudu i primijeni sankcije iz posebnog dijela Kaznenog zakona.”²⁶⁵

2. Dokinuće zbog društvenih stajališta suprotnih načelima kaznenog prava

Sljedeći opis odnosa pijanstva i kriminaliteta u carskoj Rusiji mogao bi se primijeniti i na društvenu situaciju u današnjoj Rusiji:

Pitanje prekomjerne uporabe alkoholnih pića jedno je od najozbiljnijih društvenih pitanja Rusije. Pijanstvo kao porok u mnogim slučajevima u svojem najpogubnijem pojavnom obliku, između ostalog, odražava se u velikoj masi različitih kaznenih djela koja su počinili obični ljudi isključivo pod utjecajem svojeg netrijeznog stanja. Tko god je promatrao suđenja pred porotom ne može ne biti zapanjen velikim brojem predmeta u kojima su pijanstvo, netrijezno stanje, nepromišljeno blagdansko opijanje i niži instinkti zbog prekomjerne konzumacije votke glavni, a ponekad i izravni čimbenici u počinjenju kaznenog djela.²⁶⁶

---

²⁶² N.P. TIMOFEEV, SUD PRISIAZHNYKH V ROSSII SUDEBNOYE OCHERKI, 278-79 (1881). Običnim ljudima bilo je gotovo nemoguće dobiti putovnicu, a kršenja zakona rezultirala su gubitkom svih građanskih prava i dugom kaznom zatvora. *Id.*; usp. MELNIK, *supra*, bilješka 5, str. 266-67.

²⁶³ BOBRIŠČEV-PUŠKIN, *supra*, bilješka 152, str. 291 (moderne ruske porote po svojoj prilici istog stajališta). Okrivljenici u jedina dva suđenja za mito pred porotom u prvoj godini novog ruskog porotnog sustava bili su oslobođeni. *Vidi id.*, str. 152-53; presuda u predmetu Ščerbakova (Moskovska oblast) (22. travnja 1994.); Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 182-83; presuda u predmetu Eskova (Altai) (1. srpnja 1994.).

²⁶⁴ BOBRIŠČEV-PUŠKIN, *supra*, bilješka 152, str. 292-94. U prvoj godini modernih ruskih porotnih suđenja, dva od šest procesa za raspačavanje krivotvorenog novca završila su oslobođajućim presudama, jedno osudom za manje uključeno djelo, a porota je preporučila posebnu blagost u preostala tri. Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 137-38.

²⁶⁵ Pašin, *supra*, bilješka 103, str. 90-91.

²⁶⁶ TIMOFEEV, *supra*, bilješka 262, str. 380; BOBRIŠČEV-PUŠKIN, *supra*, bilješka 152, str. 577 (on primjećuje “neodoljivo i posebno značenje pijanstva u ruskom životu”).

Zbog povezanosti pijanstva s toliko mnogo kriminala, rusko pravo tradicionalno je smatralo pijanstvo otegotnom okolnošću pri izricanju kazne.²⁶⁷ Carske su porote, međutim, gledale na pijanstvo u počinjenju djela posve različito od ruskog kaznenog zakona. Budući da su bile svjesne da prekomjerna konzumacija alkohola može utjecati na volju i svijest, i stoga negirati duševna stanja nužna za počinjenje određenih kaznenih djela, često su pokušale dokučiti koliko je okrivljenik popio kako bi odredile je li to dovoljno za umanjene okrivljenikove kaznene odgovornosti.²⁶⁸ Sto godina kasnije, u prvoj godini modernih ruskih porotnih suđenja, otegotna okolnost pijanstva pripisana je 89-orici okrivljenika u 76 od prvih 109 suđenja koja su završila pravorijekom. U 47 predmeta okrivljenici su bili osuđeni za lakša djela.²⁶⁹

Također, ubičajilo se da porote ili dokinu ili ublaže Kazneni zakon u predmetima u kojima su zlostavljane supruge napale svoje muževe. Na primjer, u predmetu Kraskine (Ivanovska oblast), iz 1995., porota je utvrdila da je okrivljenica bacila svog pijanog supruga na pod i namjerno ga ubola u glavu "nožem kućne izrade, koji je pripremila posebno za tu priliku, iz nezadovoljstva ponašanjem supruga, koji je uslijed pijane ošamućenosti psovao i iznuđivao novac da kupi alkohol." Iako se okrivljenica uopće nije pozvala na samoobranu, porota je donijela oslobađajući pravorijek.

VSRF je potvrdio tu oslobađajuću presudu u žalbenom postupku, mišljenjem koje je podržalo pravo porote da dokine zakon.²⁷⁰ Prije, iako carske porote nisu često oslobađale žene koje bi ubile svoje muževe na spavanju, u predmetu Kuzmine porota je seljanku proglasila krivom za lakše djelo tjelesne ozljede sa smrtnom posljedicom nakon što je ova izlila cijeli samovar kipuće vode u njegove genitalije dok je spavao, zaključala vrata kolibe i ostavila ga da tri pet dana dok nije umro.²⁷¹

²⁶⁷ U carskoj Rusiji predstavljalo je otegotnu okolnost ako se moglo dokazati da je okrivljenik pio alkohol kako bi smogao hrabrosti da počinio zločin. TIMOFEEV, *supra*, bilješka 262, str. 381.

²⁶⁸ *Id.*, str. 381-82. Timofeev, tužitelj, sjeća se predmeta u kojem je porota oslobodila okrivljenika za tešku tjelesnu ozljedu i odgovorila: "Ne, nije kriv, i nije kriv, jer nije bio u ljudskom stanju." (*ne v čelovečeskom obraze*). *Id.*, str. 383. Bobriščev-Puskin, također tužitelj, isto tako primjećuje da je pijanstvo često navodilo porote da utvrde da nije postojala namjera u zločinima iz strasti, ali rijetko u krađama, osim ako je i žrtva krađe bila pijana. BOBRIŠČEV-PUŠKIN, *supra*, bilješka 152, str. 35, 355-56, 577-79.

²⁶⁹ Thaman, *supra*, bilješka 196, str. 405.

²⁷⁰ Presuda u predmetu Kraskine (Ivanovo) (20. srpnja 1995.); THAMAN, *supra*, bilješka 64, str. 197-98. Druga navodno zlostavljana žena, međutim, nije prošla tako dobro. U ponovljenom suđenju u predmetu Šajko, *supra*, bilješka 255, okrivljenica je osuđena za teško ubojstvo nakon što je osuđujuća presuda za ubojstvo supruga zlostavljača u afektu bila ukinuta. Na ponovljenom suđenju raspravni sudac nije dopustio uvođenje dokaza lošeg karaktera njezina muža i njegovih prethodnih nasilnih čina, tako otežavajući dokinuće ili sućutnu presudu. Predmet Šajko (Ulianovsk) br. 80-kp-097-28sp (3. lipnja 1997.).

²⁷¹ BOBRIŠČEV-PUŠKIN, *supra*, bilješka 152, str. 389.

Carske porote bile su sklone prekomjernoj blagosti prema okrivljenicima, pa čak i oslobađanju okrivljenika koji bi dao puno priznanje pred sudom i iskazao kajanje pred porotom.²⁷² Timofeev je primijetio da su se prije 1864. kazneni istražitelji koristili dvojbena tehnikama za pribavljanje priznanja, uključujući i uporabu svećenika.²⁷³ Suprotno tome, nakon uvođenja porotnih suđenja, okrivljenici su brzo priznavali tijekom rasprave i često se predavali na milost poroti.²⁷⁴ Ruska tradicija porotne blagosti bila je naročito vidljiva tijekom jednog od porotnih suđenja u Ivanovu, kojem je nazočio autor ovoga članka i na kojem je okrivljenik u potpunosti priznao sve točke optužnice, uključujući pokušaj silovanja i teško ubojstvo, ali je tvrdio da se ničega ne sjeća jer je bio pijan.²⁷⁵ Porota ga je oslobodila od svih najtežih točaka optužnice, najvjerojatnije zato što nije imao kazneni dosje, bio je uzoran seljanin i činilo se da se iskreno kaje.²⁷⁶

3. Dokinuće sankcija

Carske porote često su donosile oslobađajuće pravorijeke zato što su smatrale da su odredbe o kaznama bile prestroge.²⁷⁷ Razbojnička krađa, na primjer, kažnjavala se mnogo oštrije nego potajna krađa, ali mnogi su porotnici smatrali da je ovaj potonji lopov opasnija prijetnja za društvo. Stoga su često oslobađali nasilnog kradljivca. Isto je vrijedilo i za provalnu krađu kad je ukradena stvar bila male vrijednosti.²⁷⁸

---

²⁷² *Id.*, str. 32, 207.

²⁷³ TIMOFEEV, *supra*, bilješka 262, str. 23-24. U jednom sudskom okrugu, 22 od 53 okrivljenika priznali su krivnju pred porotom. *Id.*, str. 24. Jedan odvjetnik tvrdio je da je 26 od 84 branjenika priznalo krivnju u prvoj godini suđenja pred porotom, 42 od 112 u drugoj i 59 od 106 u trećoj. *Id.*, str. 23.

²⁷⁴ *Id.* Timofeev također pripovijeda o suosjećajnoj seljanki kojoj se sudilo za pokušaj trovanja supruga tiranina. Branitelj po službenoj dužnosti savjetovao joj je da prizna krivnju i da će je porota sigurno osloboditi. Ona je tvrdoglavo ustrajala na nevinosti i bila je proglašena krivom. Kad su je zatvorenici iz njezine ćelije upitali o toj besmislenoj odluci, rekla im je da više voli progonstvo i težak rad nego "neželjen prisilni rad" sa suprugom. *Id.*, str. 24-25.

²⁷⁵ Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 104.

²⁷⁶ Presuda u predmetu Kulakova (Ivanovo) (11. veljače 1994.), potvrđena odlukom VSRF, br. 7-kp-094-7sp (20. travnja 1994.); vidi također Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 104-105, 159-60.

²⁷⁷ Ministar pravosuđa N. V. Muravev pripisao je visoki postotak oslobađajućih presuda "okrutnim odredbama Kaznenog zakona koje više ne odgovaraju životnim uvjetima." KUČEROV, *supra*, bilješka 36, str. 70-71. Predrevolucionarni teoretičari Butkovski i Viktori također potvrđuju da su mnoge oslobađajuće presude donesene radi izbjegavanja "zastarjelih kazni" ili njihov nedostatak razmjernosti. KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 225-26.

²⁷⁸ TIMOFEEV, *supra*, bilješka 262, str. 267-71.

4. Dokinuće radi ispravljanja nepravdi u primjeni procesnih propisa

Porote u carskoj Rusiji često su oslobađale okrivljenike u slučajevima kad je okrivljenik zbog sporosti kaznenih istraga već bio proveo značajno vrijeme u istražnom pritvoru.²⁷⁹ To “preuranjeno služenje kazne” u očima porote bilo je adekvatna osnova za oslobađanje okrivljenika koji bi inače bili proglašeni krivima.²⁸⁰

5. Razlozi za dokinuće nevezani uz činjenice predmeta

Ruske su porote također oslobađale okrivljenike iz razloga u potpunosti nevezanih uz predočenje okrivljenikova predmeta. Možda je najneobičnije da su porote oslobađale okrivljenike u prvom i u četvrtom tjednu, ili u Velikom tjednu Velikog posta, budući da su prema vjerskim uvjerenjima morali tražiti oprost za grijeh, a ujedno im je bilo zabranjeno da počine nove.²⁸¹ Na sličan način oslobađale bi okrivljenike na dane sjećanja na mrtve ili u kolovozu kad se siju zimske žitarice. U vrijeme potonjeg vjerovalo se da Bog neće dati dobru žetvu ako bi porota pokazala bilo kakav oblik srdžbe. Okrivljenici su razumljivo pokušavali ishoditi da njihovi predmeti dođu na red za suđenje u kolovozu.²⁸² Porote su također oslobađale za vrijeme velikih vrućina, kad bi se u neprovjetranim sudnicama dizale temperature preko 40 stupnjeva Celzijusa. Tijekom jednog vrućeg dana četiri suđenja završila su oslobađajućom presudom prije nego što je tužitelj zatražio izuzeće porotnika. Nakon postupka za izuzeće, međutim, jedanaest od šesnaest narednih predmeta ponovo je završilo oslobađajućom presudom.²⁸³

C. Uloga porote u izricanju kazne

Zagovornici mješovitog suda često tvrde da “zdrav razum” sudaca laika u kaznenim predmetima može biti najprikladniji u trenutku izricanja kazne.²⁸⁴ Mnogi smatraju da je početak kraja francuskog porotnog sustava nastupio

---

²⁷⁹ BOBRIŠČEV-PUŠKIN, *supra*, bilješka 152, str. 207. Porote bi također oslobađale ako je okrivljenikov supočinitelj izbjegao kazni. *Id.*, str. 254.

²⁸⁰ TIMOFEEV, *supra*, bilješka 262, str. 387.

²⁸¹ *Id.*, str. 135.

²⁸² *Id.*, str. 136-38.

²⁸³ *Id.*, str. 147.

²⁸⁴ Studija njemačkih mješovitih sudova otkrila je da se suci prisjednici i profesionalni suci više razilaze oko pitanja kazne nego oko krivnje i nevinosti. Gerhard Casper & Hans Zeisel, *Lay Judges in the German Criminal Courts*, 1 J. LEGAL STUD., 135, 152-55 (1972).

s reformama iz 1932., kad je porota pridružena profesionalnim sucima pri izricanju kazne.²⁸⁵ Izričit razlog za tu promjenu bila je prevencija “skandaloznih oslobađajućih presuda”, na način da se porotnicima omogućilo da donesu osuđujući pravorijek, ali ublaže kaznu, posebno izbjegavajući smrtnu kaznu.²⁸⁶

Po zakonu o poroti iz 1993., kad porota u Rusiji donosi pravorijek o krivnji, porotnici mogu preporučiti “blagost” ili “posebnu blagost”, koja limitira alternative koje pri izricanju kazne sucu stoje na raspolaganju.²⁸⁷ Uz odluku o “blagosti” kazna ne može prekoračiti srednju vrijednost između minimuma i maksimuma kazne, a smrtna kazna, primjenjiva u ranim godinama modernog porotnog sustava, nije mogla biti izrečena. Uz odluku “posebna blagost” sudac mora izreći kaznu ispod minimuma ili blažu vrstu kazne.²⁸⁸

U razdoblju od 1993. do 1994., u prvoj godini porotnih suđenja, autorova su istraživanja nagovijestila da su porote nastojale ublažiti strogost zakonskih kazni. Od prvih 114 predmeta, svi osim 12 bili su predmeti s potencijalnom smrtnom kaznom. Od ta 102 predmeta, porota je ocijenila da je optužba koja za sobom povlači smrtnu kaznu dokazana, ali preporučila je blagost u 28 predmeta i posebnu blagost u drugih šest. Dodatna 23 okrivljenika osuđena su za manja sadržana djela, pri čemu ih je desetero dobilo blagost, a šestero posebnu blagost. Blagost ili posebna blagost preporučena je u devet od deset predmeta koji su obuhvaćali silovanje maloljetnika. U dvanaest predmeta u kojima nije bila zapriječena smrtna kazna, šestero okrivljenika je oslobođeno, dvoje je osuđeno za manja djela, a porota je preporučila blagost u svim predmetima u kojima su proglasili okrivljenike krivima prema optužnici.²⁸⁹

---

²⁸⁵ LOMBARD, *supra*, bilješka 24, str. 273-75.

²⁸⁶ *Id.*, str. 273-74. Zakon od 28. travnja 1832. dao je poroti ovlast da utvrdi olakotne okolnosti kako bi se izbjegla oslobađajuća presuda (*id.*, str. 226), što je vjerojatno predstavljalo izvor te odredbe u predrevolucionarnom ruskom zakonu o poroti. § 804 UUS 1864 omogućivao je poroti da odluči o blagosti, što je dopuštalo sucu da smanji kaznu za ne manje od jedne i ne više od dvije razine. UUS 1864, *supra*, bilješka 34. Predrevolucionarne porote često su odlučivale o blagosti da bi izbjegle strogost ruskog kaznenog zakona. TIMOFEEV, *supra*, bilješka 262, str. 340-41; BOBRIŠČEV-PUŠKIN, *supra*, bilješka 152, str. 215-17; *vidi također* BURNHAM I DR., *supra*, bilješka 202, str. 544 (oni tvrde da ovlast za blagost omogućuje kompromisne presude).

²⁸⁷ Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 126-27.

²⁸⁸ UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 460.

²⁸⁹ *Id.*, str. 135-38; *vidi također* Ju. A. Liahov, *Sokrashchennoe sudebnoe sledstvie v sude prisiazhnykh Rossiyskoy Federatsii*, VESTNIK SARATOVSKOY GOSUDARSTBENNOY AKADEMII PRAVA, br. 3, 200, 207 (1996) (tvrdi da porote preporučuju blagost u 56 posto svih predmeta u prvoj godini novog sustava). Izvještaji govore o ukupnim brojkama od 50,5 posto odluka o blagosti i 20 posto posebne blagosti (MELNIK, *supra*, bilješka 5, str. 48) i 40 posto o blagosti općenito (Sergej Pašin, *Sudite Sami*, VERSTY, 5. ožujka 2003., u: INDEM, *supra*, bilješka 59 (1.-7. ožujka 2003.)). OSOBNO BIH UKRATKO OPISAO I RAZLUČIO

Kategorija “posebne blagosti” izbačena je iz ruskog prava 2001.²⁹⁰ Odluka o “blagosti” sada omogućuje izricanje kazne ispod propisanog minimuma u “iznimnim okolnostima”,²⁹¹ eliminira izricanje smrtno kazne ili doživotnog zatvora ondje gdje se te kazne mogu izreći ili ograničava kaznu do dvije trećine propisanog maksimuma.²⁹²

Ovim odredbama upućena je kritika zato što se od porote traži da odredi blagost samo na temelju dokaza koji se odnose na počinjenje djela iz optužnice, a pritom ne smije saznati za okrivljenikovu prijašnju osuđivanost²⁹³ ili dokaze o karakteru općenito.²⁹⁴ Neki su kritičari predlagali da bi porota morala najprije utvrditi krivnju, a nakon toga vidjeti dokaze o okrivljenikovoj prijašnjoj osuđivanosti ili o lošem karakteru, prije nego što odluči o blagosti.²⁹⁵

V. DOKIDANJE POROTNOG DOKINUĆA KAZNENOG ZAKONA: RAŠIRENO UKIDANJE OSLOBAĐAJUĆIH POROTNIH PRAVORIJEKA

“Naša tupa, naša ograničena, naša golema zvijer od pravosudnog sustava može živjeti samo ako je nepogrešiva.” Aleksandr Solženicin, Arhipelag Gulag.²⁹⁶

A. Problem: sustav bez oslobađajućih presuda

Prije donošenja ZKP RF iz 2001. postupci su se vodili pred porotnim sudom, pred mješovitim sudom s prisjednicima, tročlanim sudskim vijećima ili pred sućem pojedincem.²⁹⁷ Pomorski je u svojoj studiji nekih sudova u

---

ZNAČENJE “ODLUKE O BLAGOSTI”, ODLUKE O “POSEBNOJ BLAGOSTI” I “BLAGOSTI OPĆENITO”. TAKOĐER BIH RAZJASNILO NA ŠTO SE ODNOSI SPECIFIČNI POSTOTCI – 50,5% ČEGA? SVIH ODLUKA POROTE?

²⁹⁰ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 339(4).

²⁹¹ *Id.*, § 349(2) (odnosi se na § 64 UK RF).

²⁹² *Id.* (odnosi se na § 65(1) UK RF).

²⁹³ UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 446(¶ 6); UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 335(8).

²⁹⁴ U ¶ 16. Odluke VSRF od 9. prosinca 1995., *supra*, bilješka 151, VSRF je presudio da se dokazi o karakteru ne mogu predočiti poroti kako bi se utjecalo na njezinu odluku o krivnji ili blagosti. Ta je presuda oštro kritizirana. Liahov, *Sudebnoe, supra*, bilješka 103, str. 65-66; Liahov, *supra*, bilješka 289, str. 206-207; PETRUHIN, *supra*, bilješka 9, str. 143; S. A. Pašin, *Dokazatelstva v rossiyskom ugovnom protsesse*, u: SOSTIAZATELNOE PRAVOSUDIJE, Vol. II, *supra*, bilješka 103, str. 385.

²⁹⁵ MELNIK, *supra*, bilješka 5, str. 49.

²⁹⁶ ALEXANDER SOLZHENITSYN, THE GULAG ARCHIPELAGO, 520 (1979).

²⁹⁷ Porote i tročlana sudačka vijeća vodili su predmete sa zaprijećenim kaznama iznad petnaest godina zatvora ili smrtnom kaznom (do proglašenja moratorija 1996). UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 15. Mješoviti sud od jednog suca i dva suca prisjednika bio je nadležan u

Krasnojarsku u kasnim 1990-ima primijetio da je politika “bez oslobađajućih presuda” *de facto* bila umjesna. Iako su suci bili svjesni slabe kvalitete preliminarnih istraga, znali su da će svaka oslobađajuća presuda biti ukinuta ako se tužitelj bude žalio. To je u stvarnosti raspravni sud pretvorilo u sud za kažnjavanje, koji je izricao kaznu koju je unaprijed odobrio tužitelj. Kao rezultat svoje nemoći, mnogi su se suci pretvorili u zagovornike uvođenja porotnog suđenja, što je i počelo u siječnju 2003.²⁹⁸ Statistika za tročlana vijeća je osobita. Od 1994. do 1998., za ukupno 1.564 osobe vodio se postupak pred rijetko korištenim tročlanim vijećima, i nijedna osoba nije oslobođena. Tek 22 nisu osuđene jer su njihovi predmeti bili vraćeni na dodatnu istragu.²⁹⁹ U prve tri godine nakon donošenja ZKP iz 2001. ukupni udio oslobađajućih presuda, uključujući i porotna suđenja, porastao je sa 0,3% na 0,9%.³⁰⁰

B. Nepostojanje stranačkog postupka pred prizivnim sudovima

Sovjetski raspravni sudovi izbjegavali su izricati oslobađajuće presude ne samo da bi izbjegli gnjevu svemoćne prokurateure nego i iz straha od ukidanja na višim sudovima. U Rusiji nema pravila *raise or waive*,³⁰¹ a VSRF nije ograničen na razmatranje razloga koje su iznijeli žalitelji. To mu omogućuje da *sua sponte* pročešlja spis i ukine iz bilo kojeg razloga porotne pravorijeke, često oslobađajuće. Naizgled je to kršenje načela stranačkog postupka.³⁰²

---

predmetima sa zapriječenom kaznom zatvora od pet do petnaest godina, a sudac pojedinac u predmetima gdje najveća moguća kazna nije prelazila pet godina zatvora. UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 35.

²⁹⁸ Pomorski, *supra*, bilješka 60, str. 456-58. Human Rights Watch je primijetio da su prokuratura i prizivni sudovi temeljito ispitali oslobađajuće presude kako bi našli bilo kakav razlog za ukidanje, dok su se osuđujuće presude prihvaćale bez velikog nadzora. Radi provođenja te “politike bez oslobađajućih presuda”, VSRF rutinski ukida veći postotak oslobađajućih (koje čine manje od 0,5 posto svih presuda) nego osuđujućih presuda. Na primjer, 1996. god. ukinuo je 29,4 posto oslobađajućih i samo 2,2 posto osuđujućih presuda, a u 1997. 33,1 posto oslobađajućih i samo 2,5 posto osuđujućih presuda. Human Rights Watch, *supra*, bilješka 98, str. 118-19.

²⁹⁹ MELNIK, *supra*, bilješka 5, str. 42. Ministarstvo pravosuđa potvrdilo je manjak oslobađajućih presuda za razdoblje 1994.-1996. *Miniust podvodit itogi raboty sudov*, ROSSIYSKAIA YUSTITSIIA, br. 8, 4 (1996).

³⁰⁰ PETRUHIN, *supra*, bilješka 9, str. 101. *Sergej Pašin* primjećuje da su suci okružnih sudova oslobodili tek 0,72 posto svih okrivljenika u 2002. god. *Sergej Pašin, Mertvye dushi?*, NOVYE IZVESTIIA, 11. rujna 2003.

³⁰¹ U Sjedinjenim Državama radi se o pravilu koje stranke prekludira u iznošenju žalbenog razloga u žalbenom postupku ako ih stranke nisu iznijele već tijekom rasprave, gdje je pogreška mogla biti ispravljena. O tzv. *raise or waive* doktrini vidi WAYNE R. LAFAYE ET AL., CRIMINAL PROCEDURE, 1293-94 (5. izd., 2004).

³⁰² Za druge koji se slažu sa mnom vidi P. A. Lupinskaia, Poriadok obzhalovaniia, oprotostovaniia i proverki, ne vstupivshikh v zakonnuu silu prigovorov i postanovleniy, vynesennykh

Mogućnost preinačenja porotnog utvrđenja krivnje sucima prizivnih sudova bila je lakša po ZKP RSFSR, budući da su se ukidanja mogla zasnivati na “jednostranosti ili nepotpunosti istrage, preliminarne istrage ili glavne rasprave”.³⁰³ To je omogućilo VSRF-u da u porotnim predmetima utvrdi kako su novi dokazi o krivnji mogli biti izneseni na raspravi.³⁰⁴ Našao sam nekoliko takvih predmeta u istraživanju prakse Kasacijskog vijeća i Prezidija VSRF u postupanju s ruskim porotnim predmetima od 1993. do 1993.³⁰⁵ VSRF osim toga ne priznaje pravilo “nebitne povrede”, budući da ukida oslobađajuće, pa čak i osuđujuće presude zbog pogrešaka koje nisu mogle utjecati na odluku porote o krivnji ili nevinosti.³⁰⁶

Okrivljenik, prokurator i žrtva mogu podnijeti priziv protiv osuđujućih i oslobađajućih presuda na svakoj razini sudske hijerarhije.³⁰⁷ Prizivni sudovi, u vijećima od tri profesionalna suca, imaju ovlast razmatrati i činjenična i pravna pitanja. Ako se žali samo optuženik, prizivni ga sud ne može proglasiti krivim za teže kazneno djelo ili izreći težu kaznu. Međutim, prokurator ili žrtva mogu se žaliti i tada se na ponovljenom suđenju može izreći teža kazna.

---

v usloviakh alternativnoy formy sudoproizvodstva, u: VESTNIK SARATOVSKOY GOSU-DARSTVENNOY AKADEMII PRAVA, Vol. 3, 239, 240-41 (1996); Nemytina, *supra*, bilješka 214, str. 29; SOLOMON & FOGLESONG, *supra*, bilješka 60, str. 50.

³⁰³ UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 343.

³⁰⁴ Melnik je smatrao da kombinacija članka 343. UPK RSFSR, prema kojem je osnova za žalbu činjenica da se “razlozi u presudi ne podudaraju s činjeničnim okolnostima predmeta”, i članka 344. i 379(1)(1) UPK RF, “otvaraju vrlo široko područje za arbitrarno ukidanje [oslobađajućih presuda].” MELNIK, *supra*, bilješka 5, str. 58. On nastavlja: “U takvim predmetima, najvažniji prosuđivači pitanja krivnje opet su profesionalni suci, koji na kasacijskoj instanciji mogu utvrđivati zakonitost zaključaka porote, ne na osnovi neposredno izvedenih dokaza, nego na osnovi papira, dok proučavaju spis.” *Id.*

³⁰⁵ Autor je posjetio VSRF i pregledao spise svih ukinutih predmeta u to vrijeme. Posebno zahvaljujem sucima A. P. Šuryginu i V. P. Stepalinu koji su mi odobrili pristup spisima. U predmetu Pазиева i dr. (Altaj), br. 51kp-097-21 sp. (24. travnja 1997.), VSRF je ukinuo oslobađajuće presude Beziakinu i Paškovu utemeljene na pogrešnom postupanju porote (*jury misconduct*), koje pitanje nije bilo postavljeno u žalbi. Jedan sudac rekao je Karnozovoj da je VSRF ukinuo oslobađajuću presudu njegova suda koristeći se “izmišljenim” argumentom, upravo zato što se radilo o oslobađajućoj presudi. KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 158.

³⁰⁶ O doktrini “nebitne povrede” u SAD (*harmless error*), vidi LA FAVE ET AL., *supra*, bilješka 301, str. 1298-1310. Saltykov-Ščedrin citira carskog sudske službenika, pojašnjavajući stari mentalitet koji naizgled još postoji: “Ne gledam na svoju savjest, ne razmatram svoja uvjerenja; gledam samo jesu li poštovane sve formalnosti, i to strogo, do razine pedanterije. Ako u rukama imam dva iskaza svjedoka, pravilno oblikovana, zadovoljan sam i bilježim: ‘Postoje.’ Ako ne postoje, opet sam zadovoljan i pišem: ‘Ne postoje.’ Što mene zanima je li zločin zaista počinjen ili nije? Želim znati samo je li dokazan ili nije, ništa drugo.” MELNIK, *supra*, bilješka 5, str. 7.

³⁰⁷ UPK RF, *supra*, bilješka 14, §§ 19(2), 42(2), 42(19), 354(1), 370(1), 385.

Kako se pogreške ne moraju isticati na raspravnom sudu te kako prizivni sudovi mogu u spisu tražiti pogreške koje nisu istaknute u žalbi, tužitelji i suci mogu namjerno griješiti u prethodnom postupku i na raspravi te to isticati u žalbenom stadiju, u slučaju oslobađajuće presude. Suci su priznali svoje korištenje tom taktikom.³⁰⁸ Na primjer, tužitelj bi mogao propustiti prigovoriti izboru porotnika koji nije objavio da su mu članovi obitelji osuđeni za kaznena djela. Tužitelj ne gubi pravo istaknuti tu činjenicu u žalbenom stadiju ako predmet završi oslobađajućom presudom.³⁰⁹

---

³⁰⁸ KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 152, razgovarala je sa sucem koji je rekao da se u sumiranju na kraju rasprave namjerno ne poziva na sve dokaze kako bi tužitelju dao osnovu za žalbu. Ona kaže da očito postoji tajni dogovor između sudaca i tužitelja za kreiranje bitne povrede. Oživljavanje sudske ovlasti za vraćanje predmeta na dodatnu istragu u Odluci USRF od 12. prosinca 2003. kritizirano je zato što daje tužiteljima i sucima slobodu da siju pogreške u predmetima kako bi izbjegli oslobađajuće presude. Vidi *KS razreshil sudam ispravliat' oshibki prokurorov*, KOLOKOL.RU., 9. prosinca 2003., *dostupno u*: INDEM, *supra*, bilješka 59 (1.-15. prosinca 2003.).

³⁰⁹ To se nedavno dogodilo nakon oslobađanja "Japončika" u Moskovskoj oblasti, kad je tužitelj dan nakon presude tvrdio da je 7 od 12 porotnika bilo "pristrano". Sokovnin & Maškin, *supra*, bilješka 144. To je postao uobičajen razlog za ukidanje oslobađajućih presuda, iako srodstvo s osuđenim počiniteljem nije zakonski razlog za izuzeće porotnika. *Kollegiia nebespristrastnykh*, KOMMERSANT, 20. srpnja 2005., str. 3. Za druge predmete u kojima su oslobađajuće presude ukidane zbog zakašnjelog otkrivanja predrasude porote vidi BVS RF, *supra*, bilješka 93, br. 2, str. 5 (2002.), <http://www.supcourt.ru/bulletin/02/02-050/b107.htm> (oslobađajuća presuda za dvostruko ubojstvo u Ulianovsku, gdje je jedan porotnik bio radio kao istražitelj u Ministarstvu unutarnjih poslova); predmet Rajkina i dr. (Saratov), *supra*, bilješka 180 (smrtna kazna za Rajkina i oslobađajuće presude za drugu dvojicu za četverostruko ubojstvo ukinute su zato što je jedan porotnik imao neizbrisanu osudu); predmet Volkova (Moskovska oblast), br. 4-kp-095-111sp (6. srpnja 1996.) (oslobađajuća presuda za dvostruko ubojstvo/ukinuta zato što je jedna porotnica znala okolnosti slučaja, iako se tužitelj na sudu složio s njezinim izborom za porotnicu); predmet Pazieva i dr. (Altaj), *supra*, bilješka 306; predmet P.-a (Krasnodar), VSRF-JR (2001), *supra*, bilješka 89 (oslobađajuća presuda ukinuta zato što jedan porotnik nije objavio da je bio osuđen na uvjetnu kaznu od šest mjeseci i da je imao brata koji je bio optužen, ali ne i osuđen, za kazneno djelo); predmet Pianzina (Mordovia), br. 15-003-25spr (14. kolovoza 2003.) (oslobađajuća presuda za dvostruko ubojstvo ukinuta zato što predsjednik porote nije bio objavio da je bio optužen za zločin); BVS RF, *supra*, bilješka 93, br. 8 (2004), http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=1688; predmet Cereeva, br. 42-003-05, u *Obzor sudebnoy praktiki Verkhovnogo Suda Rossiyskoy Federatsii za 4 Kvartal 2003 Goda*, http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=153 [u daljnjem tekstu: VSRF-CCR (četvrto tromjesečje 2003)] (oslobađajuća presuda ukinuta zato što porotnik nije bio objavio da mu je sin u kaznenoj evidenciji); predmet Slabočkova (Čeliabinsk), br. 48-004-512p (30. lipnja 2004.), u: BVS RF, *supra*, bilješka 93, br. 3 (2005), http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=2529 (oslobađajuća presuda dvoje okrivljenika nije ukinuta u situaciji kad je tužitelj zadržao za sebe podatak da je 10 od 12 porotnika imalo rođake koje je policija globila u upravnom postupku, tvrdeći da porotnici nisu mogli znati za to!).

C. Revnost u ukidanju oslobađajućih presuda

Unatoč težini zločina za koje se sudi pred porotnim sudovima, udio oslobađajućih presuda u tim je sudovima bio mnogo veći (oko 15%) nego u redovnim sudovima s prisjednicima ili sucima pojedincima (manje od 1%).³¹⁰ Općepoznata je činjenica da porote oslobađaju optužene za ubojstvo zbog loše kakvoće preliminarne istrage i zato što porotnici u mnogim predmetima vjeruju navodima okrivljenika da su priznanja iznuđena silom, prijetnjama, pa čak i torturom.³¹¹

VSRF je pokazao veliku revnost u ukidanju takvih oslobađajućih pravorijeka porote. Iz statistika koje se odnose na oslobađajuće presude u prvih devet godina porotnih suđenja, kad su ona bila ograničena na devet oblasti RF, može se dosta toga zaključiti. U 1994. 18,2% porotnih predmeta završilo je oslobađajućom presudom, u odnosu na samo 1% u neporotnim suđenjima. Ipak, po autorovu istraživanju, od 19 presuda koje je VSRF ukinuo, devet ih je bilo oslobađajućih, a samo jednu oslobađajuću potvrdio je prizivni sud.³¹² U 1995. udio oslobađajućih presuda pao je na 14,3%. 17,3% tih oslobađajućih presuda je ukinuto. U 1996. udio oslobađajućih presuda porastao je na 19,1%, ali je VSRF ukinuo 34,2% oslobađajućih presuda na koje je uložena žalba. 1997. god. udio oslobađajućih presuda porastao je na 22,9%, ali je VSRF ukinuo 48,6%.³¹³ Na kraju, u 1998. udio oslobađajućih presuda neznatno je pao na 20,6%, ali 66% njih ukinuto je u povodu žalbe.³¹⁴ U 2000. udio oslobađajućih

³¹⁰ Thaman, *supra*, bilješka 29, str. 348. Ako se računaju i djelomične oslobađajuće presude, tj. samo za neke točke optužnice ili za manje uključeno djelo u odnosu na djelo iz optužnice, Sergej Nasonov, odvjetnik, procjenjuje da 20-40 okrivljenika kojima se sudi pred porotom biva oslobođeno. Georgij Celms, *Gospoda prisiaznhye, supra*, bilješka 66. U 2005. god. pred porotom vodilo se samo 600 od 1,1 milijuna kaznenih postupaka. U 18 posto tih postupaka donesene su oslobađajuće presude, dok su profesionalni suci oslobodili okrivljenike samo u 3 posto predmeta. Međutim, u odnosu na prethodne godine te brojke predstavljaju povećanje. Kim Murphy, *In Russia, Juries Must Try, Try Again*, LOS ANGELES TIMES, 30. rujna 2006., <http://www.latimes.com/news/printedition/la-fg-jury30sep30,1,4595798.story?ctrack=1&csset=true>.

³¹¹ Za opise nekih metoda torture vidi Human Rights Watch, *supra*, bilješka 98, str. 21; MELNIK, *supra*, bilješka 5, str. 46.

³¹² Stephen C. Thaman, *Geschworenengerichte in Ost und West: Die klassische Jury und das adversarische Verfahren im Strafverfahren Russlands und Spaniens*, u: 41 RECHT IN OST UND WEST, 73, 80 (1997).

³¹³ *Spravka o praktike rassmotrenii ugovolnykh del sudami prisiazhnykh v 1997 godu* (21. ožujka 1998.) (dostupno kod autora) [u daljnjem tekstu: VSRF-JS (1997)]. Brojke za razdoblje od 1994. do 1996. potječu iz druge *Spravke*, koju je autoru dao predsjednik Kasacijskog vijeća VSRF A. P. Šurygin (dostupno kod autora).

³¹⁴ *Spravka po rezultatam izucheniiia prichin otmeny i izmeneniia prigovorov suda prisiazhnykh, rassmotrennykh Verkhovnym Sudom Rossiyskoy Federatsii v 1998 godu* (1999), str. 3, 6-7 (dostupno kod autora) [u daljnjem tekstu: VSRF-JS (1998)]. 42,9 posto svih oslobađajućih presuda ukinuto je, u odnosu na samo 1,85 posto osuđujućih presuda u istoj godini. A.

presuda pao je na 15,2%, a u 2001. iznosio je 15,6%.³¹⁵ U 2001. VSRF je ukinuo 43% oslobađajućih presuda u odnosu na samo 6,7% osuđujućih. 32,4% svih oslobađajućih presuda ukinuto je 2002., za razliku od samo 5,9% osuđujućih.³¹⁶ Do 2003., prve godine kad su se porotna suđenja počela širiti po cijeloj Rusiji, samo 15% predmeta završavalo je oslobađajućom presudom, pa ipak ih je VSRF ukinuo 24%, a samo 5% osuđujućih.³¹⁷ Trend se nastavio i u 2004. kad je ukinuto 53,5% svih oslobađajućih presuda.³¹⁸

Autor vjeruje da faktor koji je nagnao VSRF da ukine toliko presuda, unatoč potvrđenoj nesposobnosti istražnih tijela i njihovoj nemogućnosti da predoče uvjerljive dokaze o krivnji, predstavlja činjenica da je broj ubojstava u Rusiji progresivno porastao otkako su 1993. počela porotna suđenja i da VSRF nije sklon oslobađati optužene za ubojstvo kojima se stavlja na teret da su ubili više osoba. Od svih oslobađajućih pravorijeka koje je donijela porota, a VSRF ukinuo, autor je otkrio da se najmanje 20 predmeta odnosi na dvije žrtve, barem dva na tri žrtve, četiri na četiri žrtve i najmanje jedan predmet na više od četiri žrtve.³¹⁹

Gagarski, Rabota sudov Rossiyskoy Federatsii v 1998 godu, ROSSIYSKAIA YUSTITSIIA, Vol. 8, 52, 54 (1999).

³¹⁵ VSRF-JR (2001), *supra*, bilješka 89.

³¹⁶ VSRF-JR (2002), *supra*, bilješka 92.

³¹⁷ BVSFRF, *supra*, bilješka 93, br. 8, str. 14 (2003). *Usp. Burnham, u: THE RUSSIAN FEDERATION CODE OF CRIMINAL PROCEDURE*, 67 (urednik William Burnham, 2004). Burnham citira Je. B. Mizulinu za tvrdnju da je od 1997. do 2001. VSRF ukinuo preko 50 posto oslobađajućih presuda i samo 15-16 posto osuđujućih presuda. U Krasnojarskom teritorijalnom sudu od 1. siječnja 2003. do 23. srpnja 2004. održano je deset suđenja pred porotom. Od pet oslobađajućih presuda, četiri je ukinuto, a peta je još uvijek u žalbenom postupku pred VSRF. *Discussion with judges of Krasnoyarsk Territorial Court on July 23, 2004*, Krasnojarski teritorijalni sud, Krasnojarsk, Rusija.

³¹⁸ Od svih predmeta koje je VSRF vodio u povodu žalbe, 3,9 posto osuđujućih presuda i 45,8 posto oslobađajućih presuda je ukinuto. VSRF-CCR (2004), *supra*, bilješka 138. U prvom tromjesečju 2004. bilo je 21 posto oslobađajućih presuda u postupcima pred porotom, ali samo 0,5 posto u postupcima koji se nisu vodili pred porotom. Andrei Šarov, *12 stulev*, ROSSIYSKAIA GAZETA, 11. studenoga 2004., *dostupno u: INDEM, supra*, bilješka 59 (4. studenoga – 4. prosinca 2004.). U 2005. god. udio oslobađajućih presuda u svim predmetima na sudovima regionalne razine u kojima je nadležna porota iznosio je 3,6 posto, pri čemu je porota donijela oslobađajuću presudu u 17,6 posto predmeta. Sudska statistika 2005, *supra*, bilješka 79. U prvih devet mjeseci 2006. god., udio oslobađajućih presuda na sudovima regionalne razine ustalio se na 3,8 posto, a porota je donijela oslobađajuću presudu u 18,1 posto. *Statističeskie svedeniia o rabote sudov obshchey yurisdikzii za 9 mesiatsev 2006 g.*, http://www.cdep.ru/statistics.asp?search_frm_auto=1&dept_id=8. U istom razdoblju, VSRF je ukinuo 40 posto oslobađajućih presuda od ukupnog broja koji je kontrolirao. Steven Lee Myers, *Russia Overturns Acquittal In Killing of Forbes Editor*, N.Y. TIMES, 10. studenoga 2006., pod A6.

³¹⁹ *Vidi* predmet Ulmana (Stavropol) (6 čečenskih civilnih žrtava); Vladimir Voronov, *supra*, bilješka 145, str. 53-54. Te su statistike vrlo grube i daleko su manje od stvarnog broja ukinutih oslobađajućih presuda u svakoj kategoriji. Ovo su tek predmeti koje je zapazio autor.

D. Pretvaranje stranačkog postupka u oružje protiv obrane: ukidanje oslobađajućih presuda na temelju složenosti pravila stranačkog i porotnog postupka

1. "Pogreške" u sastavljanju popisa pitanja

Najčešći razlog za ukidanje odluka porote, naročito oslobađajućih, bile su pogreške u sastavljanju popisa pitanja koje je počinio raspravni sudac.³²⁰ U prve tri godine porotnih suđenja 43% svih oslobađajućih presuda povezano je s tim problemima.³²¹ Isto je važno i u 1997.³²² "Pogreške" na popisima pitanja igrale su ulogu u ukidanju u 2002. i 2003. god.³²³ Međutim, VSRF je u 1998. ukinuo veći broj predmeta zbog nepravilnih pokušaja obrane da utječe na porotnike (žaleći se na istražiteljske prinudne taktike), zbog nepravilnog izdvajanja inkriminirajućih dokaza i kršenja prava žrtava, što je sve dovodilo do ukidanja oslobađajućih presuda.³²⁴

VSRF je često iskoristavao propust raspravnog suda da vrati oslobađajući pravorijek poroti radi ispravka pogrešaka na popisu pitanja.³²⁵ Suci su namjerno kršili tu normu kako bi ugradili bitne povrede u situaciji kad porota namjera donijeti oslobađajući pravorijek.³²⁶ Mnoge gore navedene pogreške na popisu pitanja dovele su, namjerno ili nenamjerno, do ukidanja oslobađajućih presuda.³²⁷

³²⁰ Za raspravu o masovnoj zbunjenosti koja je rezultat popisa pitanja i njihove interpretacije od strane VSRF vidi *infra*, IV.A.

³²¹ A. Šurygin, *Zashchita v sudoproizvodstve s uchastiem kollegii prisiazhnykh zasedateley*, dio I, ROSSIYSKAIA YUSTITSIIA, br. 8, 6 (1997).

³²² VSRF-JS (1997), *supra*, bilješka 313.

³²³ Ovaj razlog uzrokovao je 44,8 posto svih ukidanja u 2002. VSRF-JR (2002), *supra*, bilješka 92. Za podatke o utjecaju pogrešaka u popisima pitanja u 2003. vidi VSRF-JR (2003), *supra*, bilješka 90.

³²⁴ *Spravka po rezul'tatam izucheniia prichin otmeny i izmeneniia prigovorov suda prisiazhnykh, rassmotrennykh Verkhovnym Sudom Rossiyskoy Federatsii v 1998 godu* (1999), str. 9 (dostupno kod autora) [u daljnjem tekstu: VSRF-JS (1998)].

³²⁵ Predmet Drygina (Saratov), br. 41-kp-099-135sp (20. siječnja 1999.) (oslobađajuća presuda za teško ubojstvo i silovanje); predmet Kovaleva (Saratov), br. 32-kp-096-28sp (10. lipnja 1996.) (ukidanje presude za pokušaj teškog ubojstva). U prvom modernom porotnom suđenju na Moskovskom gradskom sudu sudac je pet puta vraćao porotu na vijećanje uzalud pokušavajući ishoditi osuđujuću presudu. Predstojnik porote, očito smatrajući da je porota kriva za to, uzdahnuo je: "To je prvi put. Prva palačinka nikad nije dobra." Baker, *supra*, bilješka 172, pod A1.

³²⁶ KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 231-34.

³²⁷ Vidi *supra*, IV.A.2.-8., što obuhvaća mnogo primjera ukinutih oslobađajućih presuda.

2. Pogrešno izdvajanje dokaza

Novo rusko, naizgled kategorično pravilo izdvajanja svih nezakonitih dokaza bilo je usmjereno na zaštitu okrivljenika od raširenih kršenja ljudskih prava, karakterističnih za staru sovjetsku proceduru. Ali to je pravilo okrenuto naglavačke. Danas, kad okrivljenik uspješno suzbije nezakonite dokaze i bude oslobođen, tužitelj ili oštećenik uvijek će se žaliti da su povrijeđena njihova postupovna prava i time će ishoditi ukidanje oslobođenja.³²⁸ Na sličan način, reforma ruskih pravila o priznanju, implementacija tzv. *Miranda* pravila o ispitivanju okrivljenika i pravila o izdvajanju priznanja pribavljenih nezakonitim putem, bizarno su okrenuta protiv okrivljenika doktrinom VSRF o izdvajanju dokaza. Kao što je gore navedeno, to je dovelo do čestih ukidanja oslobađajućih presuda.³²⁹

---

³²⁸ Predmet Nikitina i dr. (Moskovska oblast), br. 4 kp-097-13 sp. (26. siječnja 1997.) (izuzeće izvještaja o pretrazi mjesta događaja i oduzetom nožu dovelo je do ukidanja oslobađajuće presude za pokušaj ubojstva); predmet Kurnosikova (Moskovska oblast), br. 4 kp097-44sp, (15. svibnja 1997.) (ukidanje oslobađajuće presude zbog izuzimanja izvještaja o autopsiji); predmet Kozyrialina (Stavropol), br. 19-kp-096-115 sp. (28. siječnja 1997.) (osuda za manje ubojstvo ukinuta zbog dopuštenog predočenja okrivljenikova navodnog izvještaja o zločinu); predmet Samojlova (Saratov), br. 32 kp-099-16sp (23. ožujka 1999.) (oslobađajuća presuda za ubojstvo ukinuta zbog zabrane predočenja izvještaja o pretrazi kuće); predmet Kuročkina i dr. (Moskovska oblast), br. 4 kp-098-130sp (6. kolovoza 1998.) (oslobađajuće presude za ubojstvo ukinute zbog izuzimanja izvještaja o prepoznavanju pomoću fotografije i dragovoljnog (*clean-hearted*) priznanja zbog nedostatka razloga); predmet Alieva (Moskovska oblast), br. 4 kp-098-141sp (27. kolovoza 1998.) (oslobađajuće presude za ubojstvo ukinute zbog izuzimanja izvještaja forenzično-balističkog stručnjaka i suočenja okrivljenika i svjedoka); predmet Buločnikova (Altaj), br.51-kp-094-68sp (1. rujna 1994.) (oslobađajuća presuda za dvostruko ubojstvo ukinuta zbog izuzimanja okrivljenikovih iskaza); predmet Viazoveca (Rostov), br. 41-kp-094-109sp (24. studenoga 1994.) (oslobađajuća presuda za dvostruko ubojstvo ukinuta zbog izuzimanja iskaza oštećenika i svjedoka koji se nije pojavio na raspravi); predmet Uvarova/Sosiurka (Moskovska oblast), br. 4kp-003-188 sp (8. siječnja 2004.), u: BVSFRF, *supra* bilješka 93, br. 10 (2004), <http://www.supcourt.ru/bulletin/2004/2004-11/4.htm> (oslobađajuća presuda za mito ukinuta zbog izuzimanja priznanja); predmet Darčuka (Saratov) (oslobađajuća presuda za ubojstvo ukinuta zbog izuzimanja okrivljenikova izvještaja o zločinu) i predmet Medianceva (Altaj), Institut prokurature, *Informatsionnoe pismo, supra*, bilješka 254, str. 3-4, http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=2759 (oslobađajuća presuda za ubojstvo ukinuta zbog izuzimanja forenzično-medicinskog pregleda oružja na temelju problema u redosljedu postupanja s dokazima /*chain of custody*/); predmet Novikova (Jaroslavl), VSRF-CCR (2004), *supra*, bilješka 138, http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=2759 (oslobađajuća presuda za ubojstvo ukinuta zbog zabrane predočenja snimljenog poticanja na mito iz razloga što je snimka sadržavala previše psovski).

³²⁹ Predmet Kornilova i dr. (Rostov), br. 41-kp-096-39sp (14. svibnja 1996.); predmet Ževaka (Rostov), br. 41-kp-096-24sp (10. travnja 1996.); predmet Popova (Saratov), br. 32 kp-097-21 sp. (29. svibnja 1997.); predmet Antipova (Rostov), br. 41-kp-097-27sp (9. travnja 1997.); predmet Grigoreva (Altaj), br. 51 kp-097-26sp (7. svibnja 1997.); predmet Alešina i dr.

Strah od ukidanja oslobađajućih presuda potaknuo je neke odvjetnike da odbiju uložiti zahtjev za izdvajanje kako bi lišili tužitelja razloga za žalbu ili za vraćanje predmeta istražitelju na dodatnu istragu radi popune praznina nastalih izdvajanjem dokaza.³³⁰

3. Ignoriranje stranačkih prava oštećenika i tužitelja

Već smo govorili o tome kako je USRF omogućio oštećeniku da tvrdi da su njegova prava povrijeđena u predraspravnom stadiju kako bi potopio već započeto porotno suđenje i predmet vratio na daljnju istragu. Kako se moglo očekivati, VSRF nije oklijevao ukidati oslobađajuće pravorijeke porote kad se oštećenik žalio na povredu svojih prava. U pravilu, VSRF će ukinuti oslobađajuću presudu kad policija ili sudovi nisu obavijestili oštećenika o ročištu ili su ga spriječili da sudjeluje u postupovnim radnjama.³³¹ Iako su

---

(Moskva), br. 4-kp-098-94sp (3. lipnja 1998.); predmet Grafova (Moskovska oblast), br. 4-kp-098-179sp (25. studenoga 1998.); predmet Kuročkina i dr. (Krasnodar), br. 18-kp-098-81sp (22. rujna 1998.); predmet Topčija (Krasnodar), br. 18-kp-098-103sp (28. studenoga 1998.); predmet Lipkina i dr. (Moskovska oblast), br. 4-kp-099-9sp (24. veljače 1999.); predmet Agafonova i dr. (Stavropol), br. 19-kp-099-48sp (5. svibnja 1999.); predmet Jermolaeva/Dračenka (Rostov), br. 41-kp-099-15sp (10. ožujka 1999.); predmet Arustamova (Stavropol), VSRF-CCR (2002), *supra*, bilješka 175; predmet Morozova (Ivanovo) i K.-a (Krasnodar), VSRF-JR (2001), *supra*, bilješka 89; predmet Isakova (Altaj), VSRF-JR (2003), *supra*, bilješka 90; predmet Pomazana (Volgograd), br. 16-004-36sp (14. srpnja 2004.), u: BVSFR, *supra*, bilješka 93, br. 2 (2005), <http://www.supcourt.ru/bulletin/2005/2005-02/18.htm>; predmet Turiščeva i dr. (Volgograd), VSRF-CCR (2004), *supra*, bilješka 139.

³³⁰ *Vidi* Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 94 (primjećuje potencijal za “dramatične” učinke izuzimanja svih nezakonito pribavljenih dokaza). Lupinskaia tvrdi da bi zahtijevanja da sudac obrazloži izdvajanje dokaza poslužilo sprječavanju nekih zlouporaba nove jurisprudencije, kao što su zahtjevi za dodatnu istragu. P.A. Lupinskaia, *Nekotorye voprosy, voznikaiushchie v praktike primeneniia ugotovno-protsessualnogo zakonodatelstva pri rassmotrenii ugotovnykh del sudom prisiazhnykh*, 3 VESTNIK SARATOVSKOY GOSUDARSTVENNOY AKADEMII PRAVA, 70-76 (1996).

³³¹ Predmet Karakaeva (Krasnodar) (oslobađajuća presuda za ubojstvo ukinuta zato što oštećena stranka zbog bolesti nije došla na sud, a sudac nije učinio ništa da bi je doveo); predmet Bulyčeva (Saratov), br. 32 kp-096-55 sp. (8. listopada 1996.) (oslobađajuća presuda za dvostruko ubojstvo ukinuta zato što je postupak vođen bez oštećene stranke, a sud nije učinio ništa da dozna gdje se stranka nalazi); predmet Lihonina i dr. (Saratov), br. 32 kp-095-76sp (23. siječnja 1996.) (oštećenoj stranci nije bila dana mogućnost da se očituje o djelomičnom odbijanju tužitelja da odustane od optužbe protiv dvojice okrivljenika); predmet Kulemina (Moskovska oblast), br. 4-kp-098-155sp (7. listopada 1998.) (oslobađajuća presuda za teško ubojstvo ukinuta zato što oštećena stranka nije bila obaviještena o danu preliminarnog saslušanja ili rasprave, nije mogla sudjelovati u izboru porotnika, a kad se konačno pojavila, nije joj bilo dopušteno da sudjeluje u ocjeni dokaza); predmet Bogatova (Moskovska oblast), br. 4 kp-098-196sp (30. listopada 1998.) (oslobađajuća presuda za teško ubojstvo ukinuta zato što

kršenja oštećenikovih prava korištena kao razlog za ukidanje oslobađajućih presuda, sudovi i tijela kaznenog progona gotovo se uopće ne trude da oštećenik ima zastupnika ili da zna svoju ulogu na raspravi.³³² Uistinu, poistovjećivanje oštećenika sa žrtvom prije nego što je porota utvrdila krivnju izvan razumne sumnje protivno je presumpciji nevinosti i čini okrivljenikova prava podložnima pravima osobe koja je naročito pristrana i često motivirana osvetom.³³³ Na sličan način, VSRF je ukidao oslobađajuće presude zato što raspravni sud nije uvažio tužiteljeve i oštećenikove zahtjeve da se pročitaju iskazi svjedoka koji se nisu pojavili na raspravi ili zato što je sud odbio odgovoriti raspravu kako bi se omogućilo tim svjedocima da se pojave.³³⁴

4. Kad obrana navodi činjenice koje nisu u dokaznom materijalu

Teorija VSRF o ukidanju oslobađajućih presuda koje uključuju izuzeta priznanja zasnovana je na činjenici da obrana navodi činjenice koje nisu u dokaznom materijalu. VSRF je ukidao oslobađajuće presude ili odluke povoljne za okrivljenika zbog drugih navodnih komentara branitelja tijekom završne riječi³³⁵ ili

---

žrtva nije obaviještena o danu suđenja); predmet Pomazana (Volgograd), *supra*, bilješka 329 (oslobađajuća presuda za ubojstvo ukinuta zato što žrtva nije bila obaviještena o danu rasprave i što okrivljenik nije mogao sudjelovati u izboru porotnika i ispitivanju nekih svjedoka).

³³² Prema jednom istraživanju, oštećenik uopće nije sudjelovao u 66 posto predmeta pred porotom, a bio je pasivan u 60 posto preostalih predmeta. U 78 posto predmeta oštećenik nije predlagao izmjene u popisu pitanja, a u 94 posto postupaka koji su završili oslobađajućom presudom nije imao pravnog zastupnika. MELNIK, *supra*, bilješka 5, str. 56-57.

³³³ MORŠČAKOVA, *supra*, bilješka 59, str. 219.

³³⁴ Predmet Hačaturova (Stavropol), *supra*, bilješka 255 (ukinuta osuda za manje djelo ubojstva - *lesser offense of murder* - u afektu); predmeti Šutka i Paronka/Antonenka, VSRF-JR (2003), *supra*, bilješka 93. Oslobađajuća presuda iz 2006. za navodno ubojstvo moskovskog urednika magazina Forbes Paula Klebnikova, iz 2004., zasnovana je na žalbi okrivljenikove udovice i rođaka koji su se pozivali na "eklatantne proceduralne nepravilnosti." Myers, *supra*, bilješka 318.

³³⁵ Predmet Gusieva/Poliakova (Stavropol), br. 19 kp-097-15 sp (30. travnja 1997.) (oslobađajuća presuda za pljačku i ubojstvo ukinuta zato što je branitelj spomenuo okrivljenikovu povijest bolesti i njegovu raniju osuđivanost); predmet B.-a (Rostov) (oslobađajuća presuda za teško ubojstvo ukinuta zato što je branitelj spomenuo iskaz vještaka koji je bio izuzet), VSRF-JR (2001), *supra*, bilješka 89; predmet Zaletova (Altaj), br. 51-kp-002-113sp, VSRF-JR (2002), *supra*, bilješka 95 (oslobađajuća presuda ukinuta zato što je branitelj spomenuo ilegalne istražne metode, druge dokaze i svjedokova prijašnja uhićenja); predmet Tipikina (Stavropol), br. 19-004-6sp (4. veljače 2004.), u: BVSFRF, *supra*, bilješka 93, br. 5 (2005) (oslobađajuća presuda za teško ubojstvo ukinuta zato što je odvjetnik spomenuo iskaze svjedoka koji nisu bili prisilno dovedeni, izvještaje koji nisu ušli u dokaze, itd.); predmet Osmuhina (Lipeck), VSRF-Criminal Case Review-2004, *supra*, bilješka 145 (oslobađajuća presuda za dvostruko ubojstvo ukinuta zato što je odvjetnik doveo u pitanje karakter svjedoka spominjući njegovu prijašnju osuđivanost).

okrivljenika tijekom svjedočenja ili završne riječi,³³⁶ naročito kad raspravni sudac nije prekidao prekršitelja ili nije uputio porotu da zanemari te komentare. VSRF je također ukidao oslobađajuće presude samo zato što je obrana dovela u pitanje vjerodostojnost dokaza optužbe.³³⁷

5. Pogreške raspravnog suca pri sumiranju

Za razliku od SAD, ruski raspravni sudac ne samo da mora poučiti porotu o pravu nego mora i sumirati dokaze koje su iznijele stranke,³³⁸ a dok to radi, ne smije otkriti svoje mišljenje o tome koje su činjenice dokazane i koji bi pravorijek bio ispravan.³³⁹ No, pogreške u sumiranju često su dovela do toga da VSRF ukine oslobađajuću presudu.³⁴⁰ Sudovi su čak ukidali oslobađajuće presude kad je raspravni sudac bio prisiljen napomenuti poroti da nema dokaza koji podržavaju osuđujući pravorijek, budući da je obrana svojim zahtjevima postigla izdvajanje svih dokaza.³⁴¹ Nekoliko osuđujućih

---

³³⁶ Predmet Denisova (Moskovska oblast), br. 4 kp-098-201sp) (20. siječnja 1999.) (oslobađajuća presuda za trostruko ubojstvo ukinuta zato što je je okrivljenik spomenuo nezakonite metode policije tijekom istrage i mnoge druge nedopuštene dokaze).

³³⁷ Predmet Surina (Moskovska oblast) (25. svibnja 2004.), u: BVSFRF, *supra*, bilješka 93, br. 5 (2005), *dostupno na* http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=2628 (oslobađajuća presuda maloljetniku za ubojstvo drugog maloljetnika ukinuta zato što je branitelj doveo u pitanje postojanje rupe u okrivljenikovo prački).

³³⁸ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 340(3)(2-5); UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 451(3, 5). Sumiranje činjenica i prava relevantnog za predmet također se zahtijevalo u predrevolucionarnom ruskom porotnom sustavu, dok je u Njemačkoj u 19. stoljeću sudac morao objasniti samo pravne elemente, a u isto vrijeme u Italiji samo činjenične dokaze. KUČEROV, *supra*, bilješka 36, str. 60.

³³⁹ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 340(3)(2); UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 451(5).

³⁴⁰ Predmet Minahmedova (Stavropol), br. 19 kp-097-81 sp (31. listopada 1996.) (osuda za manje obuhvaćeno djelo ukinuta zato što iz spisa nije bilo jasno je li sudac sumirao i tužitelj stav); predmet Kustova/Sobolevskog (Moskovska oblast), br. 4 kp-096-10 sp (7. ožujka 1996.) (oslobađajuće presude za teško ubojstvo ukinute, *inter alia*, zato što nije bilo jasno je li sudac sumirao tužitelj stav); predmet Ševšenka/Ševšenka (Rostov), br. 41-kp-095-103 sp (29. siječnja 1996.) (smatrajući da položaj jednog okrivljenika, koji je proglašen krivim za lakše djelo ubojstva sudac nije ispravno sumirao, ali ukidajući i osudu za manje djelo i oslobađajuću presudu za teško ubojstvo u odnosu na drugog okrivljenika); predmet Nemčikova (Moskovska oblast), br. 4-kp-095-94 sp (7. rujna 1995.) (oslobađajuća presuda za pokušaj ubojstva ukinuta zato što je sudac doveo u pitanje dokaze optužbe). *Vidi također Obzor zakonodateljstva i sudebnog praktiki verkhovnog Suda Rossijskoy Federatsii za IV kvartal 1995 goda* (4. tromjesečje 1995.) [u daljnjem tekstu: VSRF-RLJP] (za sučevu kritiku odluke VSRF, vidi Grigoreva, *supra*, bilješka 232, str. 171-72); predmeti P.-a (Moskovska oblast) i K.-a (Krasnodar), VSRF-JR (2001), *supra*, bilješka 89 (oslobađajuće presude za ubojstvo ukinute).

³⁴¹ KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 293-94 (spominje predmete koje je u Moskvoj oblasti vodila Natalya Grigoreva, a u Rostovu V. V. Zolotyh).

presuda u Moskovskoj oblasti također je ukinuto zato što sudac strankama nije dao priliku da prigovore sumiranju pred porotom.³⁴²

Suci su povremeno namjerno ugrađivali pogreške u svoja sumiranja, kako bi stvorili teren za ukidanja u slučaju donošenja oslobađajuće presude, prepričavanjem dokaza ili stava optužbe na nepotpun ili iskrivljen način. Promatrači su također svjedočili predmetima u kojima bi raspravni sudac iznosio komentare očito nesklone obrani, ali bi onda izuzeo te komentare iz pisanog primjerka pouke porotnicima koji postaje dio spisa predmeta, zbog čega je strankama bilo teško pozvati se na pogrešku.³⁴³

6. Pogreške u izboru porote, pogrešno postupanje porotnika i pogreške tijekom vijećanja

Pogreške u sastavljanju popisa porotnika ili ocjenjivanju podobnosti porotnika dovodile su do ukidanja i primjer su kako nemar ili pogrešno postupanje mogu dovesti do ukidanja presuda povoljnih za okrivljenika.³⁴⁴ Zaista, rašireno kršenje pravila za sastavljanje popisa porotnika koje čine upravni službenici (*administrative officials*) mogu ugraditi bitnu povredu u bilo koji predmet koji VSRF želi ukinuti.³⁴⁵ Navodno su neki sudovi poticali građane

---

³⁴² Predmet Guščina/Žirnova (Moskovska oblast, br. 4-kp-095-42 vt sp (15. studenoga 1995.); predmet Kuzkina (Moskovska oblast), br. 4-kp-095-114sp (18. listopada 1995.); predmet Obusova (Moskovska oblast), br. 4-kp— 95-106 sp. (11. listopada 1995.). Natalya Grigoreva, sutkinja koja je vodila prvo suđenje pred porotom u Moskovskoj regiji, kritizirala je takve presude i također primijetila da ova osnova nije ni bila spomenuta u žalbama. Grigoreva, *supra*, bilješka 232, str. 177-78. Predsjednik Kasacijskog vijeća VSRF A. P. Šurygin brani stav suda. *Vidi* Šurygin, *supra*, bilješka 135, str. 7-8 (on citira profesore I. L. Petruhina i P. A. Lupinskaju).

³⁴³ Jedan sudac rekao je poroti da pitanje o krivnji “obično nije upitno” i da je glavno pitanje o blagosti. U drugom predmetu sudac je rekao poroti da mogu okrivljenika proglašiti nevinim zbog samoobrane “u slučaju krajnje nužde”, ali je zatim nagovijestio da to ovdje nije slučaj. KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 147-58.

³⁴⁴ Predmet Anufrieva (Uljanovsk), br. 80 kp-096-7sp (7. ožujka 1996.) (oslobađajuća presuda za silovanje i ubojstvo ukinuta zato što je lista porotnika iz Dimitrovgrada za 1995. god. nezakonito sadržavala 269 osoba s liste za 1994. Šest takvih osoba izabrano je za porotnike); predmet Kaplunova i dr. (Rostov), br. 41-kp-099-7sp (12. veljače 1999.) (oslobađajuća i osuđujuća presuda za četiri ubojstva pripisana bandama ukinute zato što je jedan porotnik nezakonito obavljao tu dužnost dvaput u jednoj godini); predmet Smirnova/Medvedeva (Stavropol), br. 19 kp-099-25sp (18. ožujka 1999.) (oslobađajuća presuda dvojici policajaca za iznudu ukinuta zato što je dvojici porotnika to bilo drugo suđenje te godine, a predsjedniku porote treće. On je u jednom od prethodnih predmeta također bio predsjednik, a porota je donijela oslobađajuću presudu).

³⁴⁵ Pravobranitelj za ljudska prava Vladimir Lukin tvrdi da postupak biranja porotnika nije transparentan i da je podložan manipulaciji. Šarov, *supra*, bilješka 317. Ista imena navode se

da se jave za dužnost porotnika u očitoj suprotnosti sa zakonom.³⁴⁶ U nekim razvikanim političkim predmetima stranke su tvrdile da su suci dopustiti “slaganje na hrpu” porota sklonih osuđujućim presudama. To je bilo evidentno na suđenju Igoru Sutiaginu, koji je na Moskovskom gradskom sudu osuđen u travnju 2004. zbog špijunaže. U tom je predmetu bivšem agentu KGB-a u tajnosti omogućeno da bude porotnik.³⁴⁷ Takve su tvrdnje iznesene i u predmetu Alekseja Pičugina, bivšeg suradnika Mihaila Hodorkovskog, kojeg je porota osudila za ubojstvo.³⁴⁸

VSRF je također ukinuo određen broj oslobađajućih presuda zbog naoko tehničkih pogrešaka tijekom biranja porotnika.³⁴⁹ Česta trivijalna pogreška koja je dovodila do ukidanja bila je povreda obveze porote da vijeća najmanje tri sata prije nego što donese pravorijek većinom glasova (za razliku od jednoglasne odluke).³⁵⁰ To se prvi put dogodilo na prvom porotnom suđenju u Riazanu 1994., kad se porota vratila s oslobađajućim pravorijekom za teško ubojstvo većinom glasova prije nego što je proteklo tri sata. Tužitelj nije pri-

---

dvaput na jednoj listi, liste sadržavaju imena umrlih ili ljudi koji više ne žive na tom području, a 30 posto osoba koje se nalaze na listama ne ispunjavaju uvjete za to. *Id.* Europski sud za ljudska prava također je osudio takvu praksu u izboru sudaca prisjednika u starim postupcima pred mješovitim sudovima, kad su prisjednici zasjedali 88 dana, a ne najviše četrnaest koliko je zakon dopuštao. *Posohov v. Rusija*, E.C.H.R. 21, ¶¶ 28, 40-41, 43 (4. ožujka 2004.).

³⁴⁶ Kad je guverner Aman Tuleev navodno utvrdio da je lista porotnika u Kuzbassu sadržavala imena zločinaca i seoskih luda, naredio je službenicima da potraže samo uredne, inteligentne i dobre ljude koji će biti izabrani za porotnike. Zbog pogrešaka na toj listi, prvo porotno suđenje u Kuzbassu moralo je biti odgođeno. Anatolij Jarmoliuk, *Segodnia ty, a zavtra ya*, VERSTY, 6. veljače, *dostupno u*: INDEM, *supra*, bilješka 59 (srpanj 2003.).

³⁴⁷ Moskovski vojni područni sud navodno je ubacio bivšeg agenta Grigorija Jakimišena među potencijalne porotnike. Unatoč tim tvrdnjama, VSRF je potvrdio osuđujuću presudu. *Sutyagin Lawyers Charge That Juror Was Secret-Service Agent*, RFE/RL NEWSLINE, 26. listopada 2004. pod ¶ 15, <http://www.rferl.org/newsline/2004/10/1-RUS/rus-261004.asp>. *Vidi također* Zakon o porotnicima, *supra*, bilješka 38.

³⁴⁸ Sudac je raspustio porotu nakon što je nagovijestila da će osloboditi okrivljenika i zamijenio je novom porotom. *Yukos Official Appeals Murder Conviction to Supreme Court*, RFE/RL NEWSLINE, 5. travnja 2005., pod ¶ 10, <http://www.rferl.org/newsline/2005/04/1-RUS/rus-050405.asp>.

³⁴⁹ U predmetu Špeke i dr. (Krasnodar), br. 18 kp-096-8 sp (3. rujna 1996.), sud je ukinuo oslobađajuću presudu za četverostruko ubojstvo zato što su, *inter alia*, stranke dobile popis porotnika sa svim podacima o njihovim mjestima stanovanja i rada, što nije bilo propisano zakonom. Sud je smatrao da je to moglo utjecati na njihovu odluku da oslobode okrivljenika. U predmetu Pučkova/Savčenka (Stavropol), br. 19/I kp-095-131 sp (14. prosinca 1995.), izbor porotnika počeo je s 19 umjesto s 20 porotnika, koliko traži zakon o poroti. U predmetu iz 1998. Prezidij VSRF ukinuo je oslobađajuću presudu koju je potvrdilo Kasacijsko vijeće zato što je Prezidij utvrdio da zamjenska porotnica, “Medvedeva”, koja je zamijenila jednog od izvornih porotnika, nije prisegnula, iako je stvarni razlog bio taj što je tajnica suda pogreškom u spis upisala “Ledvedev”. *Vidi Interview with A. P. Shurygin*, VSRF (Moskva, 19. kolovoza 1998.).

³⁵⁰ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 343(1); UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 453(2).

govorio, a raspravni sudac nije upozorio porotu na pogrešku niti ju je vratio na dodatno vijećanje.³⁵¹ Ta pogreška, koja se lako mogla izbjeći, dovodila je do ukidanja i osuđujućih i oslobađajućih presuda.³⁵² VSRF je također ukidao oslobađajuće presude kad porota ne bi vijećala *dodatna* tri sata nakon što je vijećanje prekinuto radi iznošenja novog dokaza.³⁵³

VSRF je nerijetko ukidao presude zbog povreda povjerljivosti vijećanja porote ili drugih primjera pogrešnog postupanja porote. Ukidao je presude zato što su dva zamjenska porotnika sudjelovala u vijećanju³⁵⁴ i zato što su zamjene navodno napustile sobu za porotu tijekom vijećanja ili tijekom vijećanja komunicirale s osobama koje nisu porotnici.³⁵⁵ Druge oslobađajuće presude bile su ukidane zato što su porotnici navodno razgovarali s odvjetnikom ili članovima obitelji okrivljenika tijekom rasprave,³⁵⁶ samostalno istraživali

---

³⁵¹ Predmet Artiuhova (Riazan), br. 6-kp-094-13sp (19. travnja 1994.). Za raspravu o tom predmetu vidi Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 125.

³⁵² Predmet Dzalmađeva i dr. (Stavropol), br. 19 kp-096-37 sp (4. lipnja 1996.); predmet Užakova (Moskovska oblast), br. 4-kp-095-90sp (10. kolovoza 1995.) (presuda ukinuta zato što porota nije vijećala tri sata o pitanju blagosti); *usp.* predmet Kuhtenkova, VSRF-RLJP (4. tromjesečje 1995.), *supra*, bilješka 340; predmet Pučkova/Savčenko (Stavropol), br. 19/I kp-095-131 sp (14. prosinca 1995.) (osuđujuća presuda ukinuta zato što je vijećanje počelo u podne, a porota se vratila s većinskom odlukom u 15.20, ali je u 13.30 tražila neka objašnjenja, a u spisu nije navedeno koliko su objašnjenja trajala); predmet Alekseena (Rostov), br. 41 kp-097-38 sp. (30. travnja 1997.) (osuđujuća presuda ukinuta zato što se na neka pitanja nije odgovorilo jednoglasno); predmet Kudriašova (Riazan), br. 6-kp-094-17sp, *Obzor zakonodatelstva i sudebnoj praksi Verkhovnogogo Suda Rossijskoy Federatsii za IV. kvartal 1994 goda*, str. 23 (Moskva, 1995) (osuđujuća presuda ukinuta zato što o blagosti nije donesena jednoglasna odluka [u daljnjem tekstu: VSRF-RLJP (4. tromjesečje 1994.)].

³⁵³ Nakon što je porota vijećala dva sata i deset minuta, rasprava je ponovo započela radi čitanja izvještaja s mjesta zločina. Porota je nakon toga vijećala još sat i deset minuta. BVSFRF, *supra*, bilješka 93, br. 6 (2002), <http://www.supcourt.ru/bulletin/02/02-06/b112.htm>.

³⁵⁴ Predmet Denisova (Altaj), br.51-kp-094-61sp (28. lipnja 1994.) (svih 14 porotnika glasovalo je za oslobađajuću presudu). *Vidi također* Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 129. Još najmanje dvije oslobađajuće presude ukinute su zbog istog razloga. Predmet Šerstneva (Krasnodar), br. 18-kp-095-55sp (14. veljače 1995.). Za ukidanje još jedne oslobađajuće presude iz istog razloga vidi Šurygin, *supra*, bilješka 161, str. 20.

³⁵⁵ U predmetu Ževaka (Rostov), *supra*, bilješka 329 (oslobađajuća presuda ukinuta zato što su, *inter alia*, muški članovi porote izašli iz sobe radi pušenja).

³⁵⁶ U predmetu Špeke (Krasnodar), *supra*, bilješka 349, tužitelj je tvrdio da su porotnici razgovarali s okrivljenikovom rodbinom i da je sedmero okrivljenika razgovaralo s okrivljenikovom djevojkom u WC-u. *Vidi također* predmet Mechvarišvilija (Moskovska oblast), br.4-kp-098-105sp (25. lipnja 1998.) (oslobađajuća presuda za nasilnu sodomiju zato što je predsjednik porote čavrljao s braniteljem); *Obzor zakonodatelstva i sudebnoj praksi Verkhovnogogo Suda Rossijskoy Federatsii za prvoe polugodie 1995 goda* 45 (1995); predmet B.-a (Krasnodar), br. 18 kp 002-71 sp vt, VSRF-JR (2002), *supra*, bilješka 92 (sudac je raspustio porotu nakon što je donijela odluku o oslobađanju zbog navodne povrede tajnosti vijećanja).

predmet³⁵⁷ ili, u jednom predmetu, izravno ispitivali okrivljenika umjesto pisanim putem preko raspravnog suca, kao što propisuje zakon.³⁵⁸

7. Sudačke pogreške u obrazlaganju presude

Većina kontinentalnih europskih sustava kaznenog pravosuđa predviđa ukidanje presude ako obrazloženje nije bilo adekvatno,³⁵⁹ ali samo dva klasična porotna sustava, španjolski i austrijski, traže da porota obrazloži pravorijek. U Španjolskoj neadekvatno obrazloženje porote može dovesti do ukidanja oslobađajuće presude.³⁶⁰

Profesionalni sudac u Rusiji, iako vezan odgovorima porote na pitanja s popisa pitanja, mora sastaviti obrazloženu presudu koja je podložna preispitivanju u povodu žalbe.³⁶¹ I u njemačkom mješovitom i u ruskom porotnom sudu profesionalni sudac može počinuti pogrešku pri obrazlaganju presude i tako postaviti temelje za ukidanje presude s kojom se ne slaže.³⁶² Ruski prizivni sud često se iznimno trudi da nađe pogrešku u zaključivanju raspravnog suca kako bi mogao proglasiti nevaljanim pravorijek porote koji sam za sebe može biti bez greške.³⁶³ VSRF je nedavno donio odluku da u obrazlaganju oslobađajuće presude raspravni sudac mora samo navesti jedno od tri pitanja specijalne presude na koje je porota odgovorila negativno. Tako će revizijski sud sada samo preinačiti presudu kako bi pokazala je li donesena zbog nepo-

---

³⁵⁷ Predmet P.-a (Saratov), VSRF-JR (2001), *supra*, bilješka 89 (predsjednik porote uvjerio se u nevinost okrivljenika nakon posjete mjesta događaja, i uvjerio je u to i druge porotnike).

³⁵⁸ Predmet Titova (Moskovska oblast), br. 4kp-003-13sp (5. ožujka 2003.) (okrivljenik je također odgovorio na neka pitanja ponudivši navodno nedopuštene dokaze); BVSFRF, *supra*, bilješka 93, br. 7 (2004), http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=1670.

³⁵⁹ Za primjere, vidi THAMAN, COMPARATIVE CRIMINAL PROCEDURE, *supra*, bilješka 64, str. 187-213.

³⁶⁰ *Id.*, str. 193-95. Španjolski ustavni sud podržao je zahtjev da porote moraju obrazložiti oslobađajuće presude. STC 2004 od 20. prosinca 2004., <http://www.tribunalconstitucional.es/JC.htm>.

³⁶¹ UPK RF, *supra* bilješka 14, §§ 351, 305, 307; UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 462.

³⁶² U proslavljenom njemačkom predmetu *Monike Weimar* nagađalo se da je sudac profesionalac koji je pisao obrazloženje oslobađajuće presude u predmetu dvostrukog ubojstva namjerno ga učinio neadekvatnim, omogućivši da presuda bude ukinuta u povodu žalbe na višem stupnju. THAMAN, COMPARATIVE CRIMINAL PROCEDURE, *supra*, bilješka 64, str. 202-08.

³⁶³ VSRF je ukidao i oslobađajuće i osuđujuće presude za lakša djela na ovoj osnovi. Predmet Kondžarije i dr. (Saratov), br. 32 kp-096-22 sp (4. lipnja 1996.), VSRF-RLJP (4. tromjesečje 1994.), *supra*, bilješka 340 (presuda za nehajno ubojstvo izmijenjena zato što je usmrćenje bilo opisano kao namjerno ubojstvo); predmet Fliagina (Saratov), br. 32-004-5sp (16. ožujka 2004.), u: BVSFRF, *supra*, bilješka 93, br. 10 (2004), http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=1731 (oslobađajuća presuda za pokušaj ubojstva ukinuta na temelju neadekvatnog obrazloženja sučeva utvrđenja da nije bilo namjere ubojstva).

stojanja kriminalnog ponašanja, nedovoljno dokaza o istovjetnosti počinitelja ili zato što porota nije utvrdila krivnju.³⁶⁴

E. POSTOJE LI PREDMETI U KOJIMA NIKAKAV ISHOD OSIM OSUĐUJUĆE PRESUDE NIJE PRIHVATLJIV?

Nekoliko predmeta navodi na zaključak da VSRF u nekim situacijama neće dopustiti donošenje oslobađajuće presude, bez obzira na to koliko se puta rasprava ponavljala. Jedan od najpoznatijih predmeta s višestrukim oslobađajućim presudama bio je predmet Lipkina i drugih, koji je obuhvaćao ubojstvo zastupnika u Državnoj dumi S. G. Skoročkina 2. veljače 1995. Prvo suđenje u Moskovskom oblasnom sudu rezultiralo je oslobađanjem Lipkina i njegovih petero suokrivljenika, nakon što je Lipkin proveo 3,5 godine u istražnom pritvoru. VSRF je ukinuo oslobađajuću presudu, pozivajući se na izdvajanje nekoliko dokaza povoljnih za tužitelja i na činjenicu da su okrivljenik i svjedoci obrane skrenuli poroti pažnju na uporabu nezakonitih metoda od strane istražitelja tijekom istražnih ispitivanja.³⁶⁵

Postupak se ponovo proveo te 5. prosinca 2000. završio oslobađajućom presudom. Na drugom suđenju Lopuhov, jedan od okrivljenika, tvrdio je da je podmirio sve obveze prema Skoročkinu, odnosno žrtvi, i predložio je ispravu koja to potvrđuje. U povodu druge žalbe, tužitelj je tvrdio da je raspravni sudac povrijedio tužiteljeva stranačka prava tako što je (a) odbio prekid rasprave kako bi se analizirao rukopis isprave i (b) odbio dopustiti iznošenje izvještaja po kojem su prilikom pretrage Lopuhovljeva stana nađeni strojnica i pištolj.³⁶⁶ 7. svibnja 2003. okrivljenici su iznova oslobođeni, ali je VSRF opet ukinuo presudu, navodeći dugu listu dokaza koje je raspravni sudac nezakonito izdvojio spominjući nezakonite policijske tehnike ispitivanja.³⁶⁷

---

³⁶⁴ Predmet Liuyme/Romanova (Ulianovsk), br. 80-kp003-42-sp-1 (29. prosinca 2003.), u: BVSFRF, *supra*, bilješka 93, br. 8 (2004), http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=1685. Kritičari su primijetili da traženje obrazloženja za oslobađajuću presudu, osim nedostatka dokaza, krši presumpciju nevinosti okrivljenika. U Rusiji je odredba o obrazlaganju potrebna budući da je oslobođena osoba podložna punoj rehabilitaciji i kompenzaciji kao nevinna osoba. Martin Fincke, *Die Reform des Strafprozesses in Russland*, u: DIE NEUEN KODIFIKATIONEN IN RUßLAND, 207 (urednik F. C. Schroeder, 1997).

³⁶⁵ Predmet Lipkina i dr. (Moskovska oblast), *supra*, bilješka 329 (dugi istražni pritvor indicij je problema s kojima su se susretala istražna tijela).

³⁶⁶ Predmet Lipkina i dr. (Moskovska oblast), br. 4-kp-001-31sp (30. svibnja 2001.) (dvoje istih sudaca VSRF koji su ukinuli prvu oslobađajuću presudu, suci Kozin i Kudriavceva, sudjelovali su i u drugom žalbenom postupku).

³⁶⁷ Predmet Lipkina i dr. (Moskovska oblast), br. 4-kp-003-84sp (10. srpnja 2003.). Opet je sudac Kozin bio član vijeća koje je ukinulo treću oslobađajuću presudu, zajedno sa sućem Ivanovim koji je sudjelovao u donošenju druge odluke.

Oslobađajuće presude u Rusiji ponekad navode na zaključak o postojanju porotničkih etničkih predrasuda. U nekoliko predmeta suci su oslobađali Ruse od optužbi za ubojstvo Čečena. Te su oslobađajuće presude uspoređivane s prijašnjim presudama na američkom Jugu, kad su bijelci rutinski oslobađani nakon ubojstva crnaca. Najrazvikaniji predmet tog tipa bio je predmet Eduarda Ulmana i četiriju suokrivljenika. Petorici Rusa suđeno je pred porotom na Sjevernokavkaskom vojnom sudu za ubojstvo šest čečenskih civila tijekom rata u Čečeniji. Na prvom suđenju porota ih je oslobodila, ali četiri mjeseca kasnije VSRF je ukinuo presudu. Ulmanu i njegovim suoptuženicima suđeno je ponovo i ponovo su oslobođeni,³⁶⁸ ali Vojno vijeće VSRF opet je ukinulo oslobađajuću presudu.³⁶⁹ U jednom sličnom predmetu, porota je na Sjevernokavkaskom vojnom sudu dvaput oslobodila dva ruska vojnika optužena za ubojstvo triju čečenskih građevinskih radnika, a Vojno vijeće VSRF ukinulo je obje presude.³⁷⁰

Višestruka ukidanja oslobađajućih presuda često su se pojavljivala u manje otvorenim političkim predmetima. U predmetu Nikitina i drugi, četvorica muškaraca ubila su ženu radi njezinog stana, uobičajeno kazneno djelo u 1990-ima koje je izravno pratilo privatizaciju većine ruskih stanova. Oslobođeni su, ali je VSRF ukinuo presudu ubrzo nakon toga, tvrdeći da je raspravni sudac pogrešno izdvojio dokaze.³⁷¹ Nakon ponovljenog suđenja opet su oslobođeni, ali je presuda opet ukinuta, navodno zbog pogrešnog izdvajanja istih dokaza.³⁷²

---

³⁶⁸ Sokovnin & Maškin, *supra*, bilješka 144.

³⁶⁹ Milijun Rusa podržava časnika optuženog za ubijanje čečenskih civila (Million Russians Back Officer Charged With Killing Chechen Civilians), RFE/RL NEWSLINE, 14. studenoga 2006.; *vidi također* Ruski sud ukinuo oslobađajuću presudu vojnicima za ubojstvo Čečena (Russian Court Quashes Servicemen's Acquittal in Chechen Killings), RFE/RL NEWSLINE, 31. kolovoza 2005. Unatoč peticiji od milijun potpisa za Ulmanovo oslobađanje, treće suđenje počelo je 2. studenog 2006. u Rostovu na Donu.

³⁷⁰ Čečenski dužnosnik žali zbog oslobađajuće presude ruskim vojnicima (*Chechen Official Deplores Acquittal of Russian Servicemen*), RFE/RL NEWSLINE, 7. listopada 2005. Prva oslobađajuća presuda donesena je u lipnju 2004., a druga 6. listopada 2005. U novije vrijeme porote u St. Petersburgu oslobodile su dva okrivljenika u različitim predmetima, a obojica su bila optužena za ubojstvo iz rasne ili etničke mržnje. U ožujku 2006. porota je oslobodila tinejdžera optužbe za ubojstvo devetogodišnje tadžičke djevojčice Huršede Sultanove, a u srpnju 2006. četvoricu mladića za ubojstvo 29-godišnjeg studenta iz Konga Rolanda Eposaka, uz povike odobravanja 50-ak pristaša navodnih ubojica. Jelena Gorlanova, *Negry v Peterburge umiraiut sami*, GAZETA.RU, 26. srpnja 2006., http://www.gazeta.ru/2006/07/25/oa_209453.shtml.

³⁷¹ Predmet Nikitina i dr. (Moskovska oblast), *supra*, bilješka 328.

³⁷² Predmet Nikitina i dr. (Moskovska oblast), br. 4 kp-098-159sp (2. listopada 1998.).

Iako VSRF nije ukinuo sva druga ili treća oslobađanja,³⁷³ može se pretpostaviti da su ukidanja prije rezultat politike “ne smije biti oslobađajućih presuda” nego bitnih pogrešaka tijekom suđenja.³⁷⁴ U još jednom predmetu s više oslobađajućih presuda okrivljenik je bio optužen za podmetanje bombe na tržnici u Astrahanu, koja je ubila osmero ljudi. Nakon što su dvije različite porote oslobodile okrivljenika, a dva dodatna suđenja završila poništenjem suđenja, optuženik Magomed Isakov sada vjeruje da će mu sveudilj suditi dok ga ne osude. Isakovljevo drugo oslobađanje, iako ga je potvrdilo Kasacijsko vijeće VSRF, ukinuo je Prezidij VSRF.³⁷⁵

---

³⁷³ U predmetu Suška (Stavropol), br. 19-kp-094-72sp (13. prosinca 1994.) (prva oslobađajuća presuda za teško ubojstvo dvoje ljudi ukinuta je zbog navodno pogrešnog izuzimanja dokaza). *Vidi također* Thaman, *supra* bilješka 1, str. 261-62. Druga oslobađajuća presuda je potvrđena. Predmet Suška (Stavropol), br.19 kp-096-87 sp (32. listopada 1996.). U predmetu Jeskova (Altaj), okrivljenik je prvi put oslobođen optužbi za primanje mita u svojstvu policijskog službenika, a VSRF je ukinuo presudu. Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 152-53. Nakon druge oslobađajuće presude, međutim, VSRF je potvrdio odluku. Predmet Jeskova (Altaj), br. 51 kp-096-61 sp (14. studenoga 1996.). Za drugi predmet s višestrukim oslobađajućim presudama okrivljeniku u Krasnodaru koji je bacao bombe na policijsku postaju vidi Irina Dline & Olga Schwartz, *The Jury Is Still Out on the Future of Jury Trials in Russia*, 11 EAST EUROPEAN CONST. REV., 104, 108 (2002).

³⁷⁴ Na primjer, u predmetu Denisova (Altaj), *supra*, bilješka 354, optuženik je oslobođen optužbe za pokušaj ubojstva četvero ljudi. Oslobađajuća presuda je ukinuta zato što su dva zamjenska porotnika sudjelovala u vijećanju i glasovala za oslobađanje. Okrivljenik je opet oslobođen, ali je presuda opet ukinuta zbog kontradiktorne odluke porote; porota je utvrdila da je okrivljenik postupao u samoobrani, ali je također pogrešno utvrdila da nije počinio djelo iz optužnice. Predmet Denisova (Altaj), br. 51-kp-094-61sp (18. siječnja 1995.). U predmetu Lukianova (Moskovska oblast, br. 4-kp-094-145 (12. lipnja 1994.) optuženik je oslobođen optužbe za silovanje maloljetnika, a osuđen za manje djelo, ali je presuda ukinuta zato što je sudac postavio “pravno pitanje”, tj. je li optuženik kriv za “silovanje”. Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 198. Porota je donijela istu odluku na drugom suđenju, ali ju je VSRF ponovo ukinuo zato što je sudac diskvalificirao djela čije je postojanje utvrdila porota i izdvojio transkript okrivljenikova prijašnjeg iskaza. Predmet Lukianova (Moskovska oblast), br. 4-kp-095-126 sp (10. siječnja 1996.). U predmetu Kuročkina (Krasnodar), *supra*, bilješka 329, okrivljenici su oslobođeni optužbe za silovanje. VSRF je ukinuo oslobađajuću presudu, a druga je porota ponovo oslobodila okrivljenike. VSRF je našao novi razlog za ukidanje: pogrešku na popisu pitanja. Predmet Kuročkina i dr. (Krasnodar), br. 18-k-099-3sp (28. siječnja 1999.). Napokon, u predmetu Afanaseva (Buriatiia), *supra*, bilješka 336, oslobađajuća presuda za dvostruko ubojstvo ukinuta je zato što je branitelj doveo u pitanje karakter svjedoka i spomenuo poroti njegovu prijašnju oslobađajuću presudu!

³⁷⁵ Murphy, *supra*, bilješka 310.

F. PRIZIVNA POLITIKA VSRF U KOMPARATIVNOJ PERSPEKTIVI

Carski suci imali su visok udio oslobađajućih presuda. Od 918 presuda u razdoblju od 14 godina koje je proučio Bobriščev-Puškin, 590 bilo je oslobađajućih, a od toga 96 u predmetima u kojima je okrivljenik u potpunosti priznao krivnju.³⁷⁶ Timofeev je utvrdio da su u jednom oblasnom sudu done-sene 103 oslobađajuće presude (28% predmeta) u šestomjesečnom razdoblju, osamnaest zbog dugih istražnih pritvora, četrnaest zbog nedovoljno dokaza o krivnji, osam zbog suosjećanja s okrivljenikovim teškim imovinskim stanjem, dvanaest zbog drugih razloga (npr. mladost, odnos okrivljenika i žrtve, izvršena naknada štete, duševna zaostalost, itd.).³⁷⁷

Analiza procesnih povreda mogla bi ograničiti potrebu da se ukidaju oslobađajuće presude. Kritičari carskog Kasacijskog senata često su jadikovali zbog činjenice da se zbog nedosljednosti i nepostojanja precedentne vrijednosti prizivnih presuda porotnici moraju baviti činjenicama predmeta kroz “tešku, ponekad neprohodnu kasacijsku šumu”.³⁷⁸ Bez obzira na to, Kasacijski se senat koristio jednom teorijom nebitnih procesnih povreda, koja je omogućila da svaka pogreška u popisu pitanja ne mora dovesti do ukidanja oslobađajućih presuda. Tako, iako je zabranjivao uporabu “pravničkih izraza”, nije ukinuo presudu: (1) kad su porotnici bili jasno i detaljno instruirani o značenjima pojmova upotrijebljenih u pitanju i u optužnici; (2) kad je Kasacijski senat bio uvjeren o ispravnosti danih odgovora; (3) kad stranke nisu bile prigovorile pitanjima, a pravorijek porote bio je razumljiv i postignut bez teškoća; (4) kad su pravnički izrazi imali isto značenje u svakodnevnom govoru; (5) kad su pitanja koja su sadržavala pravničke izraze ostala bez odgovora; (6) kad su, uz pravničke izraze, bili uključeni i činjenični elementi “iz kojih se može dokučiti značenje izraza” ili (7) kad je svatko mogao razumjeti pitanje.³⁷⁹

VSRF, trudeći se da ukine oslobađajuće presude, nije se pozvao ni na kakav autoritet niti je pokušao istražiti bogatstvo predrevolucionarne jurisprudencije i literature na temu oslobađajućih presuda. Neizbježan je zaključak da VSRF želi poroti oduzeti njezino povijesno i na zakonu utemeljeno pravo da utvrđuje krivnju. VSRF se ponaša kao politička, a ne kao pravna institucija. Čini se da je njegov cilj borba protiv zločina poništavanjem “skandaloznih”

³⁷⁶ BOBRIŠČEV-PUŠKIN, *supra*, bilješka 152, str. 204-205. U 494 oslobađajućih presuda okrivljenik je priznao neke postupke iz optužnice. *Id.*

³⁷⁷ TIMOFEEV, *supra*, bilješka 262, str. 391-92.

³⁷⁸ BOBRIŠČEV-PUŠKIN, *supra*, bilješka 152, str. 383.

³⁷⁹ SELITRENNIKOV, *supra*, bilješka 164, str. 12-13.

oslobađajućih presuda porote.³⁸⁰ Praksa starih sovjetskih profesionalnih sudaca nastavila se dakle “zaodjevena u novu proceduru”³⁸¹, a VSRF predvodi sabotazu “najvažnijih i najliberalnijih” odredbi ZKP RF.³⁸²

G. NE BIS IN IDEM (DOUBLE JEOPARDY) I OGRANIČENJE MOGUĆNOSTI UKIDANJA OSLOBAĐAJUĆIH PRESUDA

Nevoljkost VSRF da prihvati oslobađajuće pravorijeke porote može navesti mnoge okrivljenike da dobro razmisle prije nego iskoriste svoje ustavno pravo na suđenje pred porotom. Pomisao da ponovno suđenje nakon oslobađajuće presude može predstavljati kršenje načela *ne bis in idem* prvi je put iznesena pred USRF u predmetu u kojem je Kasacijsko vijeće VSRF potvrdilo oslobađajuću presudu čime je ona postala pravomoćna, ali ju je Prezidij VSRF ukinuo u postupku izvanredne revizije pravomoćnih presuda (tzv. *nadzor*).³⁸³ USRF je vratio predmet na ponovno suđenje, objavivši da raspravni sud mora riješiti predmet u skladu s Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima UN-a. Moskovski oblasni sud je odbacio predmet, da bi Prezidij VSRF ukinuo taj odbačaj i vratio predmet na ponovno suđenje.³⁸⁴ Štetno u proceduri *nadzora* jest to što predsjednici sudova sami mogu potaknuti izvanrednu reviziju pravomoćnih presuda i onda suditi o vlastitoj odluci. U tome su često surađivali s tužiteljima radi ukidanja oslobađajućih presuda koje su postale pravomoćne.³⁸⁵

ZKP-om RF iz 2001. poduzete su neke mjere prevencije ukidanja oslobađajućih presuda po izvanrednoj reviziji, slijedeći tako preporuku Koncepta reforme pravosuđa koji je odricao sudstvu inicijativu u ulaganju žalbe na oslobađajuće presude³⁸⁶ ili žalbe u kasaciji koja bi mogla pogoršati položaj

---

³⁸⁰ Ovo je zaista prepoznato kao zadatak sovjetskog Vrhovnog suda i republičkih vrhovnih sudova za vrijeme SSSR. I. L. Petruhin, *Sudebnye Garantii Prav Lichnosti (v ugovnom protsesse)*, u: AKTUALNYE VOPROSY BORBY S PRESTUPHOSTIU V ROSSII I ZA RU-BEZHOM, br. 8, 13-14 (1992). Vrhovni sud SAD također je optuživan da se ponaša kao “odani vojnik u borbi izvršne vlasti protiv zločina” (loyal foot soldier in the Executive’s fight against crime). *California v. Acevedo*, 500 U.S. 565 (1991) (Stevens, J., izdvojeno mišljenje).

³⁸¹ KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 14-15.

³⁸² Tamara Morščakova, *citirano u*: Leonid Nikitinski, . . . *I suda net. Diagnoz doktora Morščakovoy*, NOVAIA GAZETA, 19.-21. srpnja 2004., str. 7.

³⁸³ Predmet *Beličenka i dr.* (Moskovska oblast), br. 1268-p-96-pr (oslobađajuću presudu potvrdilo Kasacijsko vijeće, ukinuo Prezidij VSRF (29. siječnja 1997.).

³⁸⁴ Za raspravu vidi KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, n. 46.

³⁸⁵ I. L. PETRUHIN, *TEORETICHESKIE OSNOVY REFORMY UGOLOVNOGO PROTSESSA V ROSSII*, dio I, 128 (2004).

³⁸⁶ Koncept reforme pravosuđa, *supra*, bilješka 2, str. 85.

okrivljenika.³⁸⁷ § 405 ZKP RF, u izvornoj verziji iz 2001., jasno je branio korištenje izvanredne revizije na oslobađajuće presude ili da se promijeni stanje predmeta na štetu okrivljenika.³⁸⁸

Odluka USRF od 11. svibnja 2005. koja je ovlastila žrtvu na podnošenje zahtjeva za ponovno razmatranje pravomoćne oslobađajuće presude putem izvanredne revizije sabotirala je taj korak naprijed. Tako se USRF zapravo priklonio stavu optužbe koja je kritizirala ograničenu reviziju propisanu izvornim nacrtom zakona iz 2001.³⁸⁹ Grupa od 60 žrtava, uz podršku pravobranitelja za ljudska prava, uspjela je sa zahtjevom za utvrđivanje neustavnosti § 405 ZKP RF tvrdeći da vrijeđa prava žrtava na pravdu.³⁹⁰ Opet je žrtva bila trojanski konj optužbe u nastojanju da se potkopaju i ukinu oni aspekti ZKP RF iz 2001. koji su nastojali zaštititi okrivljenike od pustošenja sovjetske procedure. Je. B. Mizulina, bivša zastupnica u Dumi i predsjednica radne grupe koja je izradila nacrt ZKP RF, okarakterizirala je odluku “primitivnom” i “korakom unazad od otprilike 50 godina”.³⁹¹

VI. JE LI ELIMINACIJA MJEŠOVITIH SUDOVA I EKSPANZIJA POROTE U RUSIJI STVORILA PRILIKU GRAĐANIMA ZA SUDJELOVANJE U “ŠKOLI ZA DEMOKRACIJU” I VLADAVINI PRAVA?

A. Redukcija laičkog sudjelovanja Zakonom iz 2001.?

Danas se susrećemo s naizgled kontradiktornom pojavom. ZKPRF iz 2001. doveo je do konsolidacije porotnog suđenja širom države,³⁹² ali istovremena

---

³⁸⁷ *Id.*, str. 98.

³⁸⁸ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 405; Kommentari 2002, *supra*, bilješka 70, str. 651. Zakon iz 1864. također zabranjuje reviziju konačnih/pravomoćnih oslobađajućih presuda. UUS 1864, *supra*, bilješka 34, § 21.

³⁸⁹ Pismo prokurature, *supra*, bilješka 111, str. 2-4, u kojem S. G. Kehlerov izričito poziva da se žrtvi dopusti traženje revizije oslobađajućih presuda u roku godine dana i ocjenjuje da takvo što ne bi kršilo Protokol 7(4) EPLJP.

³⁹⁰ Postanovlenie Konstitutsionnogo suda Rossiyskoy Federatsii po delu o proverke konstitutsionnosti stat' 405 Ugolovno-protsessualnogo kodeksa Rossiyskoy Federatsii v sviazi s zaprosom Kurganskogo oblastnogo suda, zhalobami Upolnomochennogo po pravam cheloveka v Rossiyskoy Federatsii, proizvodstvenno-technicheskogo kooperativa “Sodeystvie”, obshchestva s ogranichennoy otvetstvennostiu “Kareliia” i riada grazhdan (11. svibnja 2005.).

³⁹¹ Anna Zakatnova, *Ugolovnye problemy*, ROSSIYSKAIA GAZETA, 12. svibnja 2005., dostupno na <http://www.rg.ru/2005/05/12/ks.html>.

³⁹² Nije bilo sigurno da će se porotna suđenja proširiti izvan kruga devet sudionika u “poku-su” započetom 1993. Ruska vlada odbila je financirati širenje na dvanaest novih regija u 1995.-1996., a neke regije, prije svih Riazan i Altaj, čak su prijetile da će prestati voditi postupke pred porotom zbog manjka sredstava. Dline & Schwarz, *supra*, bilješka 373, str. 105-06.

eliminacija mješovitih sudova rezultirala je znatnom ekspanzijom postupaka za koje je nadležan sudac pojedinac.³⁹³ To je u velikom dijelu spriječilo porotu u obavljanju funkcije koje su joj reformatori namijenili, a koja uključuje djelovanje kao katalizatora u implementaciji stranačkog postupka i omogućivanje neovisnim popularnim idejama pravde da korigiraju tužiteljske sklonosti ruskog “bez-oslobađajućih-presuda” pravosudnog sustava.

Međutim, glasovi u ruskoj literaturi svjesni tog trenda tražili su širenje nadležnosti porotnih sudova, što se u Konceptu reforme pravosuđa predlaže za sve predmete u kojima se može izreći kazna veća od jedne godine zatvora,³⁹⁴ pa čak i ponovno uvođenje reformiranog mješovitog suda radi širenja laičkog sudjelovanja.³⁹⁵ Neki su tražili povećanje broja sudaca prisjednika kako bi ojačala njihova neovisnost u odnosu profesionalnog suca³⁹⁶ i kako bi njihova vijećanja mogla biti transparentnija,³⁹⁷ kao npr. uključivanjem obrazloženja u odgovore na popis pitanja.³⁹⁸

---

³⁹³ Prijelaz na kapitalističko, privatizirano gospodarstvo doveo je do nevoljkosti poslodavaca da dopuste radnicima sudjelovanje u mješovitom sudu. SOLOMON & FOGLESONG, *supra*, bilješka 60, str. 120-21, 131-32. Iz tog su razloga uvedeni suci pojedinci 1992. FRANZ, *supra*, bilješka 96, str. 44. Pašin je smatrao da će nakon implementacije UPK RF laici sudjelovati u samo 89 od 2.500 ruskih sudova i 0,8 posto kaznenih predmeta. Sergej Pašin, *Who Needs a Dependent Judge?*, MOSCOW TIMES, 2. srpnja 2001., str. 10.

³⁹⁴ Koncept reforme pravosuđa, *supra*, bilješka 2, str. 41. Samo se u Americi može za veći opseg delikata suditi pred porotom, za one za koje je zapriječena kazna zatvora više od 6 mjeseci. *Vidi* Baldwin v. New York, 399 U.S. 60 (1970).

³⁹⁵ Jurij Kolesov, *Vmesto reformy sudebnoy sistemy my zakrepili yee poroki*, VREMIA NOVOSTEY. No. 29, *dostupno preko*: INDEM, *supra*, bilješka 59 (10.-29. veljače 2004.).

³⁹⁶ A. A. Demičev predlaže sud s jednim sucem profesionalcem i petero prisjednika. *Perspektivy rossiyskogo suda prisiazhnykh*, GOSUDARSTVO I PRAVO, Vol. 11, 101-1004 (2002). Japancima sam predložio mješoviti sud od jednog suca profesionalca i najmanje šestero prisjednika. Thaman, *supra*, bilješka 32, str. 98-99. Budući japanski sud sa sucima prisjednicima (*saiban-in*) sastojat će se od tri suca profesionalca i šestero prisjednika, a započet će s radom 2009. god. Hiroshi Matsubara, *Quasi-Jury System Earns Diet Approval*, JAPAN TIMES, 22. svibnja 2004., *dostupno na* /www.japantimes.co.jp/cgi-bin/getarticle.pl5?nn20050522a2.htm.

³⁹⁷ U kasnosovjetskom napisu Petruhin je predložio da mješoviti sud vijeća u sudnici kako bi se spriječilo da profesionalci utječu na prisjednike. I. L. Petruhin, *Die Oeffentlichkeit (glasnost) im sowjetischen Strafprozess*, u: 4 DEUTSCHSOWJETISCHES KOLLOQUIUM, 129, 134 (1989).

³⁹⁸ Ju. V. Korenevski vjeruje da bi popis pitanja “deautomatizirao” donošenje sudskih odluka. *Aktualnye problemy dokazyvaniia v ugovnom protsesse*, GOSUDARSTVO I PRAVO, br. 2, 62 (1999), citirano u: KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 260. Predložio sam Japancima da uvedu i popis pitanja i javnu pouku prisjednicima o načelima prava koja se imaju primijeniti na konkretna pitanja radi osiguranja transparentnosti i izbjegavanja potpune tajnosti inherentne njemačkom modelu mješovitog suda. Thaman, *supra*, bilješka 32, str. 110.

B. Je li porotno suđenje bilo “škola za demokraciju” u očima samih porotnika?

Teško je bilo ocijeniti koliko su porotnici zadovoljni svojim sudjelovanjem u novom ruskom sustavu. Rana studija u Saratovu, iako provedena u nemirnim ranim godinama sustava u regiji koja je inače bila oduševljena njegovim uvođenjem, pokazala je visoku razinu zadovoljstva porotnika.³⁹⁹ U novije vrijeme anketirano je 200 porotnika koji su sudjelovali u porotnim suđenjima u 2004./05. Prije obavljanja porotničke dužnosti, većina anketiranih (72%) bila je uvjerena da je porota humanija pravosudna institucija. Nakon iskustva, međutim, brojka je pala na 61%, dok je broj onih koji se nisu slagali s tom tvrdnjom značajno porastao s 29% na 48%.⁴⁰⁰

Da bi izbor porotnika mogao započeti, sud mora pozvati najmanje 20 potencijalnih porotnika.⁴⁰¹ U prvih godinu-dvije ruskih porotnih suđenja sudovi su rijetko kad morali odgoditi raspravu zato što se porotnici ne bi odazvali pozivu.⁴⁰² Nažalost, čini se da teškoće pri pozivanju porotnika pobijaju istraživanja prema kojima je porotnička dužnost popularna. Od ranih dana sudovima postaje sve teže sazvati 20 porotnika, što je u ruskim predmetima uvjet za početak sastavljanja porote.⁴⁰³ Npr. kad je 2003. god. Moskovski oblasni sud morao okupiti dovoljno potencijalnih porotnika za četiri porotna suđenja koja su trebala početi otprilike u isto vrijeme, samo 60 od 1.200 kandidata pristalo je doći na sud.⁴⁰⁴

³⁹⁹ M. V. Sadomceva izvještava o istraživanju u kojem su svi porotnici koji su sudjelovali u Saratovu od veljače 1994. do listopada 1995. ispunjavali upitnike. *Problemy otnosheniia grazhdan k obiazannostiam prisiazhnogo zasedatelia I vospriatiia imi protsedury sudebnogo razbiratelstva*, VESTNIK SARATOVSKOY GOSUDARSTVENNOY AKADEMII PRAVA, Vol. 3. 120, 123-25 (1996). 354 od 434 porotnika ispunilo je upitnike, a 91,8 posto izrazilo se pozitivno o svojem iskustvu. 66,7 posto izrazilo je želju da ponovo sudjeluje.

⁴⁰⁰ Veleposlantvo SAD, Law Enforcement Section, Sociological Survey Report: Survey of jurors' opinions of the Russian system of criminal justice, 9 (2005) (neobjavljeno, dostupno kod autora).

⁴⁰¹ UPK RF, *supra*, bilješka 14, § 327(3); UPK RSFSR, *supra*, bilješka 12, § 434.

⁴⁰² U tom razdoblju, odaziv porotnika u Saratovu bio je gotovo 100 posto. Sadomceva, *supra*, bilješka 399, str. 125. Niti jedno suđenje u Saratovu nije moralo biti odgođeno zbog toga. Nemytina, *Sud prisiazhnykh*, *supra*, bilješka 214, str. 29. U devet regija u 1994. odazvalo se 92 posto pozvanih za porotničku dužnost. Broj je počeo opadati kad su srezana sredstva za porotne sudove i porotnici su postali manje sigurni da će dobiti plaću. *Interview with Sergey Pashin by Lev Roytman, Peredacha 'Fakty i mneniia'. Prisiazhnye v Rossii sudi ili zalozhnikhi?* RADIO SVOBODA (WEB-SAYT), 17. siječnja 2003., *dostupno preko*: INDEM, *supra*, bilješka 59 (1.-7. veljače 2003.)

⁴⁰³ U nekim regijama odaziva se samo 5-10 posto pozvanih. KARNOZOVA, *supra*, bilješka 10, str. 297-98.

⁴⁰⁴ Vladimir Perekrest, *Narodnaia Femida*, IZVESTIIA, 2. srpnja 2003. *Vidi također* Kira Remneva, *Sud iz ulitsy*, EZHENEDELNYY ZHURNAL, 8. svibnja 2003., *dostupno preko*:

VII. ZAKLJUČAK: MOŽE LI NEOVISNA RUSKA POROTA KONAČNO USKRSNUTI I POSLUŽITI KAO MODEL ZA EUROAZIJU I DRUGDJE?

“Naš društveni život je kao močvarno, nestabilno tlo. Koliko god bilo krasno zdanje podignuto na tom tlu, ono zauvijek nestaje u zemlji, tlo ga malo pomalo usisava.”⁴⁰⁵ V. D. Spasovič

“Imamo čudnu simbiozu demokratskog modela institucija i staljinističkog modela njihova funkcioniranja.”⁴⁰⁶ Sergej Stepašin

A. Obvezna nadležnost sudova s laičkim sudjelovanjem

Porotno suđenje moralo bi u Rusiji biti obvezno za najteže zločine, poput ubojstva, kao što je to slučaj u Španjolskoj, kako bi se spriječilo odvjetnike, istražitelje, tužitelje i suce da pritišću okrivljenike da se odreknu prava na suđenje pred porotom. Može se raspravljati o tome da porotna suđenja nisu prikladna u nekim osjetljivim predmetima koji obuhvaćaju državne tajne, terorizam ili nasilan organizirani kriminal. Španjolska je pošla tim putem prepuštajući takve predmete posebnom Državnom sudu sastavljenom isključivo od profesionalnih sudaca.⁴⁰⁷ Prokuratura i nasljednik KGB-a, Savezna služba sigurnosti (FSB), nastojali su eliminirati porotna suđenja u predmetima špijunaže⁴⁰⁸ nakon oslobađajuće presude Valentinu Danilovu u Krasnojarsku 30. prosinca 2003.,⁴⁰⁹ ali ti su naponi prestali nakon što je Igor Sutiagin na Moskovskom gradskom sudu osuđen zbog špijunaže.

INDEM, *supra*, bilješka 59 (27. travnja - 11. svibnja 2003.) (ona tvrdi da se u Riazanskoj regiji odaziva tek svaki šesti potencijalni porotnik). 90-postotni neodaziv zabilježen je u Podmoskovlju/Moskovskoj oblasti, a 84-postotni u Territoryu Altaj, dok je neodaziv u regiji Ivanovo tek 10 posto. Paul J. DeMuniz, *Judicial Reform in Russia: Russia Looks to the Past to Create a New Adversarial System of Criminal Justice*, 11 WILLAMETTE J. INT'L L. & DISPUTE RES., 81, 115 (2004); *usp.* Sharov, *supra*, bilješka 318 (5-10 posto odaziva u nekim regijama).

⁴⁰⁵ BOBRIŠČEV-PUŠKIN, *supra*, bilješka 152, str. 13.

⁴⁰⁶ S. Stepašin, *Protiv kriminalizatsii Rossii*, ROSSIYSKAIA YUSTITSIIA, Vol. 1, 2 (2000).

⁴⁰⁷ Ley Organica 6/ 1985 del 1 de julio del Poder Judicial, §§ 63, 65, *dostupno na* http://www.juridicas.com/base_datos/Admin/lo6-1985.11t4.html

⁴⁰⁸ Pavel Aptekar, *Yuristy otnosiatsia k prisiazhnym luchshe, chem FSB*, STOLICHNAIA VERCHERNIAIA GAZETA, 20. veljače 2004., *dostupno preko*: INDEM, *supra*, bilješka 59 (19.-29. veljače 2004.).

⁴⁰⁹ Seth Mydans, *Rare Russian Jury Acquits Scientist in Spy Case*, N.Y. TIMES, 30. prosinca 2003., *dostupno na* <http://www.nytimes.com/2002/12/30/international/europe/30RUSS.htm>. Naravno, oslobađajuća presuda Danilovu ukinuta je zato što je branitelj “vršio pritisak na porotu”, a osuđen je na tajnom suđenju u rujnu 2004. Voronov, *supra*, bilješka 145, str. 52.

Što se tiče Rusije, ne vjerujem da predmeti špijunaže trebaju biti izuzeti od nadležnosti porotnih sudova. Prije svega, okrivljenici u ruskim predmetima obično su znanstvenici, koji vjerojatno ne bi mogli zastrašiti porotnike. Drugo, ti predmeti, kao i predmeti *sedition libel* slučajeva u Engleskoj u 18. stoljeću, u potpunosti su politički predmeti u kojima bi porota morala intervenirati.

Porotna suđenja teroristima i članovima nasilnih bandi u Rusiji ponekad bi postala prevelika zbog broja okrivljenika i velikog broja popratnih pitanja na koja porota mora odgovoriti. I tu se porotnici mogu opravdano plašiti osvete pripadnika ruskih bandi, koji su među najnemilosrdnijima i najnasilnijima u svijetu. Pa opet, neurednost kaznenih istraga u Rusiji i nepostojanje povjerenja da će profesionalno sudstvo pravično ocijeniti dokaze proizašle iz takvih istraga argument su protiv povjeravanja takvih predmeta posve profesionalnom sudu.

Jednom kad se učini iznimka za predmete koji uključuju “nacionalnu sigurnost” ili “terorizam”, službene će osobe pokušati ugurati kontroverzne predmete u takve ladice, što može rezultirati dvostrukim pravnim poretkom, u kojem bi stranci, neprijateljski borci, itd. bili lišeni pravičnog postupka.⁴¹⁰

B. Uporaba više nezavisnih mješovitih sudova za djela manje težine

Vjerujem da bi Rusiji koristilo očuvanje sustava mješovitih sudova u suđenjima na područnim sudovima kad je okrivljeniku zapriječena kazna zatvora do pet godina.⁴¹¹ Još lakša kaznena djela mogao bi suditi sudac pojedinac. Njemački ZKP iz 1871. propisivao je da se pred porotom sudi za teška djela za koja je propisana smrtna kazna, a na mješovitom sudu za lakša dje-

---

⁴¹⁰ Ruski zakoni iz 1864. dopunjeni su 1881. i 1907. kako bi se porotnim sudovima oduzela nadležnost za vođenje političkih i predmeta sa zapriječenom smrtnom kaznom, u korist vojnih ili drugih tajnih sudova. KUČEROV, *supra*, bilješka 36, str. 204-06. Usporedbe s vojnim komisijama predsjednika Georgea W. Busha za “neprijateljske borce” također padaju na pamet. *Vidi općenito* Stephen C. Thaman, *L'impatto dell'11 Settembre sulla procedura penale americana*, CASSAZIONE PENALE, No. 1, 251, 263-54 (2006).

⁴¹¹ Glavni autor zakona o poroti iz 1993. Sergej Pašin također je kritizirao uklanjanje mješovitih sudova i tvrdio je da njegov petogodišnji rad s prisjednicima u Moskovskom gradskom sudu bio “dobro iskustvo”. Natarov, *supra*, bilješka 57.

la (dok porota nije 1924. prestala postojati).⁴¹² Austrija⁴¹³ i Norveška⁴¹⁴ nastavljaju propisivati suđenja pred porotom za teže zločine, a postupak pred mješovitim sudovima za djela srednje težine te pred sucima pojedincima za najlakša djela.

Ironično je da je ruski oblik mješovitih sudova polučio veći odjek u svijetu nego mnogo razvikaniji njemački prototip.⁴¹⁵ Postao je dio inventara gotovo svugdje u socijalističkom bloku, a još uvijek egzistira u preostalim socijalističkim ili komunističkim zemljama, kao što su Kina, Vijetnam i Kuba, kao i u postsocijalističkim zemljama poput Poljske, Mađarske, Češke, Hrvatske, Ukrajine, Bjelorusije, Estonije i Latvije (gdje je nakon prestanka dominacije komunističke partije funkcionirao sličnije njemačkom mješovitom sudu).

Važno je pitanje može li sovjetski sustav mješovitih sudova biti transformiran u sud koji može jamčiti pravu sudačku neovisnost s obzirom na to da su mnogi suci iz komunističke ere još uvijek na tom položaju.⁴¹⁶

U modernim sustavima mješovitih sudova valjalo bi postaviti zahtjev za nasumičnim odabirom sudaca prisjednika iz opće populacije kako bi se osigurao pravičan presjek zajednice i neovisnost o političkim stranakama i establišmentu. Takva neovisnost nije postojala u starom sustavu odabira

---

⁴¹² Markus Dirk Dubber, *The German Jury and the Metaphysical Volk: From Romantic Idealism to Nazi Ideology*, 43 AM. J. COMP. L., 227, 235-37 (1995).

⁴¹³ Mješoviti sud od dva suca profesionalca i dva prisjednika vodi postupke za djela sa zapriječenom kaznom većom od pet godina zatvora, a porota od tri suca profesionalca i desetero porotnika nadležna je za djela kažnjiva s više od pet godina zatvora kad maksimalna kazna prelazi deset godina. *Strafprozessordnung, u: STRAFPROZESSORDNUNG KURZKOMMENTAR*, §§ 13, 14 (Manz, 8. izd. 2000).

⁴¹⁴ U stvarnosti, postupke u prvom stupnju vode mješoviti sudovi od jednog suca profesionalca i dva prisjednika ili, u slučaju ozbiljnijih delikata, dva suca profesionalca i tri prisjednika. Za ozbiljne zločine kažnjive s više od 6 godina sudi se pred porotom, ali samo po žalbi. Asbjorn Strandbakken, *Lay Participation in Norway*, 72 RÉV. INT. DE DROIT PÉNAL, 230-36 (2001).

⁴¹⁵ To jest realni odjek. Među teoretskim zagovornicima mješovitih sudova uzor je njemački *Schöffengericht*, a ne raširenije varijante sovjetskog "suda s prisjednicima." *Vidi* John H. Langbein, *Mixed Court and Jury Court: Could the Continental Alternative Fill the American Need?* 1981 AM. BAR. FOUNDATION RESEARCH J., 195.

⁴¹⁶ Za nedavnu sociološku studiju ruskog mješovitog suda u Rostovskoj regiji nedugo prije njegova ukidanja, u vrijeme kad su se prisjednici birali nasumce i dobivali pristup spisima, vidi Stefan Machura, *Fairness, Justice and Legitimacy: Experiences of People's Judges in South Russia*, 2 LAW & POLICY, 123-47 (2003). Machura primjećuje da suci prisjednici brzo odlučuju o predmetima, uz nedovoljno vremena da bi razumjeli njihove zamršenosti. Za negativniju ocjenu, u kojoj se suce prisjednike naziva "hrčućim bakicama", vidi SOLOMON & FOGLESONG, *supra*, bilješka 60, str. 120-21. O postojanom nedostatku utjecaja umirovljenika - prisjednika, vidi Pomorski, *supra*, bilješka 60, str. 469-71.

“ključnih ljudi” u SAD,⁴¹⁷ ni u odabiru sudaca prisjednika koji je u starom sovjetskom bloku nadzirala komunistička partija.⁴¹⁸ Takva neovisnost ne postoji ni u stranačkom sustavu “provjere” kandidata, koji nalazimo u Njemačkoj⁴¹⁹ i drugim europskim zemljama.⁴²⁰ Suprotno tome, suci prisjednici izabiru se slučajnim odabirom s biračkih lista u novom sustavu u Venezueli,⁴²¹ u Francuskoj,⁴²² a tako će biti i na mješovitim sudovima koji će u Kazahstanu biti uvedeni 1. siječnja 2007.⁴²³ Ruski sustav modificiran je 2002. radi uvođenja istog postupka odabira.⁴²⁴

Također se preporučuje da suci prisjednici sudjeluju samo u jednom postupku godišnje,⁴²⁵ kao što će to biti na novom japanskom mješovitom sudu, koji će stupiti na snagu 2009.⁴²⁶ To ograničenje sprječava njihovo “okoštavanje” (*case-hardening*), ali, što je još važnije, priječi i stvaranje bliskih veza između

⁴¹⁷ LA FAVE I DR., *supra*, bilješka 301, str. 1044.

⁴¹⁸ Thaman, *supra*, bilješka 1, str. 67.

⁴¹⁹ STRAFPROZEBORDNUNG, 1381-1533 (urednici Kleinknecht & Meyer-Goßner, 43. izd., 1997) [u daljnjem tekstu: GVG-Njemačka].

⁴²⁰ Na primjer Danska i Norveška. Hiroši Sato, *Designing the Lay Judge System in Japan*, u: THE ROLE OF THE JUDICIARY IN CHANGING SOCIETY (simpozij Japanskog udruženja za sociologiju prava, Tokyo, Japan) (9.-10. lipnja 2001.) (dostupno kod autora).

⁴²¹ COPP-Venezuela-2001, § 155. *Usp.* Stephen C. Thaman, *Latin America's First Modern System of Lay Participation*, u: STRAFRECHT, STRAFPROZESSRECHT UND MENSCHENRECHTE: FESTSCHRIFT FÜR STEFAN TRECHSEL, 768-69 (urednici Andreas Donatsch i dr., 2002).

⁴²² LOMBARD, *supra*, bilješka 24, str. 292.

⁴²³ Zakon Republiki Kazahstan od 16. siječnja 2006., br. 121, § 6(1)(1), *dostupno na* http://www.minjust.kz/site/index_rus.php?mod=arefphp&DataTextId=10&Table_Name=laws (“O prisiazhnykh zasedateley”).

⁴²⁴ *O narodnykh zasedateliakh federalnykh sudov obshchey yurisdiksii v Rossiyskoy Federatsii*, Federalnyy zakon od 2. siječnja 2000., br. 37-F3, SOB. ZAK. RF, §§ 2(1), 5(2), 9(1) (2000), *reprintano u* UGOLOVNO-PROTSESSUALNYY KODEKS RSFSR S PRILOZHENIAMI, 256-60 (urednik N. P. Kipnis, 2. izd. 2001) [u daljnjem tekstu: LPA-RF].

⁴²⁵ Ruskim reformama iz 2000. također je propisano da suci prisjednici mogu zasjedati samo četrnaest dana, ili najviše za jedan predmet, ovisno o tome što duže traje. LPA-RF, *supra*, bilješka 424, § 9(1). Nažalost, neki su sudovi rutinski kršili taj zakon. Georgij Celms, *Nashe mesto lish na skame podsudimnykh*, RUSSKIY KURER, 15. ožujka 2004., *dostupno preko*: INDEM, *supra*, bilješka 59 (13.-19. ožujka 2004.). Takvo kršenje dovelo je do osude Rusije na Europskom sudu za ljudska prava u predmetu *Posohov*, *supra*, bilješka 345. Za podršku očuvanju novog ruskog mješovitog suda, i primjedbu da je čuveni predrevolucionarni sudac A. F. Koni smatrao da suci profesionalci nikad ne bi smjeli biti u poziciji da nekoga liše slobode, vidi V. P. Božev, *O sovershenstvovanii ugolovnogoprotsessualnogo zakonodatelstva*, u: SUDEBNAIA REFORMA V ROSSII, *supra*, bilješka 132, str. 225. To je također bio i stav u Konceptu reforme pravosuđa, *supra*, bilješka 2, str. 51 (bez kazne zatvora ili najviše do jedne godine).

⁴²⁶ Vidi Preporuke Vijeća za reformu pravosuđa - For a Justice System to Support Japan in the 21st Century, *reprintano* 2000-2001, ST. LOUIS-WARSAW TRANSATL. L. J., 215 [u daljnjem tekstu: Preporuke - Japan].

prisjednika i sudaca, koje potkopavaju prisjedničku neovisnost. Suci prisjednici u Njemačkoj biraju se na četiri godine⁴²⁷ i mogu se ponovo prijaviti ili biti ponovo izabrani na neograničen broj sukcesivnih mandata, što ih čini sličnijima engleskim mirovnim sucima (*lay magistrates*).⁴²⁸ Takav sustav također je postojao u Sovjetskom Savezu i još uvijek postoji u Švedskoj, gdje suce prisjednike biraju lokalna vijeća na razdoblje od 6 godina.⁴²⁹ Suci prisjednici, ograničeni na jedan predmet, ponudit će svježe i neovisno gledište i manje će nalikovati na "klimavce" u bivšem SSSR-u ili "ukrase" u Njemačkoj,⁴³⁰ Mađarskoj⁴³¹ i drugim zemljama.⁴³² To ograničenje također daje većem dijelu populacije priliku da sudjeluje u izvršavanju pravde, što bi morao biti jedan od ključnih ciljeva sustava. Svrha većeg uključivanja također se unapređuje putem mješovitih sudova u kojima sudjeluje više od dva suca prisjednika, kao što je to slučaj u klasičnim njemačkim i sovjetskim modelima. Kazahstan se opredijelio za mješoviti sud od dva profesionalna suca i devet prisjednika.⁴³³

C. Ograničavanje stranačkih prava oštećenika

Uloga oštećenika u ruskim bi kaznenim postupcima morala biti ograničena na ulogu privatnog tužitelja koji traži odštetu, a ne na ulogu stranke s procesnim pravima jednakima kao u okrivljenika (kao što je to sada slučaj). Ali, ako ruski zakonodavac nastavi dopuštati oštećeniku da bude nuzgredni tužitelj, tada bi on morao imenovati zastupnika ili bi mu ga sud mogao imenovati,

---

⁴²⁷ Njemački *Schöffen* izabrani su na četiri mandata i zasjedaju najviše 12 redovnih sudskih zasjedanja godišnje. Treba znati da odbori moraju nastojati uključiti "sve grupe stanovništva" na popise. §§ 42, 43 GVG-Njemačka, *supra*, bilješka 419.

⁴²⁸ ERIC LORENZO PÉREZ SARMIENTO, COMENTARIOS AL CODIGO ORGANICO PROCESAL PENAL, 215 (3. izd., 2000) (on komentira venezuelanske metode izbora sudaca prisjednika u samo jednom predmetu, i primjećuje da "sudac laik izabran na dvije godine, s neograničeno mogućnošću reizbora, kao što se dogodilo i u sada nestalom SSSR-u, na koncu postaje profesionaliziran, i pretvara se u političku figuru").

⁴²⁹ ŠVEDSKI ZAKON O KAZNENOM POSTUPKU, pog. II, §§ 7-8; Nacionalno vijeće za sprječavanje zločina (The National Council for Crime Prevention), Izvješće br. 16 (1985). U Švedskoj nije neuobičajeno da pojedini prisjednici obavljaju tu dužnost i do 20 godina. Sato, *supra*, bilješka 420, str. 12.

⁴³⁰ U Njemačkoj neki su upotrijebili izraz *Schöffennattrappe* (sudac prisjednik kao scenski rekvizit). RENNIG, *supra*, bilješka 27, str. 273.

⁴³¹ Attila Bado, *Reforming the Hungarian Lay Justice System*, str. 10 (radnja prezentirana na Law and Society Meeting, Budimpešta, 4.-7. srpnja 2001.) (dostupno kod autora).

⁴³² Za raspravu o tome da je američki sustav porotnog suđenja sveden na "ukras", budući da ga je istisnuo *plea-bargaining*, vidi DAMAŠKA, *supra*, bilješka 152, str. 128-29.

⁴³³ Uголовно-протсесуалны кодекс Республікі Казахстан, § 544, pridodan (*added*) 16. siječnja 2006., stupa na snagu 1. siječnja 2007.

kao u Španjolskoj. Oštećenik bi morao biti obvezan istaknuti u predraspravnoj ili raspravnoj fazi sva pitanja na koja će se kasnije pozivati u žalbenom postupku. Nedavne odluke USRF, po kojima je oštećenik posve bespomoćna i nevinna stranka, koristile su se često namjernim kršenjem njegovih prava kao izgovorom za ukidanje oslobađajućih presuda ili vraćanje nekvalitetnih predmeta tužitelju na daljnju istragu. Takve su odluke neprihvatljive i potkopavaju stranačku proceduru koju propisuje ruski Ustav.

D. Pojednostavnjivanje oblika presude

Ruska porota morala bi ili donijeti anglo-američki opći pravorijek⁴³⁴ ili izričito poučiti porotnike o pravnom značenju svakog pitanja postavljenog u specijalnom pravorijeku ili popisu pitanja. Porota mora precizno razumjeti za koji će zločin ili zločine okrivljenik biti osuđen odnosno od kojih će optužbi biti oslobođen ako oni odgovore na određeni način. Porote bi morale primjenjivati pravo, koji im je objašnjeno pri sučevu sumiranju, na činjenice koje smatraju dokazanima, i samo bi one smjele utvrđivati krivnju. Pravorijeci o krivnji morali bi se donositi kvalificiranom većinom – najmanje devet ili deset od dvanaest porotnika.⁴³⁵

E. Ograničenje prizivne nadležnosti drugostupanskih sudova.

Rusija bi također morala uvesti prekluziju iznošenja procesne povrede pri ulaganju žalbe i pravilo o nebitnim povredama. VSRF bi pri reviziji morao biti ograničen na pitanja koja su pravilno istaknuta već na raspravnom sudu i koja su istaknuta u žalbenom postupku. Oslobađajuće presude morale bi biti konačne, bez mogućnosti ulaganja žalbe,⁴³⁶ osim, možda, kad je presuda

---

⁴³⁴ Čini se da se Republika Gruzija kreće u smjeru prihvaćanja klasičnog američkog porotnog suda, sastavljenog od 12 porotnika i jednog suca profesionalca, i korištenja forme generalne presude. Nacrt Zakona o kaznenom postupku Republike Gruzije, §§ 241, 243 (dostupno kod autora) [u daljnjem tekstu: 2006 Nacrt ZKP-Gruzija]. Zahvalio bih profesoru Williamu Burnhamu, koji zajedno s Gruzijcima radi na njihovu novom zakonu, što mi je pribavio nacrt iz 2006. Azerbajdžanski zakon o poroti također propisuje da se njihovoj poroti od 12 članova postavljaju samo dva pitanja, o krivnji i blagosti, o kojima se onda odlučuje običnom većinom. Uголовно-протсесуалны кодекс Азербайджанской Республики, br. 907-IG, §§ 79(2), 369, 370, 375(4)(1) (potvrđen zakonom od 14. srpnja 2000., ali još nije stupio na snagu).

⁴³⁵ Melnik predlaže da se broj glasova potrebnih za odluku o krivnji podigne sa sedam na osam. MELNIK, *supra*, bilješka 5, str. 121. Petruhin se zalaže za jednoglasnu odluku, ili barem za kvalificiranu većinu. Petruhin, *Sudebnye Garantii*, *supra*, bilješka 380, str. 11. Nacrt ZKP-Gruzija, § 245, *supra*, bilješka 434, traži devet od dvanaest glasova za osudu.

⁴³⁶ *Vidi* SOLOMON & FOGLESONG, *supra*, bilješka 60, str. 189 (oni predlažu da Rusija

rezultat kaznenog ili nemoralnog čina.⁴³⁷ Bez tih će promjena VSRF nastaviti ukidati svaku oslobađajuću presudu iz bilo kojeg razloga koji nađe prikladnim, a porota će nastaviti funkcionirati kao nevažna, ukrasna institucija.

Summary

TRIALS BEFORE THE NEW RUSSIAN CRIMINAL JURY AND THE NULLIFICATION OF CRIMINAL LAW BY ITS VERDICT: LESSONS FOR JURY-INSPIRED REFORM IN EURASIA AND BEYOND

Following general considerations on the history of lay adjudication in Europe and Russia and the avoidance of criminal trials before continental jury courts (such as, stimulating guilty pleas, or “undercharging” to avoid jury trial) for legal, political and economic reasons, the author in this comprehensive paper, based on research of the case law of jury courts, which were introduced at the beginning of the 1990s in the Russian criminal procedure, considers the complex problems of regulating jury trials from the aspect of constitutional and criminal law. In doing so, he critically elaborates the fundamental issue of judicial independence (which, for example, is raised by secret agreements of the judge and the prosecutor in “searching for the truth” and in preventing acquitting judgements) and the use of coerced confessions. He is especially interested, on the one hand, in the possibility of controlling the resolution of the issue of guilt and punishment related to the court quashing the authority of the jury to establish guilt, but also, on the other hand, the possibility for the jury to “nullify” the application of criminal law on the defendant by its unjustified acquittal from the charges, as well as the role of the jury in imposing punishment. Furthermore, he presents the Russian practice of abolishing the jury’s “nullification” of criminal law through the widespread reversal of acquitting verdicts by juries, a practice which generated a system without acquittals. This is even harder for the defendant since in Russian law there is no elaborated adversarial procedure before higher courts which have shown diligence in the practice of quashing acquitting judgements. Finally, the author asks three legal and political questions: has the elimination of the old, “combined” courts and the new jury expansion in Russia really created an opportunity for citizens to participate in a “school for democracy” and rule of law; has jury trial become such a “school” in the eyes of the jurors themselves; and can an independent Russian jury really be “resurrected” and be used as a model criminal court for Eurasia and beyond? He concludes that this is not possible without removing the observed weaknesses.

---

ne bi smjela dopustiti žalbe na oslobađajuće presude porote). Nacrt ZKP-Gruzija, *supra*, bilješka 434, § 251, učinio bi oslobađajuće presude konačnima/pravomoćnima i na njih se ne bi mogla ulagati žalba.

⁴³⁷ U anglo-američkoj jurisprudenciji malo je presedana koji dopuštaju žalbu na prijeverno ishodenu oslobađajuću presudu. David S. Rudstein, *Double Jeopardy and the Fraudulently Obtained Acquittal*, 60 MO. L. REV., 607, 620-35 (1995). Međutim, sud u Illinoisu nedavno je ukinuo oslobađajuću presudu koja je bila rezultat mita, a 7. okružni sud potvrdio je odluku. *People v. Aleman*, 667 N.E.2d 615, 623-27. (Ill. priz., 1996); *Aleman v. Honorable Judges of Cook County Circuit Court*, 138 F.3d 302, 307-08 (7. okružni., 1998).